

Hilim ha hiti Pútuun pa

The Gospel of Luke in Karon

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

LUK

Waah wa weeyem wa ti pakiical empe

Ekoonan ya éesuume ya eyya Luk naakiice ya éyisanaayisan nii Yéesu ayem ya éeyinananee ya ati niŋ lombo Afakana ya ati pakan paka púloonŋ. Luk asok akalaŋaakalaŋ meemak ápimeyi pánipani ya ti Yéesu. Ekina nuutaakaa fiye ti pakiical. Pakiical empe Luk náayaañe akiic Teyofil, ásupiyenu ya eyem “Páhin pa piti pa”. Ekoonan ya éesuume ya eyye eluwut eekiice yo ya, pale pasincanal pa píyisanaayisan nii Luk ákuuñana ya akiice yo. Luk aloomaaloom páhin niŋ apoñapoñ a Pool. Luk tom, naakiic yo lombo .

Kikee kilim keetaake nafaa

- Akina ayem Yéesu niŋ ekina tom Pútuun pa. Akina ayem ati waah wa púloonŋ uti .
- Lan óo lan la pakan paka nkacoone Pútuun pa pipiyeno amansa ya ateyii, cáwii ca citi Pútuun pa unca toko.
- Ekina eyem caacaw ca citi ya niŋ Amansa ya aŋa pa nkayeniye ya hítuulu ékey ya eteyoo. Nasokee lombo “Krista”.

Fa heeyem ha páhantuwa nihikiicee fa:

1:1-4 Heewune ha Luk naakiic.

1:5-2:52 Hipukuyee ha niŋ hiñiyate ha hiti Saŋ-Patis niŋ Yéesu.

3:1-20 Páhin pa piti Saŋ-Patis.

3:21-4:13 Pátise ya niŋ híluunŋuyee ha hiti Yéesu.

4:14-9:50 Páhin pa piti Yéesu ti mah ma miti Kalilee.

9:51-19:27 Pítin pa piti Yéesu púful Kalilee piwant Jerusalem.

19:28-23:56 Kunoom ka kikelan ka kiti Yéesu niŋ eket ya eteyoo Jerusalem.

24:1-53 Pilito pa, éfulii ya niŋ pisilo pa piti Yéesu.

Heewune ha Luk naakiic

1 ¹⁻² Awe Teyofil eñaap ya, keemeenŋe kacukaacuk niŋ ñíkinii eeha Pútuun pa mpíhine ha púloonŋ ti píyaañ eteeho toonii. Nkáyenoonii pikamana *hilim ha hiti Pútuun pa*. Keemeenŋe toonii nkayeno ho hikiicu samat nii fa nkakamane ho fa unii. ³ Kápiliŋ ti píyaañ waah ewwe fo ti pikelan, inci úwwincinoole heetaakiye púloonŋ. Ekina ewune, insok nii napaanap pikiici, awe Teyofil, pakiical peetempiye mpucoonool ⁴ aakati méyi nii eeha nkakalaŋanuu ha, hilim hiti pánipani.

Ñáapukuma Saŋ-Patis

⁵ Ti caanak ca citi amansa ya aŋa nkasok ya *Helot* ati mah ma miti *Yutaay*, intaako *awaaseena ati Pútuun pa* aŋa nkasok Sakaliya ati kayonŋ ka kiti puwaaseena pa enka nkasok ka Apiya. Aaloo caacawoo Elisabet, náa-fulii ti miin ma miti *Aaron*. ⁶ Poko t'ésupakii *keecoonoole* hátikin Pútuun pa, nkanapan pítin etem-

po, nkacok púloonŋ *hilim ha heesiŋanee* ha hiti *Ateeteyo* fo muus. ⁷ Pale kataakut añii kamma Elisabet naayem caakonta, apan poko púloonŋ pamaamanal.

⁸ Hikee hinoom Sakaliya naayeno kaawaaseen la ti *ekumpaana ya enfakat ya eti Pútuun pa* loho hinoom ha hiti kayonŋ ka kiteyii hícoliyoo. ⁹ Ti cosaan ya eti puwaaseena pa nkañakoo kaakaaw ti kamamal apiyeno aŋa afaanako ya ti ekumpaana ya enfakat ya eti Pútuun pa, la sampanee la, kati áluntan caminkolonŋ ya. ¹⁰ Waati ya eti káaluntan ka néetuuno, pakan paka púloonŋ nkayeno kaluum tíkitaanŋ.

¹¹ *Maleekoo* ya eti Ateeteyo néefulii teyoo, episiinŋiyoo t'epees yáali eti *kaaciin* ka la nkáluntan la.

¹² Sakaliya naacuk yo naasuco naafe. ¹³ Maleekoo ya neesokoo: “Tumpufe Sakaliya, kaluum ka kitii kisayaneesayan, aali Elisabet afaataak añii aafawasoo caacaw ence: *Saŋ*. ¹⁴ Afaayeno t'awe pásuuma penfakat,

† *Káaluntan ka kiñanŋaa ihinu hinoom óo hinoom ñúsupak ti puwaaseena pa. Káaluntan ka nkíhineehin ti pututa kaaciin ka la sampanee la ti ekumpaana ya enfakat ya eti Pútuun pa. Ekina eyem píyisan pa piti kaluum ka kiti pakan etempo.*

hícump pakan lombo efikataak pásuuma ti hipuku ha hiteyoo. ¹⁵ Afáayenoonii an eemaka ti Ateeteyo, añanjut pálaani elaan niñ pikee palaanal empa mpúkuman. Le niñ afaapukee, afaameeñ niñ *Kunuu ka keenape ka*. ¹⁶ Afáañahanii pakan keemeenje pakati *Israyel* ti Ateeteyo Pútuun pa piteyii. ¹⁷ Afáanowii hátikin Ateeteyo ti kunuu niñ ti sempe samat nii *ayaamakoola* ya *Eli*, áfaañahanii ñífaaf ña kapisiyool niñ epuukii, náañahanii kéeciita ka káakup ti pámiiloolal peenape, kati amemanool pakan paka ti Ateeteyo.” ¹⁸ Sakaliya naacakan maleekoo ya: “Puume inci fáyini kameye eehuu? Inci oopa maamane aalam lombo sitiiloo séelaañane.” ¹⁹ Maleekoo ya neesokoo: “Inci yem Gabriyel. Inci ninsiiñó hátikin Pútuun pa, inci mpúpoñii píkey so-ki ekooñan ya éesuume eyye. ²⁰ Síitan, ti káyinanaati kilimam, putumi efipucok, áatiyini káakup fo ta eehe efihitaako. Pánipani kilim ka kutoom efikitaako incolaa toko.”

²¹ Pakan paka nkayeno hítuulu ínnimii heewune Sakaliya náafiyoonii páhantuwa ekumpan ya enfakat ya eti Pútuun pa. ²² Emma náafulii ma ayinaat káakup neyii nkámeysi niñ añe ákukuyoocuk waah páhantuwa ti ekumpan ya enfakat ya eti Pútuun pa. Naayeno nkáakupaati fo káakup niñ sipees. ²³ Lóokunñ ya eti kaawaaseen ka kiteyoo ta nkipaye ta, naañoho t’enuuf.

²⁴ Fiyiit aaloo Elisabet naasa munow naayolo nemmo páhantuwa fo kiim isak. ²⁵ Naasok: “Fiyee Ateeteyo náahinaam eehe, áfulanaam ti ñusuu ti pakan paka.”

Ñáapukuma Yéesu

²⁶ Elisabet ti hiimoo hísakiyenu niñ hoonool hiti munow, Pútuun pa mpúpoñii *maleekoo* ya eyya nkasok ya Gabriyel ti mah ma miti *Kalilee* ti saatee ya eti Naasalet. ²⁷ Pupupoñoo ti ámaacul a añe nkasok ya *Mari*, añe *Josef* ati miin ma miti cáwii ca citi *Dawid* naañaaame ya ekop. ²⁸ Maleekoo ya neenako la teyoo neesokoo: “Kásuumaay kiyeno n’awe, awe añe ataake ya pálaafi pa piti *Ateeteyo*. Ateeteyo oopa n’awe.”

²⁹ Mpásiyaloo kilim enkuu *Mari* naaliim naayeno eakanoolo pakicanal puume mpaaw. ³⁰ Maleekoo ya neesokoo: “Tumpufe *Mari*, áasuumaasuum Pútuun pa. ³¹ Síitan inci pusoki, aafasa munow mpúkii cíñii cikampaani aakati ufanoo caacaw ca Yéesu. ³² Afaayeno an eemaka, afaayonkalee Añii ya ati Pútuun pa piti patiila. Ateeteyo Pútuun pa efipuwufanoo elemeyu ya eti amansa ya eti maamayoo *Dawid*, ³³ afaapampañan ti miin ma miti *Jakob*, cáwii ca citeyoo eticipa.” ³⁴ *Mari* naañahan yo: “Eehe puume níhiyina pitaako inci péemiit áyiin?” ³⁵ Maleekoo ya neesokoo: “*Kunuu ka keenape ka* éfikiwanoonii t’awe, sempe sa siti Pútuun pa piti patiila ínsikimpitooli, ekina ewune añii ya añe ankaakaay ya hipuku afaayeno eesampanee, naasokee Añii Pútuun. ³⁶ Sincan Elisabet atii ya añe nkasoke

ya caakonta, ti himaamanoo oopa niñ munow miti kiim isak niñ hoonool miti cikampaani. ³⁷ Méyi nii waah uheekut Pútuun pa.” ³⁸ *Mari* naañahan yo: “Iyyoo, inci yem amiikan a ati Ateeteyo, hitaako t’inci samat nii faansoke fa.” Maleekoo ya neekaay.

Hiyoop ha hiti *Mari* pati Elisabet

³⁹ Ti kunoom enkuu *Mari* naakaay mpacas ti saatee ya eti pítintinñ pa ti mah ma miti *Yutaay*, ⁴⁰ apinako la ti ekumpan ya eti Sakaliya naakican Elisabet. ⁴¹ Ta Elisabet náasiye ta *Mari* pakicanaloo añii ya naawen ti munowoo, Elisabet naameeñ niñ *Kunuu ka keenape ka*. ⁴² Naaceek apusok: “Awe Pútuun pa mpíhine heehañe ha panap ti pakaal paka púloonñ, efi lombo píhin heehañe ha panap ti añii ya añe ankaakaay ya hipuku! ⁴³ Puume inci ínnapiyenee fiye, íñña ya ati *Ateeteyo* atoom kati mpáakeyyam hiyoop? ⁴⁴ Sincan, emma inci ínsiye ma pakicanali añii añe ti munowam naawen ti pásuuma. ⁴⁵ Aánapiyaneewe awe añe yínane ya ti eehe Ateeteyo mpusoke ha nii efihitaako.”

Hímulu Pútuun pa hiti *Mari*

⁴⁶ *Mari* naaceek apusok:

“Yaanam émulaa *Ateeteyo*!

⁴⁷⁻⁴⁹ Kamma Pútuun pa mpítahii kunuu etempo t’inci amiikan a atempo ásikateen a, ekina ewune kunuwam kimeeñaa niñ pásuuma ti Pútuun pa *Afakana* ya atoom.

Kamma Pútuun pa piti sempe mpíhinaam waah wenfakat,

ekina ewune, písik fiyooy pikaay pa púloonñ efimpiyonkalam ati pásuuma.

Caacaw etempo ceesampanee.

⁵⁰ Pitaakaataak paket hikaw ti keefeye po ka fo ti ekaay óo ekaay.

⁵¹ Mpíyisan hamake ha niñ epees etempo; mpihancalool kéemakiyanooliye ka ti pakan paka.

⁵² Mpíwananii pumansa pa ti pilemeyu pa piteyii, pale, mpíseepin písikateen pa.

⁵³ Mpisiitan keeyeniye ka ti peep pa niñ waah weenape, pale, mpiyaan keetaake ka kapiñoho sipeesii ñaanii.

⁵⁴ Mpiyankanan amiikan etempo *Israyel*, ti énowuno paket hikaw etempo.

⁵⁵ Eehuu mpíyanane símaama unaa *Abraham* niñ miin ma miteyoo fo caanak óo caanak.”

⁵⁶ *Mari* naayeno pati Elisabet fo kiim káhaaciil apite añoho pateyoo.

Ñáapukuma ña ñiti Sañ-Patis

⁵⁷ Púful toko, Elisabet íyyiñooliyoo, náapukii cikampaani. ⁵⁸ Pikinooloo niñ miin ma miteyoo nkási niñ *Ateeteyo* áhinoohin hénfakat niñ paket hikaw, nkanan-

fool ti pásuuma pa piteyoo. ⁵⁹ Añii ya ta naataake ta kunoom isak niŋ kíhaaciil nkákey *kapinakanoo* ti písiiyool empa Pútuun pa mpiliile pa niŋ maamaa ateyii Abraham, nkálafiyoo kawufan caacaw ca citi faafoo Sakaliya. ⁶⁰ Elisabet naacoop hilim ha naasokii: "Haani! Caacawoo ciñañaa piyeno *Sañ*." ⁶¹ Nkasokoo: "Pale an aneetaat ti miin ma miti aluu aña ataake caacaw encuu." ⁶² Nkákup neyoo niŋ sipees, kapticakan faafoo enceyme caacaw náalafiye kawufan añiinoo. ⁶³ Naasokii kawufanoo káakiicuma, naakiic: "Caacawoo *Sañ*." Pakan paka púlooj ínnimii. ⁶⁴ Tokotoko putumoo mpípankino, híleeluufuoo nihikatan, náayini káakup, náayaañ kaanimpan Pútuun pa. ⁶⁵ Ewatate enfakat neeyeno ti pikinooolii púlooj niŋ keekine ka ti pisaatee pa piti pítintij pa ti mah ma miti *Yutaay*, nkayeno káakup heetaakiye ha. ⁶⁶ An óo an éesiye ho naayeno káamiilool, naasok: "Añii aña, an puume naakaakaay piyeno?" Kaatuko sempe sa siti Ateeteyo siyenaayeno teyoo.

Hímulu Pútuun pa hiti Sakaliya

⁶⁷ Añii ya, faafoo Sakaliya naameeñ niŋ *Kunuu ka keenape ka* naayaamakool hiti Pútuun pa, apusok: ⁶⁸ "Unimpanaa *Ateeteyo* Pútuun pa piti *Israyel* kamma mpitahe kunuu ti pakan etempo mpifakanii. ⁶⁹ Mpúpoñii unaa *Afakana* eemaka ati miin ma miti amansa ya *Dawid* amiikan etempo, ⁷⁰ eehuu *piyaamakoola* pa keesampanee ka nkátuunane unaa ti caacaw Pútuun pa ta infiyee ⁷¹ nii efipufakan unaa ti pikamool unaa niŋ ti sipees keenate ka unaa púlooj. ⁷² Mpíyisan símaama unaa paket hikaw, mpínawuno *písiyool* etempo peesampanee pa, ⁷³ esintoolo eyya mpisintooliye ya ti maamaa unaa *Abraham*†: ⁷⁴ nii, ta mpufakane ta unaa ti sipees pikamool unaa, éfiwuyiniyaa po himiikanate peefeyut ⁷⁵ nuuyeniyaa pimiikan keesampanee niŋ *keecoonoole* hátikin etempo fo eket maama. ⁷⁶ Awe añiinam lompo aafayonkalee ayaamakoola ya ati Pútuun pa piti patiila, kamma ankaakaay énowii hátikin Ateeteyo aapiwañaloo pítin pa, ⁷⁷ ti káyisanool pakan etempo kafakan ka ti kaaponket ka kiti umuuyen wa uteyii, ⁷⁸ kamma Pútuun pa piti unaa mpimeenje paket hikaw, ekina ewune aña eecaña ya nii caanak céefulii áfaawanoonii ápikey unaa hiyoop, ⁷⁹ kati acaañan keeyem ka ti elonj ya eti ñáanim ña niŋ ti hísaalumant ha hiti eket ya, ápitintijan unaa ti pítin pa piti kásuumaay ka."

† 1:73 Púcook 12:1-3; 22:15-18

⁸⁰ Añii ya *Sañ* náayankii, kunuuwoo nkítaakii sempe. Naayeno ti *káahaan tes* fo ta náafulii ta ti pakati *Israyel*.

Ñáapukuma ña ñiti Yéesu

² Ta *Sañ*-Patis naapukee ta, amansa ya enfakat a aña nkasok ya Ookust náafulanii hilim nii an óo an ti mah ma miti *Room* púlooj añañee hikiicu caacawoo. ² Oom hikiicu hiyeniye híyaañ ta Kileños naayeniye ta ati hikaw ha hiti *Siriya*. ³ An óo an naañoho ti saatee ya eti csaan ya eteyoo apikaakiicee po. ⁴ *Josef* lompo náafulii ti saatee ya eti Naasalet ti mah ma miti *Kalilee* apiwant mah ma miti *Yutaay* ti saatee ya eti amansa ya *Dawid* eyya nkasok ya Betelehem, kamma akina lompo naayem ati miin ma miti maamaa teyoo Dawid. ⁵ Apikaay hikiicu ha naacoopool *Mari* aña naañaaame ya ekop, aña eeyeniye ya immunow. ⁶ Ta nkayeniye ta po, íyyiñooliyoo, ⁷ náapukii ciñiinoo cíyaañ, cikampaani. Naakuupatanool co niŋ ñiseehu naahintanoo ti púus kamma nkataakut ékaap la efikawan.

Kakaman ñáapukuma ña ñiti Afakana ya pufaasa pa

⁸ Ti oom mah intaako ti ukit wa pufaasa keeyeniye efaas niŋ hánant písacii pa piteyii. ⁹ *Maleekoo* ya eti *Ateeteyo* néefulii teyii, ecañ ya enfakat ya eti Ateeteyo néekinkoolii, ewatate enfakat neeyeno neyii. ¹⁰ *Maleekoo* ya neesokii: "Timpinife, cóopiyoocoop aluu ekooñan éesuume eti pásuuma penfakat piti pakan paka púlooj. ¹¹ Fíyooy pati saatee ya eti *Dawid* ciñii cipukee po *Afakana* ya, akina ayem *Eenucee* ya, akina lompo ayem Ateeteyo. ¹² Ehe píyisan empa efinikiwoo pa tempo, efcanitook nkakuupatanoole ciñii niŋ ñiseehu nkahintan co ti púus." ¹³ Tokotoko kayonj kenfakat kiti pumaleekoo nkúfulii alacana nkinanf maleekoo ya nkiyeno kaanimpan Pútuun pa, nkiyeno hisoku: ¹⁴ "Umúlaa Pútuun pa piti patiila, kásuumaay nkiyeno t'etaam ti payenka mpi-taake ka pásuuma etempo." ¹⁵ Ta pumaleekoo pa mpuñohiye ta patiila pufaasa pa nkasokool: "Ukaayaa Betelehem hicuku heetaakiye ha, eeha Ateeteyo naasoke ha unaa." ¹⁶ Nkahiliikan, kapucol nkatook *Mari*, *Josef* niŋ ciñii ca cehintanee ca ti púus pa. ¹⁷ Ta nkacukoo ta nkayeno kakaman eeha maleekoo ya neesokii ha ti añii ya. ¹⁸ Kéesiye ho ka púlooj ínnimii ti eeha pufaasa pa nkasokii ha. ¹⁹ Pale *Mari* naamank eehe púlooj ti kunuuwoo náamiilool ho meemak. ²⁰ Pufaasa pa ta nkayeniye ta puñoho, nkayeno hímulu niŋ kaanimpan Pútuun pa kamma eeha nkásiye ha nkacuk samat nii fa maleekoo ya neesokii fa.

Hiwasuyee ha hiti Yéesu caacaw

²¹ Ta naataake ta kunoom isak niŋ kíhaaciil, *nkanakanoo* ti písiyool empa Pútuun pa mpiliile pa niŋ maamaa ateyii Abraham, nkawasoo caacaw ca Yéesu, samat nii fa *maleekoo* ya neesoke fa íñña a teyoo peelokot asa munow.

Kañoman ka kiti Yéesu ti Pútuun pa

²² Hinoom ha hiti kaakuulan ka kiti hipuku ha níhicolii, kaakuulan ka keekiice ka ti *hilim ha heesiinane* ha hiti *Móyiis*. *Josef* niŋ *Mari* nkacooop ciñii ca *Jerusalem* kápiyisanoo *Ateeteyo*. ²³ Inhínee nii heekiicee ha ti hilim ha heesiinane ha hiti *Ateeteyo*: “Niŋ añii áyiin ácook apukee añanee kañoman *Ateeteyo*.” ^{†24} Kañanja lombo kaawaaseen toko sílunt súsupak man me múcuucuuku músupak samat nii fa insokee fa ti hilim ha heesiinane ha hiti *Ateeteyo*. ^{††}

Kaayaamakool ka kiti Simeyon

²⁵ Intaako *Jerusalem* akee áyiin caacawoo Simeyon. *Ayiin eecoonoole* naafe Pútuun pa, naayeno hítuulu aña akaakaay ékey kaapuuñanool *Israyel*. *Kunuu ka keenape ka* nkiyeno teyoo, ²⁶ nkíyisanoo nii ataket aki-na peecukut *Eenucee ya* ati *Ateeteyo*. ²⁷ Kunuu ka keenape ka nkítintinanoo apikaay pati *ekumpa*an ya *enfakat ya eti Pútuun pa*. Ta Yéesu pupukayoo nká-coopiyoo ta kati káhinoo eeha *hilim ha heesiinane* ha fa nihisoke fa, ²⁸ Simeyon naafenfo ciñii ca ti sipeesoo naanimpan Pútuun pa apusok:

²⁹⁻³⁰ “Kamma inci incuke niŋ ñíkinam kafakan ka kitii, ekina ewune *Ateeteyo*, fiye aayina hikatu amiikan a atii apiket ti kásuumaay samat nii fa áyyinananaam fa;

³¹ kafakan ka enka ammemaanoole ka hátikin písii pa púlooj,

³² ecaañ ya eyya éfeeyisan *keeneetaat ka Pusuwif* Pútuun pa, nécoopii pakani *Israyel* hamake ha.”

³³ Ciñii ca faafoo niŋ íñña a teyoo innimii ti keesokee ka kiti ciñii ca. ³⁴ Simeyon naasampanii, naasok íñña a teyoo *Mari*: “Síitan, añii ya aña Pútuun pa pumamaloomal kati ácoopii enow ya eti pakan keemeenje pakati *Israyel* niŋ piyito pa piti pakakee pakan keemeenje. Afaayeno píyisan pa piti Pútuun pa empa pakan paka nkakaakaay pa hipooku, ³⁵ kati áfulanii tíkitaañ pámiiloolal pa peeyoliye pa ti kunuu hícumpan pakan. Awe íñña a teyoo lombo kúnuul efikiyeno ti yaani samat nii aña epaay neeyaye.”

Kaayaamakool ka kiti Hanna

³⁶ Intaako akee aal *ayaamakoola* eemaamane caacawoo Hanna, faafoo Fanuwel, ati miin ma miti Asel. Apinimo ti áyiinoo fo sitiil isak niŋ súsupak, áyiinoo

† 2:23 Efúlii 13:2 †† 2:24 Lewitik 12:8

naaket. ³⁷ Nene animiit, sitiiloo áwii epaakiil niŋ sipaakiil (84). Afúlantoo pati *ekumpa*an ya *enfakat ya eti Pútuun pa*, náatuul po ti sunj niŋ ti kaluum hánant niŋ hanakan. ³⁸ Ti oom caanak, ápucolii teyii, naanimpan Pútuun pa, naayeno hisoku kiti ciñii ca hátikin keeyeniye ka púlooj hítuulu kafakan ka kiti *Jerusalem*.

Piyetu pa piteyii Naasalet

³⁹ Ta *Josef* niŋ *Mari* nkapayoole ta fa ínhinee fa samat nii fa insokee fa ti *hilim ha heesiinane* ha hiti *Ateeteyo*, nkayet *Kalilee* pati saatee ya eteyii Naasalet.

⁴⁰ Añii ya náayankii niŋ sempe; naameenje ecohato, pálafí pa piti Pútuun pa mpiyeno teyoo.

Akampaani ya Yéesu pati Ekumpa an ya enfakat ya eti Pútuun pa

⁴¹ Esúk óo esúk Yéesu pupukayoo nkakaakaay *Jerusalem* pahaaño pa piti *Himuusu ha*. ⁴² Ta naataake ta sitiil ñaasuwan niŋ súsupak, nkasilo *Jerusalem* pahaaño pa, samat nii fa cosaan ya eteyii neesoke fa. ⁴³ Pahaaño pa pupupa nkayeno puñoho, akampaani ya Yéesu náatowoonii puson *Jerusalem*, pale pupukayoo kápanumut. ⁴⁴ Incukii nii oopa ti pinamii, kapisapal fo hinoom púmpuluj, nkáyaaño hiŋes ti pakanii niŋ ti pinapoolii.

⁴⁵ Ta nkacukutoo ta nkañoho *Jerusalem* hiŋesoo. ⁴⁶ Ti hinoom ha íhaacyenu ha nkalananoo la ti *ekumpa*an ya *enfakat ya eti Pútuun pa* naayeniye niŋ pikalanana pa, apiyeno káasiitan teyii niŋ kaacakanoolii. ⁴⁷ An óo an éesiyoo innimoo ti kameye ka kiteyoo niŋ ti pañahanaloo. ⁴⁸ Pupukayoo kopicukoo, nkañajo. Íñña a teyoo naasokoo: “Añiinam, weyme ánhine unii fiye? Paapaa atii niŋ inci uliimaaliim meemak ti hiŋesi.”

⁴⁹ Yéesu naañahanii: “Weyme inniŋesam? Fo nímiit nii inci ñanja piyeno ti *ekumpa*an ya eti Paapaa atoom?”

⁵⁰ Pale kásiit eeha náalafiyii ha hisoku.

⁵¹ Náawanoonii niŋ pupukayoo Naasalet, náatuulii. Íñña a teyoo naamank enke púlooj cew ti kunuuwoo.

⁵² Yéesu náayankii niŋ ecohatoyoo niŋ kaacecoo, Pútuun pa niŋ pakan paka nkálafiyoo pihanhanj toko.

Káatuunan ka kiti Saŋ

3 Ti sitiil kaat ya siti Tipel *Sesaa*, amansa ya enfakat a ati mah ma miti *Room*, Pons *Pilaat* naayeno ati hikaw ha hiti *Yutaay*, *Helot* naayeno ati hikaw ha hiti *Kalilee*, atuwoo Filip naayeno ati hikaw ha hiti mah ma miti Itulaay niŋ Tilakonit, niŋ Lisañas ati hikaw ha hiti Apilen. ² Annas niŋ Kayif nkayeno *puwaaseena pa kenfakat ka pakati Pútuun pa*. Ti oom caanak *hilim ha hiti Pútuun pa* níhicolii ti Saŋ, Sakaliya añiinoo, pati *káahaan* ka tes. ³ Saŋ naayeno kaafiitanool mah ma púlooj meekole ma musuu ma miti Jordan, apiyenyii káatuunan: “Níhin *pátise* nípiyisan nii

níwunkaawunko umuuyen wa utaaluu, Pútuun pa kati puponket wo aluu.”

⁴ Samat nii hilim ha heekiice ha ti kaahit ka kiti

Esayaayaamakoola ya:

“An náaceekii ti káahaan tes apusok:

‘Niwañal pítin pa piti Ateeteyo,

nicoonanoool pítin pa piteyoo.

⁵ *Elijoon óo elijoon efeehokanee,*

tíntin óo tíntin niñ cíntin óo cíntin éfipitamiyane.

Ñítin ña ñeerjonalooliye ña efiñicoonanoolee,

ñítin ña ñiti pínankiin pa efiñiteecanoolee.

⁶ *Pakan paka púlooj efikacuk kafakan ka kiti Pútuun pa.*”†

⁷ Sañ naasok kayoj ka kéekeyii ka kati áhinií pátise:

“Aluu mufepa emmuu! Ayme áwunii aluu kunuu kati nitey paseeña pa piti Pútuun pa peeyem pa ti ékey?

⁸ Níhin waah weenape samat nii enuun eyya nepuk papukal peenape. Fiyuu éfiyisan nii níwunkaawunko umuuyen wa utaaluu. Timpi níyaañ esokoolo nii: ‘Unaa ufakaafak kamma *Abraham* naayem maamaa ati unaa.’ Inci pusok aluu háati ti pínankiin empe Pútuun pa píyiniyini éfulanii epuuk pakati Abraham. ⁹ Ehe hinahaane ha nihihintiye ti ñinkonk punuun pa. Enuun óo enuun eepukut papukal peenape efeefiitaloolee neewantee ti seemak.”

¹⁰ Kayoj ka nkicakanoo: “Puume unii úfuuhin?” ¹¹ Sañ naañahanii: “Niñ an ataakaa kúsool kúsupak añañaa káapaacinoool niñ aña ataakut ya, aña ataake paliyal añañaa lompo íhinu fo.” ¹² *Pisayoola kúncoo* ya lompo nkákey kati káhinee pátise nkacakanoo: “Ahámpaatiin, puume nuuñañe íhinu?” ¹³ Naasokii: “Timpi nisa pihañ la pakati Room nkasoke la aluu.” ¹⁴ Pusoocaali lompo nkacakanoo: “Unii puume nuuñañe íhinu?” Naañahanii: “Timpi nicoop mañ miti an ti sempe aluu, timpi ninook an kamma mañ, nileh ti cooy ya eti aluu.”

¹⁵ Pakan paka púlooj nkayeno hítuulu man hikee efihitaako, nkayeno eakanoolo ti kunuuwii man Sañ ayem *Eenucee* ya ati Pútuun pa. ¹⁶ Sañ naañahanii poko púlooj: “Inci niñ man íihin aluu pátise. Pale aña eeyem ya ti ékey ahañaam sempe, yinaat fala kákopin ñikopu ña ñiti pisamata pa piteyoo. Akina áfaahin aluu pátise niñ *Kunuu ka keenape ka* niñ seemak. ¹⁷ Kaa-helu ka kiteyoo unka ti epeesoo kati ákatinool pakak pa niñ éheeni ya. Naamank pakak pa la ti pileefaan pa piteyoo, pale afaasowan éheeni ya ti seemak seehokiyantoo.” ¹⁸ Niñ kikee kilim keemeenje Sañ naalum pakan paka kápuwunko umuuyen wa uteyii náatuu-nanii ekoonjan ya éesuume ya.

¹⁹ Pale, Sañ nawatanwatan Helot ati hikaw ha hiti Kalilee kamma naalame Helotiya púnuwoo aaloo, niñ waah wa púlooj ewwa náahine wa weekance wa.

²⁰ Tempo Helot naapenane eehe: naakul Sañ ti ékuluma.

Pátise ya eti Yéesu

²¹ Ta hícump pakan nkáhinee ta *pátise*, Yéesu lompo náahinee pátise, naalum. Ta naayeniye ta kaluum, alacana néepankino, ²² *Kunuu ka keenape ka* nkíwanoonii teyoo, niñ enii samat nii hícuucuuku. Hilim níhifulii alacana: “Awe yem añiinam, aña inci íl-lafiye ya; ti awe inci intaake pásuumayam.”

Yéesu símaamayoo

²³ Yéesu ti máamun sitiiloo áwii niñ ñaasuwan náayaañe páhin pa piteyoo. Incukii nii akina ayem *Josef* añiinoo, Josef ati Heli, ²⁴ Heli ati Matat, Matat ati Lewi, Lewi ati Meleki, Meleki ati Yannay, Yannay ati Josef, ²⁵ Josef ati Matacas, Matacas ati Amos, Amos ati Nahum, Nahum ati Esili, Esili ati Nakay, ²⁶ Nakay ati Maat, Maat ati Matacas, Matacas ati Semeyin, Semeyin ati Yosek, Yosek ati Yota, ²⁷ Yota ati Yowan, Yowan ati Lesa, Lesa ati Solopapel, Solopapel ati Salatiyel, Salatiyel ati Neli, ²⁸ Neli ati Meleki, Meleki ati Adi, Adi ati Kosam, Kosam ati Elematam, Elematam ati Eel, ²⁹ Eel ati Yesus, Yesus ati Eliyesel, Eliyesel ati Yolim, Yolim ati Matat, Matat ati Lewi, ³⁰ Lewi ati Simeyon, Simeyon ati Yuta, Yuta ati Josef, Josef ati Yonam, Yonam ati Eliyakim, ³¹ Eliyakim ati Meleya, Meleya ati Menna, Menna ati Matata, Matata ati Natan, Natan ati *Dawid*, ³² Dawid ati Yesaay, Yesaay ati Yopet, Yopet ati Powas, Powas ati Sala, Sala ati Naason, ³³ Naason ati Aminatap, Aminatap ati Atimin, Atimin ati Alini, Alini ati Hesilom, Hesilom ati Fales, Fales ati *Yuta*, ³⁴ Yuta ati *Jakob*, Jakob ati *Isaak*, Isaak ati *Abraham*, Abraham ati Telah, Telah ati Nahol, ³⁵ Nahol ati Seluk, Seluk ati Leyu, Leyu ati Pelek, Pelek ati Epel, Epel ati Selah, ³⁶ Selah ati Kayinam, Kayinam ati Alpaksat, Alpaksat ati Sem, Sem ati Nowe, Nowe ati Lemek, ³⁷ Lemek ati Metuselah, Metuselah ati Enok, Enok ati Yelet, Yelet ati Mahalaleel, Mahalaleel ati Kenan, ³⁸ Kenan ati Enos, Enos ati Set, Set ati *Ataam*, Ataam ati Pútuun pa.

Híluunuyee ha hiti Yéesu

4 Yéesu naameenje niñ *Kunuu ka keenape ka*, náafulii ti musuu ma miti Jordan. Kunuu ka nkíyeniyo kátintinjan pati *káahaan ka tes*. ² Naayeno po fo kunoom áwii ésupak, *Seetaani* ya ti hiñes híluunuyoo. Aliit waah ti oom kunoom púlooj, ti pikelan, peep mpucokoo.

³ Seetaani ya neesokoo: “Niñ awe yem Añii Pútuun, sok énankiin eyye eyeso hímpuul.” ⁴ Yéesu naañahan yo: “Kíiceekiic ti *hilim ha hiti Pútuun pa: ‘An ataloj niñ hímpuul lamma.*”††

† 3:6 *Esaya* 40:3-5

†† 4:4 *Kakaman* 8:3

⁵ Seetaani ya neecoopoo patiila la haane, néeyisanoo mpacas cáwii ca citi mah ma púlooj. ⁶ Neesokoo: “Inci fawufani kayine enke púlooj niŋ hamake ha hiti cáwii ca, kaatuko inci nkuwufanee, yíniyini kawufan etenko an óo an aŋa ínsuumaam. ⁷ Fiye, náakiliyaa hátki-nam ti hímulu, efikiyeno púlooj kitii.” ⁸ Yéesu naaňahan yo: “Kiiceekiic ti hilim ha hiti Pútuun pa: ‘*Hátikin Ateeteyo Pútuun pa pitii áafakilipo ti hímulu, niŋ pikina lamma aññanje hítuulu.*’”

⁹ Seetaani ya néetintinjanoo *Jerusalem* episilanoo la haŋe la pahaan ti *ekumpa*an ya *enfakat* ya *eti Pútuun pa*. Nene esokoo: “Niŋ awe yem Añii Pútuun, fúl le cípo t’etaam. ¹⁰ Kamma nkiicee ti hilim ha hiti Pútuun pa:

‘Efipusok pumaleekoo etempo pumankooli;

niŋ sipees etempo éfipiseepini,

eeha efihiwun ha kooti etikilooŋoolo ti énankei.”

¹² Yéesu naaňahan yo: “Kiiceekiic ti hilim ha hiti Pútuun pa: ‘*Aañŋat puwinko Ateeteyo Pútuun pa pitii.*’”

¹³ Ta Seetaani ya neepaye ta hiŋes híluunŋuyoo ha púlooj, neekatanoo fo ti cikee caanak.

Píyaañ páhin pa piti Yéesu

¹⁴ Toko fúle, Yéesu naaňoho *Kalilee*, niŋ pameeŋ sempe sa siti Pútuun pa séefulii sa ti *Kunuu ka keenape ka*. Pakan paka nkáyaañ káakup kiteyoo ti pisaatee pa púlooj péekinkoolii pa. ¹⁵ Naayeno kakalaŋan ti *púluumuma* pa piteyii, pakan paka púlooj nkayeniyo hímulu.

Hipookuyee ha hiti Yéesu Naasalet

¹⁶ Púful toko, Yéesu naakaay Naasalet pa náakulee pa. Ti *hinoom ha hiti kayeno ka* kiti *Pusuwif* pa naanako ti *éluumuma* ya eteyii samat nii fa naasale fa íhinu. Naalito apisiinjo kati akalaŋ. ¹⁷ Nkaňaakanoo kaahit ka kiti *ayaamakoola* ya *Esaya*. Apúpoonin ko, naacuk la nkakiice la:

¹⁸ “*Kunuu ka kiti Ateeteyo unka t’inci*

kamma nkimamalaam

kati túunan ekoonŋan éesuume ti keeleke ka.

Kúpoňiyaampoň kati kaman keekulee ka nii éfikafulii,

niŋ kéefuume ka nii éfikaňohoonii ti hicuku,

kati fúlan keekallanee ka ti kúnuul,

¹⁹ *nkaman etii eya Ateeteyo áfaayisan pásuum pa piteyoo.*”

²⁰ Naapoon kaahit ka naaňaakan ko áhina ya naacaayeno. Keeyeniye ka ti *éluumuma* ya púlooj cew ñikini iññiya teyoo. ²¹ Náayaañ hisokuyii: “Fíyooy, heekiice eehe hitaakiyaa ti pásiyal aluu.” ²² Pakan paka púlooj nkáakup héesuume teyoo, ínnimii ti kilim ka kéesuume ka kéefulii ka ti putumoo. Nkacakan: “Fo aŋe tom ayem *Josef* añiino?” ²³ Yéesu naasokii:

† 4:8 Kakaman 6:13 †† 4:11 Kícimu 91:11-12 ‡ 4:12 Kakaman 6:16 †† 4:19 Esaya 61:1-2

“Híiniyaamhiini nii efinifinam ti kusoku enke: ‘*Akúuňana kúuňanoolo! Hín le ti saatee ya etii, samat nii eeha núusiye ha áhine Kafaanawum.*’”

²⁴ Naapenan hisokuyii: “Pánipani, ayaamakoola asayanantee ti saatee ya eteyoo. ²⁵ Píhiiniyan aluu nii ti caanak ca citi ayaamakoola ya *Elí*, etii ya enuput fo sitiil síhaaciil niŋ kiim isak niŋ hoonool, épankul neeyeno ti mah ma púlooj. Tempo, intaako piyaanŋat peemeenŋe *Israyel* payenka pákayini keekete. ²⁶ Pútuun pa pupoňut Elí ti akee ti payenkuu, pale ti ekee eyaanŋat aŋa áyiino eekete ati saatee ya eti Salepat pukol saatee ya eti Siton. ²⁷ Ti caanak ca citi ayaa-makoola ya *Elise*, intaako lompo kayoŋ púkuuňa pakati *kanuk* ti mah ma miti *Israyel*, pale háati oonool teyii akuulanutee fo *Neeman* lamma ati *Siriya*. ²⁸”

²⁸ Pakan paka púlooj keeyeniye ka ti *éluumuma* ya, kiiñii nkili ta nkásiye ta enke fiye. ²⁹ Nkayito, nkáfulanoo ti saatee ya. Nkacoopoo patiila kanaac cítintinŋ ca la saatee ya neelutee la, kati káhalapiyoo t’etaam.

³⁰ Pale Yéesu náanapii ti pututa kayoŋ ka naakaay píti-noo.

Hiyaanu hísaalumant seetaani

³¹ Yéesu náawanoonii *Kafaanawum*, saatee eti *Kalilee*, naayeno kakalaŋan pakan paka ti *hinoom ha hiti kayeno ka* kiti *Pusuwif* pa. ³² Innímii ti pakalaŋanal pa piteyoo, kamma hilim ha hiteyoo nihitaake sempe.

³³ Intaako la ti *éluumuma* ya áyiin aŋa *hísaalumantseetaani* nihinakiye. Náaceekii niŋ kaawiluyoo: ³⁴ “Katan unii! Weyme uyem ti pututa unaa, Yéesu ati Naasalet? Fo áakeyookey aakati púcalool unii? Inci méyimeyi awe yem ayme: *Eesampane* ya *ati Pútuun pa!*”

³⁵ Yéesu naafet teyyo: “Fatan! Fúlí teyoo!” *Hísaalumant* ha nihitah áyiin a t’etaam hátkin pakan paka púlooj, níhiful teyoo peekuumutoo.

³⁶ Pakan paka púlooj nkaŋaŋo nkayeno picakanool: “Hilim eehe, hilim puume? Ti kayine niŋ sempe nasok kisaalumant ka kúfulii, nkúful!” ³⁷ Kiti Yéesu nkásiyo ti pisaatee pa péekinkoolii pa púlooj.

Káakuuňan ka kiti keemeenŋe ka

³⁸ Yéesu ápufulii la ti *éluumuma* ya naanako la ti ekumpaan ya eti *Simon*. *Simon* aasonoo aal naayeno niŋ káakuuňu kiti pasowe-enii kenfakat, nkaluum Yéesu apiyankananoo. ³⁹ Naañeeho toko teyoo naafet ti pasowe-enii ya mpúful. Tokotoko náayitoonii, naamankoolii.

⁴⁰ Ti panowal caanak ca, pakati káakuuňu óo káakuuňu nkácoopiyee ti Yéesu, naalemp sipeesoo ti an óo an teyii, náakuuňanii. ⁴¹ *Kisaalumant* lompo nkúfulii ti pakan keemeenŋe, nkiyeno hiceeku: “Awe yem Añii ya

‡‡ 4:26 1 *Pumansa* 17:7-24 ††† 4:27 2 *Pumansa* 5:1-14

ati Pútuun pa!" Pale naafet tenko naakit ko káakup kamma nkimeya nii akina ayem *Eenucee* ya ati Pútuun pa.

⁴² Cipilap, Yéesu naañako apiyeno lamayoo. Kayonj ka nkiyeniyoo hiñes, ta nkítookiyo ta la naayeniye la, nkílafiyoo hicoku tikimpi akatanii. ⁴³ Pale naasokii: "Inci ñañaa káatuunan ekoonjan ya éesuume ya eti *cáwii ca citi Pútuun pa* ti pikee pisaatee pa lompo, heewune ha inci ímpoñiyee." ⁴⁴ Naayeno káatuunan eteeho ti púluumuma pa piti *Yutaay*.

Kamamal ka kiti Yéesu pinapanayoo píyaañ

5 Hikee hinoom Yéesu naasiño la ti kantant ka kiti han ha hiti Kennesalet †, kayonj ka nkikincooloo kipiyeño káasiitan *hilim ha hiti Pútuun pa*. ² Akee acalafayya, caacawoo Simon *Piyeer*, naayeno pukol han ha. Pákawiyoo picalafayya *Saak* niñ *Sañ*, Sepete epuukoo, nkayeno lompo toko ††. Picalafayya pa payenkuu, ñiteen ña ñiteyii ñúsupak ña íññisiño ti kantant ka, kápuwanoonii teñño nkayeno puñowu picala pa piteyii.

Ti káasiñuma enkuu, Yéesu naacuk ñiteen ña, ³ náayuuko ti piteen pa piti Simon, naasokoo: "Fúlan po le ti kantant ke, teenjan po caahinkij," naayeno tempo apiyeno kakalañan kayonj ka.

⁴ Ta naapaye ta káakup, naasok Simon: "Wanan piteen pa pati kásul ka innitah picala pa piti aluu nípicokii soon." ⁵ Simon naañahanoo: "Aápunu, unii uyokaa hánant ha púloonj ti calafayi ucokut waah. Pale niñ aasokaa fo, inci fatah picala pa." ⁶ Nkatak po nká-cokii hícum soon fo picala pa piteyii mpíyaañe pihaa-co. ⁷ Nkakaaween pákawiyii keeyeniye ka ti pikee piteen kápikey kapiyankananii, nkákey nkameenjan ñiteen ña ñúsupak ña púloonj fo íññilafiye híseemu.

⁸ Simon *Piyeer*, ta naacuke ta eehuu, náakilipo ti Yéesu wootoo naasokoo: "Ahámpaatiin, láañam, inci áyiin amuuyena!" ⁹ Kaatuko Simon niñ pákawiyoo kañañañaño ti hícum soon ensa nkacoke sa. ¹⁰ Saak niñ *Sañ* lompo nkañaño. Yéesu naasok Simon: "Timpife, písik fíyooy pakan ankaakaay hicoku." ¹¹ Nkácinjii, nkafaakal ñiteen ña ñiteyii, nkatak toko waah óo waah, nkanapan Yéesu.

Káakuuñan áyiin ati kanuk

¹² Hikee hinoom Yéesu naayeno ti ekee saatee, intaak áyiin ati *kanuk*. Niñ pacukaloo Yéesu, naanow hátikinoo, puhoonjuyoo t'étaam naalumoo: "Ahámpaatiin, áyiniyamyini kaakuulan, niñ áalafiya." ¹³ Yéesu náañaanii epeesoo náalikoo, naasokoo: "Inci láfifafi. Kuul!" Tokotoko kanuk ka nkikatanoo. ¹⁴ Yéesu naakitoo hisoku eteeho an: "Kaay cáyaañ yísanoolo

† *Hikina lompo nihisokee han ha hiti Kalilee*. †† *Luk akiicaakiik kikee kilim enke ti 5:10*.

awaaseena ya ati Pútuun pa, uwwaaseen kaawaaseen ka kiti kaakuulan ka enka *Móyiis* naasoke ka aluu, áapiyisan pakan paka nii awe kásuumaayi ayyem."

¹⁵ Háati fo, kiti Yéesu nkihanj toko nkísiye, uyonj pakan núuconcoolii ti káasiitanoo niñ ékuuñano úku-uñu wa uteyii. ¹⁶ Pale Yéesu naañakoñako ti *káahañ tes*, naayeno po kaluum.

Káakuuñan áyiin éehute

¹⁷ Hikee hinoom Yéesu ti kakalañan, *Pufalisaay* pa niñ *pikalañana hilim ha heesiñanee ha* hiti *Móyiis* nkáfulii pan óo pan ti misaatee ma miti *Kalilee*, miti *Yutaay* niñ *Jerusalem*, nkayeno toko. Sempe sa siti *Ateeteyo* insiyeno ti Yéesu kati ákuuñan kéekuufie ka.

¹⁸ Tempo, pakakee pakan kéekantoonii páhut ti kahun nkácolii. Nkayoopoo kanakan ti ekumpaana ya kati kahintanoo hátikin Yéesu. ¹⁹ Pale kataakut pítin piti kanakanoo kamma kayonj ka. Nkasilo neyoo ti kankalañ ka nkátinjan káatinj nkáyuuñaniyoo toko niñ kahun ka kiteyoo ti pututa pakan paka hátikin Yéesu.

²⁰ Ta Yéesu naacuke ta káyinana ka kiteyii, naasok áku-uña ya: "Awí, umuuyen wa utii uponketee."

²¹ *Pikalañana hilim ha heesiñanee ha* niñ *Pufalisaay* pa nkáyaañ káamiilool ti fanjii: "Añe an puume naacokooliye fo kati ateñal Pútuun pa? Ayme ayina kaaponket umuuyen wa fo niñ neetaat Pútuun pa lama?" ²² Yéesu náameyi eeha nkayeniye ha káamiilool naacakanii: "Weyme uwune innitaak pámiiloolal empuu ti saan aluu?" ²³ Weyme uhañe páciite hisoku: "Umuuyen wa utii uponketee", niñ hisoku: "Lito nkaay?"

²⁴ Pale píyisan aluu nii inci, *Añii An*, taakaataak kayine t'étaam kiti kaaponket umuuyen wa," naasok páhut pa: "Inci pusoki, lito, coop kahun ka kitii, iyyet t'enuuf."

²⁵ Tokotoko naasiño hátikinii, náaseepin kahun enka nahinto ka tenko, naayet t'enuuf ti hímulu Pútuun pa.

²⁶ Pakan paka púloonj ínnimii nkámul Pútuun pa. Ewatate neemeenjii nkayeno hisoku: "Ucukaacuk fíyooy heetaapala hicukee."

Kaayonkal ka kiti Lewi

²⁷ Púful toko, Yéesu naakaay naacuk *asayoola kún-coo* ya añe nkasok ya Lewi, naayeniye ti ésayuma kún-coo ya. Yéesu naasokoo: "Nápaniyam." ²⁸ Lewi naalito, naakatan waah óo waah ewwa naayeniye íhinu naanapanoo.

²⁹ Lewi, ti kánapiyan Yéesu, naayonkaloo hili káciim kenfakat ti ekumpaana ya eteyoo, intaako toko kayonj kenfakat kiti pisayoola kún-coo ya niñ pakakee pakan keeyeniye hili neyii. ³⁰ Pale *Pufalisaay* pa niñ *pikalañana hilim ha heesiñanee ha* nkayeno káakumutool ti pinapana pa pakati Yéesu, nkasokii: "Weyme innili, innilaan nantoonool niñ pisayoola kún-coo ya niñ pumuuyena pa?"

³¹ Yéesu naaňahani: “Pakan paka tom keeyem ka ká-suumaayii kasoolahe ákuuňana, pale kéekuuňe ka.
³² Inci kéyyoot kaayonkal *keecoonoole* ka, pale pumuuyena pa kati káwunko umuuyen wa uteyii.”

Kacakan ka kiti suň ya

³³ Pakakee pakan nkasok Yéesu: “Pinapana pa pakati *Sarj* nkaloombloom suň niň kaluum, fo lombo incuke ti pinapana pa pakati *Pufalisaay* pa, pale pakatii paka nkatowo ti hili niň pálaani.” ³⁴ Yéesu naaňahani: “Efíniyini hiwasu pakan suň kéeyonkaliyee pahaaño piti esa, asaya ya toko niň poko? ³⁵ Pale caanak unca ti ékey, asaya ya áfafulanee teyii, ti oom kunoom efikasun.”

³⁶ Naasokii lombo hícantiiitu eehe: “An ahaacantoo cifaal ti hísool héeyeeni kati apap co ti hísool heemaamane. Niň áhinaa fo, afaahaac hísool ha héeyeeni ha, niň fúlaa toko cifaal ca céefulii ca ti hísool ha héeyeeni ha eticinapool niň hísool ha heemaamane ha. ³⁷ An awasantoo pucoma elaan ti upaň † weemaamane. Niň áhinaa fo pucoma pa piti elaan ya efihihaac upaň wa, elaan ya efeeniiso, upaň wa núpucaloolo. ³⁸ Pale pucoma elaan, fo puwasee ti upaň wéeyeeni. ³⁹ An atasiikan elaan eeyanke náalafi pucoma, kamma elaan eeyanke neehaňoo pásuum.”

Yéesu Ateeteyo ati hinoom ha hiti kayeno ka

6 Hikee *hinoom hiti kayeno* kiti *Pusuwif* pa, Yéesu naayeno kaafiitanool koos, pinapana pa pakateyoo nkayeno kaasuut ulat nkahenkecal wo niň sipeesii nkayeno wo hili. ² Pakakee ti *Pufalisaay* pa nkacakanii: “Weyme inniyem ti íhinu héehinantee ha ti hinoom ha hiti kayeno ka?” ³ Yéesu naaňahani: “Fo nikalaňut eeha *Dawid* náahine ha ta peep pa mpicokii ta akina niň pákawiyoo? ^{†4} Anakaanako ti *ékuut ya enfakat ya eti Pútuun pa*, naacoo hímpuul ha heesampanee ha ee-ha *puwaaseena pa pakati Pútuun pa* nkaňaňe ha hili poko lamayii. Apili ho, naawun pákawiyoo.” ⁵ Yéesu nene asokii: “Inci, *Añii An*, yem *Ateeteyo* ati hinoom ha hiti kayeno ka.”

Káakuuňan ti hinoom ha hiti kayeno ka

⁶ Hikee *hinoom nene hiti kayeno* Yéesu naanako ti *éluumuma* ya eti *Pusuwif* pa apiyeno kakalaňan. In-taako toko áyiin aňa epeesoo yáali éehute. ⁷ Páawoo *Pufalisaay* pa niň *pikalaňana hilim ha heesiňanee* ha kayenaayeno hiňes waah ewwa efikanook newwo Yéesu, nkayeno kaasincan teyoo man áfaakuuňan ti hinoom ha hiti kayeno ka. ⁸ Pale Yéesu náameyi pámi-loolalii naasok áyiin a ati epees ya éehute ya: “Lito si-ňo hátikin pakan paka.” Ayiín a naalito naasiňo. ⁹ Yé-

su naasokii: “Inci picakan aluu, eeheyme hicoonee ti hinoom ha hiti kayeno ka: íhinu heenape fo íhinu heenaput, kafakan elorň fo káapucalool eteyyo?”

¹⁰ Naasincanii púloorň cew, nene asok áyiin a: “Pántin epeesí.” Ayiín a náahin fo, epeesoo neeňoho toko tak.

¹¹ Pale *Pufalisaay* pa niň *pikalaňana hilim ha heesi-ňanee* ha, kiiňii nkili meemak, nkáyaañ pitenjenool pu-ume éfikahin Yéesu.

Kamamal ka kiti pupoňapoň pa njasuwan niň pákasu-pak paka

¹² Ti oom kunoom Yéesu naakaay pati tíntiň ya kaluum, naapa hánant ha púloorň ti kaluum Pútuun pa.

¹³ Ta incilape ta, naayonkal pinapana pa pakateyoo naamamal teyii njasuwan niň pákasupak, payenka efikayeno *pupoňapoň* pa pakateyoo. Poko kayem:

¹⁴ Simon aňa naawufane ya caacaw ca *Piyeer*† niň atuuwo Andre, *Saak, Sarj, Filip*, Paatolomaay, ¹⁵ Máciya, Tomas, Saak ati Alifaay, Simon aňa nkasok ya Selot ††,

¹⁶ Yutas ati Saak, niň Yutas Iskaliyot, aňa akaakaay ya hífulu ti Yéesu.

Kakalaňan ka niň káakuuňan ka

¹⁷ Púful toko, Yéesu náawanoonii ti tíntiň ya niň keeyeniye ka neyoo, naasiňo la etaam ya neetempanooliye la. Kayorň keemeenje kiti pinapana pa pakateyoo nkiyeno toko niň hícamp pakan kéefulii *Yutaay, Jerusalem* niň kéefulii ti pisaatee pa piti kantant ka peeyem pa Til niň Siton. ¹⁸ Kákeyyookey kásiitanoo niň kati kákuuňanee úkuuňu wa uteyii. Payenka *kisaalumant* nkiyokane nkákuuňanee. ¹⁹ An óo an ti kayorň ka naaňes hílikuyoo kamma sempe ínsifulii teyoo ínsikuuňanii púloorň.

Hiyihu niň hitahu kunuu

²⁰ Yéesu naasincan pinapana pa pakateyoo naasok: “Niyihaayih - aluu keeleke ka, kaatuko *cáwii ca citi Pútuun pa* citaaluu.

²¹ Niyihaayih - aluu keeyem ka fiye ti peep pa, kaatuko efinisiitane.

Niyihaayih - aluu keeyem ka fiye ti pukoorň, kaatuko efinilenken.

²² Niyihaayih - niň pakan kanataa aluu, nkaňay aluu, nkateňal aluu, nkákup ti aluu heenaput kamma inniyinane ti inci, *Añii An*.

²³ “Nihaaño ti oom hinoom, ninuunuutool ti pásu-uma, kamma kawun kenfakat nkiyem ti hítuulu aluu alacana. Kaatuko fiyuu símaamayii nkáhine *piyaa-makoola* pa.

† *Kapaň keeciffee keeyina hiwasuyee tenko elaan niň fotom man niň ekiná tom miin.* †† *6:3 1 Samiyel 21:1-6*

‡ *Ti kaň ya eti Kilek, Piyeer, ekiná eyem “énankiin”.* †† *Selot, ti caanak ca citi Yéesu, yenaayeno kayorň keeyeniye esuum kiti mah ma miteyii.*

²⁴ Pale kúnuul efikiyeno ti aluu! - aluu keetaake ka, kaatuko nisayaasa kaapuufianool ka kiti aluu.

²⁵ Kúnuul efikiyeno ti aluu! - aluu keesiite ka fiye, kaatuko efiniyeno ti peep.

Kúnuul efikiyeno ti aluu! - aluu keeyem ka ti caalenken fiye,

kaatuko efiniyeno ti weenjoot innikoŋ.

²⁶ Kúnuul efikiyeno ti aluu! - niŋ pakan paka púloŋ kákupaa ti aluu heenape.

Kaatuko fiyuu símaamayii nkáhine keeneetaat ka piyaamakoola pánipani.”

Pálafi pikamooli

²⁷ Yéesu nene asok: “Pale inci pusok aluu, aluu keeyemam ka ti káasiitan: Nílaŋi pikamool aluu, níhin heenape ti payenka keenate ka aluu. ²⁸ Nisap lúwa payenka nkañan ka aluu, niluum Pútuun pa heenape payenka nkakancool ka niŋ aluu. ²⁹ Niŋ an ahankuu kapal ti kaawiilu, ufanoo kikee kaawiilu ka apinene ahan-ki tenko kapal. Niŋ an alamaa hísool ha hitii henfakat ha, timpi kitoo hicoopo eeha lupó páhantuwa. ³⁰ An óo an eelumuu uwwunoo, niŋ an acoopaa waahi timpi cakanoo wo. ³¹ Níhin pakan paka samat nii fa ínnilafiye fa kati nkáhin aluu.

³² “Innilafiya kélafiye ka aluu lamma, eyyeyme cooy innikaakaay hitaaku? Háati pumuuyena pa nkálafilafi kélafiyii ka. ³³ Innihinaa heenape ti payenka nkáhin ka aluu heenape, eyyeyme cooy innikaakaay hitaaku? Háati pumuuyena pa nkáhinhin fo. ³⁴ Innimaakaa payenka incuke ka aluu nii efikañahan aluu, eyyeyme cooy innikaakaay hitaaku? Háati pumuuyena pa nka-maakmaak pumuuyena pa kati kañahanii memma nkamaakii ma. ³⁵ Pale nílaŋi pikamool aluu, níhin heenape teyii, innimaakii, timpi nímiilool hitaaku kañahan teyii. Innihinaa fiyuu, Pútuun pa efiuwun aluu kawun kenfakat niŋ fúlaa toko efiniyeno epuuk pakati Pútuun pa piti patiila, kamma mpinape ti keesokantoo ka apalaka niŋ ti keekance ka. ³⁶ Nitaak paket hikaw samat nii Faaf aluu ati patiila fa naataake fa paket hikaw.”

Káhinaati kíiti an

³⁷ Yéesu nene asok: “Timpi níhin kíiti pakan, Pútuun pa lompo étipihin aluu kíiti. Timpi niwufan pakan umuuyen, Pútuun pa lompo etipuwufan aluu umuuyen. Niponketii, Pútuun pa lompo efiwuponket aluu. ³⁸ Niwun, Pútuun pa lompo efiwun aluu, mpúnunŋ ti uhuuy wa uti aluu eniiku eemeenane looc, neepimpee, neewenee, neemeenane fo eniisaloolo. Kaatuko eniiku ya eyya inniniike ya neyyo, ekina lompo Pútuun pa efiwun aluu neyyo.”

³⁹ Yéesu naasokii lompo hícantiiu eehe: “Fo káafu-umafuum nántinŋan-tíntinŋan áwiyoo káafuumafuum?”

Etikanow poko t'ésupakii ti kaayeen? ⁴⁰ Akalaŋa ahanantoo akalaŋana ya ateyoo, pale an óo an eekalaŋe meemak afaacuk nii akalaŋana ya ateyoo.

⁴¹ “Weyme uwune aanincuk cíheeni ca ceeyem ca ti níkin atii ya, awe péepannumut hifiin ha heeyem ha ti níkini? ⁴² Puume ayyina hisoku atii ya: 'Atoomuu, túulam inci púfulani cíheeni ca ceeyem ca ti níkini,' awe aŋa eeyinaat ya hicuku hifiin ha heeyem ha ti níkini? Awe nícuŋ, yáañ fúlan hifiin ha ti níkini, tempo áafayini hicuku picaaŋ cataŋ aakati yíni káfulan cíheeni ca ceeyem ca ti níkin atii ya.”

Enuun niŋ papukal eteyyo

⁴³ Yéesu nene asok: “Enuun eenape epukantoo papukal peenaput, fo lompo incuke enuun eenaput epukantoo papukal peenape. ⁴⁴ Enuun óo enuun ti papukal eteyyo nekiwee. An átayini hicutu sootoo ti usooy uti pícankun, kikenenk lompo kucutantee ti nikota. ⁴⁵ An eenape nasoksok waah weenape kamma kunuuwoo nkinape. Pale an eenaput nasoksok waah weenaput kamma kunuuwoo nkinaput. Kaatuko putumoo mpúfulanii-fúlan pámiiloolal pa peeyem pa ti kunuuwoo.”

Hícantiiu hiti sikumpan súsapak

⁴⁶ Yéesu nene asok: “Weyme uwune inniyonkalam 'Ateeteyo, Ateeteyo,' apan níhinantoo eeha inci insok ha? ⁴⁷ An óo an éekeyii t'inci náasi kilimam náahin ko, inci fáyisan aluu niŋ weyme naanakoole. ⁴⁸ Anakoolaa-nakool nii an aŋa eeyem ti kulut ekumpan: awakaawak fo súni naasiŋan ekumpan ya eteyoo ti pínankiin. Esáacin néefulii niŋ sempe, man ma immisap teyyo pale miyinaat yo káyiyiŋan kamma neelutee pinap. ⁴⁹ Pale an a aŋa ásiye ya kilimam áhinut ko, anakoolaanakool nii an aŋa eeyem ti kulut ekumpan ti esiya peewakut t'etaam. Man ma immisap teyyo, neehaŋ ti enow neehancaloolo púloŋ cew.”

Káyinan kiti áhampaatiin asooaali ati Room

7 Ta Yéesu naapaye ta káakup púloŋ hátikin pakan paka, naanako saatee ya eti *Kafaanawum*. ² Intaako toko akee ti níhampaatiin pusuooaali ati *Room*, eetaake amiikan ati hikawoo éekuuñe meemak fo alohan putum eket. ³ Náasi kiti Yéesu, naapoñ pakakee níhampaatiin *Pusuwif* kapica kaluumoo ápikey ákuuñan amiikan a ateyoo. ⁴ Ta nkacole ta ti Yéesu nkanjiinyoo meemak: “Asoocaali ya aŋe añaŋee kayankan meemak, ⁵ kaatuko álafilafi pakan unaa niŋ fúlaa toko akina alute *éluumuma* ya eti le.”

⁶ Fiye, Yéesu naanapool neyii. Ta naalohane ta ekumpan ya, áhampaatiin a asooaali ya ati Room náapoñii pákawiyoo kapisok Yéesu: “Ahámpaatiin, timpi yokanoolo écolii pe t'inci kamma inci íntuuniit

aapinako ti ekumpan ya etoom. ⁷ Ekina lombo ewune inci míiloolut nii ñañaa ékey puu ti awe, pale sok hilim hoonool lamma, amiikan a atoom afaayeno kásu-umaayoo. ⁸ Kaatuko inci ti kayine kiti pakan inci iyyem, niñ fúlaa toko intaak pusoocaali lombo keeyem ti kayineyam. Niñ inci sokaa aña 'kaay', naakaay; insok aña 'kéy', náakey. Insok amiikan a atoom 'hín fiye', náahin fo."

⁹ Ta Yéesu náasiye ta eehe ínnimoo teyoo náayeesoonii ti kayon ka keeyenyoo ka kanapan, naasokii: "Inci pusok aluu, inci taapala cuk káyanan ka kenfakat enke, háati ti pakati *Israyel*."

¹⁰ Ta Yéesu naapaye ta hisoku eehe, payenka áhampaatiin a asooaali ya naapoñe ka nkañoho. Kapucol nkatook amiikan a kásuumaayoo.

Kayitan akampaani ati eyaanat aña áyiinoo eekete

¹¹ Púful toko Yéesu naakaay ti saatee ya eya nkasok ya Nayin, pinapana pa pakateyoo niñ kayon kenfakat nkanapool neyoo. ¹² Fiye, ta naalohane ta putum pa piti saatee ya, nkayeno hicoopu ehunon ti íhokuma. Eekete ya, akampaani, akina lamayoo íñña ateyoo naataake, áyiinoo eekete. Kayon kenfakat kiti saatee ya nkiyeno neyoo. ¹³ Íñña ateyoo naayeno pukoon. *Ateeteyo* apucukoo, nketoo teyoo ti hikaw, naasokoo: "Timpi koon."

¹⁴ Naaloh pisaapu pa, náalik po, keetiyye po ka nkasiño. Yéesu naasokoo: "Akampaani, inci soki: 'Lito!'"

¹⁵ Aña eekete ya náalitoonii, naayeno, náayaañ káakup, Yéesu naacoopoo naañahanoo íñña ateyoo.

¹⁶ Kayon ka púloon nkimeen niñ ewatate nkúmul Pútuun pa nkusok: "*Ayaamakoola* enfakat áfuliyoo t'un-aa. Pútuun pa pítahiyoo kunuu ti pakan etempo." ¹⁷ Hiti Yéesu eehe, níhisiyo ti mah ma miti *Yutaay* púloon niñ ti pisaatee pa púloon péekinkoole yo pa.

Pinapana pakati Sañ-Patis pati Yéesu

¹⁸ Ti písiyo pa piti Yéesu empuu, *Sañ*, pinapana pa pakateyoo nkakamanoo eehe púloon. Naayonkal teyii pákasupak, ¹⁹ naapoñii ti *Ateeteyo* kapica kakanoo: "Fo awe yem Aña eeyem ya ti ékey, fo uñañaa hítuulu akee?"

²⁰ Kapucol ti Yéesu nkasokoo: "Sañ-Patis ápoñii unii ti awe upicakani: 'Fo awe yem aña eeyem ya ti ékey, fo uñañaa hítuulu akee?'"

²¹ Ti oom caanak, Yéesu náakuuñan hícamp pakan keeyoke niñ úkuuñu weemeenje, niñ payenka *kísaalumant* nkúwuuliye, náahin úfuumiin weemeenje upucuk. ²² Fiye, Yéesu naañahan payenka Sañ náapoñii ka, naasokii: "Niñoho nica nikaman Sañ eehe innicuke ha niñ eehe ínnisiye ha: kéefuume ka unka ti hicuku, kéehute ka unka ti pikaayu, pakati *kanuk* ka nkakuulane, keecotiye ka unka ti hísiyu, keekete ka nkalitane,

ekoonan ya éesuume ya néetuunanee keeleke ka.

²³ Oopa ti pásuuma, aña apookut ya hitaaku káyanan kamma inci."

²⁴ Payenka Sañ náapoñii ka, ta nkañohiye ta, Yéesu náayaañ káakup kiti Sañ ti kayon ka: "Weyme innikaaye pati *káahaan ka tes* kaasincan? Káaheeni enka eyam ya neeliñaloole? ²⁵ Niñ fotom, weyme innikaaye po hicuku? An eewasiye wañ weewalla? Haani! Payenka nkawaso ka wañ wa wéeciita wa hinoom, nkayeno ti elon enfakat, pati pukumpan pa piti pumansa pa nkayeno. ²⁶ Niñ fotom, weyme innikaaye po hicuku? *Ayaamakoola*? Ee ayaamakoola! Inci pusok aluu nii ahañahañ ayaamakoola. ²⁷ Sañ akina ayem aña *hilim ha hiti Pútuun pa* nihisoke ya:

'Inci fápoñii ati ekoonan ya atoom apunowi hátikin kati awañali pítin pa.'

²⁸ "Inci pusok aluu, an óo an aña aal naapuke, Sañ ahañahañ hamake, pale aña eehe ya káafomaati ti *cáwii ca citi Pútuun pa*, ahañ Sañ hamake."

²⁹ Pakan paka púloon kéesiye ka enkuu, háati *pisayoola kúncoo* ya, kacoonaacoon nii Pútuun pa *peecoonoole*. Ta Sañ naayeniye ta káatuunan ekoonan ya eti Pútuun pa, nkacoon ápihinii *pátise*. ³⁰ Pale *Pufalisaay* pa niñ *pikalañana hilim ha heesiñanee ha* nkapook eehe Pútuun pa mpílañiye ha teyii; kacoonut Sañ ápihinii *pátise*.

³¹ Yéesu naasokii: "Niñ weyme inci íññañe kaakufumool *ekaay* ya eti fíyooy, niñ weyme nkanakoole?"

³² Kanakoolaa-nakool nii epuuk keeyem ti hílin nkayeno kaaceceekool:

'Uhapaahap aluu,

nikiiyut,

nuucok aluu kícimu kiti keenjoot,

nikoonjut.'

³³ "Kaatuko, Sañ-Patis ákeyyookey, aliyantoo hímpuul, alaanantoo elaan innisok: '*Hísaalumant* hiyem neyoo.' ³⁴ Inci, *Añii An*, ínkey pilli illaan innisok: 'Nisincan! Añuu an eekase, níkumana, áwi ati pisayoola kúncoo ya niñ pumuuyena pa.' ³⁵ Pale ecohato ya eti Pútuun pa, keecoone yo ka púloon káyananaayisan nii ecoonoolaa-coonool."

Kaaponket kiti aal amuyena la ti ekumpan ya eti Afalisaay a

³⁶ *Afalisaay* akee, aña nkasok Simon, naayonkal Yéesu hili káciim pateyoo. Yéesu naakaay, naanako la ti ekumpan ya eti Afalisaay a naayeno hili. ³⁷ Intaako toko ti saatee ya aal amuyena. Náasi nii Yéesu oopa ti hili pati ekumpan ya eti Afalisaay a. Ta náasiye ta ee-huu, naacoopool cílumpa ceewalla kaameen munucu méesuume haaw. ³⁸ Naasiño puson woot Yéesu, naayeno pukoon, náayaañ káamaañiyan wootoo niñ

† 7:27 Malaki 3:1

mukunoo, naatoot wo niŋ wanoo, naasump wootoo, naanuc wo niŋ munucu méesuume haaw. ³⁹ Afalisaay a aŋa ayonkale ya Yéesu hili káciim, apucuk eehuu, naasokoolo: "Niŋ pánipani áyiin aŋe *ayaamakoola*, añaŋaa kameye aal puume ayemoo ti híliku - aal amuuyena!"

⁴⁰ Yéesu naacoo hilim ha naasokoo: "Simon, taakaataak eeha inci iññanuu hisoku." Simon naañahanoo: "Sokam, Ahámpaatiin." ⁴¹ Yéesu naasokoo: "Taakaataak pákayiin pákasupak keetaake ñikopu ti akee áyiin eelontiyii mañ. Akee ya naataakoo nikopu *sitenali* sikeme isak (500), akee ya lompo nikopu *sitenali* áwii ésupak niŋ ŋaasuwan (50). ⁴² Pale háati oonool teyii ayinaatoo mo kañahan. Fiye, naaponket poko t'ésupakii ñikopu ña ñiteyii. Ti awe, ayme ti payenke t'ésupakii afaahaŋ pálafi aŋa eelontiyii ya mañ ma?" ⁴³ Simon naañahanoo: "Ti pacukalam, akina ayem aŋa nkaŋonkete ya nikopu na nenfakat na." Yéesu naasokoo: "Aasokaa páni."

⁴⁴ Apipa, náayeesoonii pati aal a, naasok Simon: "Aacukaacuk aal a aŋe, emma inci ínnakoonii ma le ti awe, aawunutam man puñow wootam, pale akina náamaañiyan wootam niŋ mukunoo, naatoot wo niŋ wanoo. ⁴⁵ Ta inci ínnakoonii ta le ti awe, aawananutam niŋ hisumpu, pale akina áyekuniit hisumpu wootam. ⁴⁶ Aanucut hikawam niŋ munucu, pale akina, naanuc wootam niŋ munucu méesuume haaw. ⁴⁷ Síitanam inci pusoki, pálafi pa piteyoo penfakat pa píyisanaayisan nii umuuyen wa uteyoo weemeenŋe wa upayeepa kaaponket. Pale an óo an aŋa nkaŋonkete caahinkiŋ, caahinkiliŋ lompo nálaŋi."

⁴⁸ Fiye, Yéesu naasok aal a aŋuu: "Umuuyen wa utii uponketeponket." ⁴⁹ Keeyeniye ka toko hili neyoo nkáyaañ pusokool: "Aŋe ayem ayme, fo kati aponket umuuyen?" ⁵⁰ Pale Yéesu naasok aal a: "Káyinan ka kitii kifakanuu, kaay niŋ kásuumaay."

Pakaal paka, kanapan ka kiteyii Yéesu

8 Púful toko Yéesu naayeno kaamuusool ti pisaatee niŋ misaatee, káatuunan niŋ kakaman ekooŋan ya éesuume ya eti *cáwii ca citi Pútuun pa*. *Pupoñapoñ* pa pakateyoo ŋaasuwan niŋ pákasupak paka nkayeno neyoo, ² niŋ lompo pakakee pakaal payenka náaku-uñane niŋ payenka naayaane teyii *kísaalumant*. *Mari* aŋa nkasok ya Mari ati Makatala aŋa náafulanii ya teyoo *kísaalumant* isak niŋ kúsupak; ³ Yowanna, áyiinoo aŋa nkasok ya Husa, eeyeniye ya ati hikaw ha ti éhinuma ya eti *Helot*; Suusaana niŋ hícamp pakakee pakaal, niŋ mañ ma miteyii nkayeno kayankanan Yéesu niŋ pupoñapoñ pa pakateyoo.

Hícantiitu ha hiti ataha piyooseen pa

⁴ Hikee hinoom, kayoŋ kenfakat nkuconcool niŋ pakan kéefulii ti pisaatee peemeenŋe nkíkey ti Yéesu. Ti káasiinuma enkuu, Yéesu naasokii hícantiiitu eehe: ⁵ "Taakaataak akee áyiin aŋa eekaaye etah piyooseen. Akina ti etah piyooseen pa, ekee etukal ya neenowal ti pítin pa; neekakalee, pusuwa pa mpuhoon yo. ⁶ Ekee ya neenowal ti etaam eti pínankiin; niŋ pánjantalií eteyyo neesuucan, kamma etaam ya néecihut. ⁷ Ekee ya neenowal ti pícan kun, épiŋantoolii ti coonool niŋ pícan kun pa, pícan kun pa mpikincool yo. ⁸ Fiye, ekee etukal ya neenowal ti etaam eenape, eyyuu néerjantii neepuk ulant, kaalant óo kaalant nkupuk papukal keme." Yéesu naasokii niŋ hiceeku: "An óo an eetaake kaanuu kiti káasiitan, ásiitan."

Heewune ha ínnakup niŋ hícantiiitu

⁹ Ta Yéesu naapaye ta káakup, pinapana pa pakateyoo nkacakanoo weyme hícantiiitu eehuu nihisoke.

¹⁰ Naañahanií: "Kameye meeñeeya ma miti *cáwii ca citi Pútuun pa* kuwufaneewufan aluu, pale ti pakakee paka niŋ kícantiitu inci ínkup, samat nii *ayaamakoola* ya *Esaya* fa naasoke fa:

'Efikasincan pale etikacuk;

Efíkasiitan pale étikasi.'"

Kakaman ka kiti hícantiiitu ha

¹¹ Yéesu nene asok: "Ehe, eeha hícantiiitu ha nihisoke ha: Etukal ya eyem *hilim ha hiti Pútuun pa*. ¹² Etukal ya eenowe ya ti pítin pa ecukaacuk nii payenka nkási ka hilim ha, *Seetaani* ya néekey néefulan ho ti saanii, ancuk timpi káyinan nkafakane. ¹³ Etukal ya eenowe ya ti etaam ya eti pínankiin pa ecukaacuk nii payenka nkasayan ka hilim ha niŋ pásuuma niŋ kásiyaa ho, pale hilim ha hitaakut ñinkonk teyii. Káyinanií kifiiyan-too, ti caanak citi páciite nkañoho puson. ¹⁴ Etukal ya eenowe ya ti pícan kun pa ecukaacuk nii payenka nkási ka hilim ha, pale ti eloŋ ya eteyii káamiilool ka niŋ hitaaku ha niŋ pásuuma pa piti eloŋ ya mpikincoolii mpikitii hitaaku papukal peeyane. ¹⁵ Pale etukal ya eenowe ya ti etaam ya eenape ya ecukaacuk nii payenka nkási ka hilim ha nkayenan ho pinap ti saanii seeku-ule sa, nkamukut fo cákapukii samat nii enuun fa nepuk papukal peemeenŋe."

Hícantiitu ha hiti lampi ya

¹⁶ Yéesu nene asokii hícantiiitu eehe: "An acaanjan-too lampi náawuf teyyo epool niŋ fotom naanakan yo t'etaam ecunkun, pale nawaŋwaŋ yo, ancuk an óo an éenakoonii naacuk ecaan ya.

† 8:10 *Esaya* 6:9

¹⁷ “Waah óo waah weeyolee éfuufulaniyee tíkitaan, waah óo waah wéewufaloollee éfuuwufinee, núufulaniyee tíkitaan.

¹⁸ “Ooto, nitah kunuu ti pásiitanal aluu. Kaatuko an óo an eetaake afaapenane meemak; an óo an eetaakut háati aña incukoo ya nii naataake efuusayee teyoo.”

Yéesu niñ miin ma miteyoo

¹⁹ Púful toko, Yéesu íñña ateyoo niñ pakatuwoo nkákeyyoo hicuku, pale kayinaatoo hicuku kamma kayon ka.

²⁰ Nkasok Yéesu nii: “Íñña atii niñ pakatuwi unka kasiinjye tíkitaan, awe nkálafiye hicuku.”

²¹ Naañahani: “Íñña atoom niñ pakatuwam poko kayem payenka nkásiitan ka *hilim ha hiti Pútuun pa nkáhin* ho fa nihiñañe fa íhinu.”

Kaasiñan ka kiti hiyam ha

²² Hikee hinoom Yéesu náayuuko ti piteen niñ pina-pana pa pakateyoo, naasokii: “Ufiitanaa ti kikee kaapii ka kiti han ha.” Nkañak. ²³ Ta nkayeniye ta kaafiitan, Yéesu naalam hiñgotu. Hítaapanu eyam néesapii ti han ha, piteen pa mpiyeno émeñanii man, nkayeno ti páciite penfakat.

²⁴ Ti oom páciite, pinapana pa nkaloh Yéesu nkáiyaloo, nkasokoo: “Ahámpaatiin! Ahámpaatiin! Efuuketaa!” Yéesu náayiyoonii naafet ti hiyam ha niñ kúsuh ka kenfakat ka nkapilan niit. ²⁵ Púful toko naacakanii: “Káyanan ka kiti aluu unkey?” Ewatate neemeñii, ínnimii, nkayeno picakanool: “Ayme ayem áyiin aña, kati nasok hiyam ha niñ kúsuh ka kapilan, nkásiyoo?”

Káakuuñan áyiin ati kisaalumant

²⁶ Púful toko, Yéesu niñ pinapana pa pakateyoo nkaciñ ti mah ma miti Kelasen, † meeyem ma ti púcoonool mah ma miti *Kalilee*. ²⁷ Ta Yéesu naayeniye ta éyuukinooyii ti piteen pa, áyiin ati saatee ya náakey ka paakoolanoo. Ayiin a arjuu *kisaalumant* kúwuuliyoo, afiyaafiyo awasiyantoo wañ, akinut ti ekumpan fo ti kiyaak. ²⁸⁻²⁹ Nkiloomooloom íhinu apihiñ, háati nka-cenk sipeesoo niñ wootoo niñ ñiseel kati kafaasoo, naacutal ño, kisaalumant ka nkítintinanoo ti *káahaan tes*. Ayiin a ta naacuke ta Yéesu naaceek, naanow ti wootoo, náaceekii ti kaawiiluyoo: “Weyme ánlafiye ti inci, Yéesu, Añii ya ati Pútuun pa piti patiila? Inci lu-umuu timpi kallanam!” Asokaasok eehe, kamma Yéesu naafete ti kisaalumant ka, apusok ko kifulii teyoo.

† *Náasiyaa Kelasen, ekina eyem pakan paka pakati saatee ya eti Kelasa. Pikee pakiical pa piti Kilek mpusok Kelasa, pale pikee pa lompo mpusok Katala. Katala niñ Kelasa pisaatee peekufut ti mah emmuu.*

³⁰ Yéesu naacakanoo: “Caacawi puume?” Naañahanoo: “Caacawam 'Kayon ††,” kamma kisaalumant keemeñe nkinakiyoo. ³¹ Nkinjiino Yéesu timpi awant ko ti seemak. ³² Inhemool koolee enfakat eti pícalukun neeyeno kaahoon ti kanaac cítintij. Kisaalumant ka nkinjiino Yéesu apikatan ko kipinako ti pícalukun pa, naakatan ko. ³³ Nkífulalii ti áyiin a, nkinakalo ti pícalukun pa, koolee ya néeliñoonii mpacas patiila cítintij ca, neenow ti han ha néeseem.

³⁴ Ta keeyeniye ka efaas ya nkacuke ta heetaakiye ha nkatey ti saatee ya niñ ti misaatee ma méekinkoolii ma kakaman pakan paka heetaakiye ha. ³⁵ Fiye, pakan paka nkákey kaasincan heetaakiye ha. Nkácolii ti Yéesu nkatook áyiin a aña kisaalumant ka nkúfulii ya teyoo náasooliye niñ kunuuwoo cononon naayeno ti woot Yéesu. Ta nkacuke ta eehuu nkameeñ niñ ewatate.

³⁶ Keecuke ka heetaakiye ha nkayeno kakaman pakan paka puume áyiin a aña kisaalumant ka nkúfulii ya teyoo fa náakuuñanee fa. ³⁷ Púful toko, pakan paka púloñ pakati mah ma miti Kelasen nkaluom Yéesu akatanii apikaay, kamma ewatate enfakat neeyeniye neyii. Yéesu náayuuko ti piteen pa, áñakum ³⁸ áyiin a aña kisaalumant ka nkúfulii ya teyoo naaluom kanapanoo, pale Yéesu naayaanoo, naasokoo: ³⁹ “Ñoho ti enuufi nkaakaman eeha púloñ Pútuun pa mpíhinuu ha.” Ayiin a naakaay ti saatee ya púloñ, naayeno kakaman eeha Yéesu náahinoo ha.

Amáacul eekete niñ aal éekuuñe

⁴⁰ Pakan paka púloñ nkayeno hituulu Yéesu ti kikee kaapii ka kiti han ha, ta náañohoonii ta, kayon ka nkiwananoo. ⁴¹ Ehe, intaako áyiin aña nkasok Yayil áhampaatiin ti *éluumuma* ya. Náakey náakilipo ti Yéesu wootoo, naañiniyoo apikaay pati enuuf ya eteyoo ⁴² kamma añiinoo ámaacul oonool a lamma eetaake máamun sitiil ñaasuwan niñ súsupak naayeniye ti putum eket.

Ta Yéesu naayeniye ta pikaayu pateyoo kayon ka nkikincooloo. ⁴³ Intaako toko aal eeyeniye hicuku etaam eefiitantoo fo sitiil ñaasuwan niñ súsupak, náapucalool mañoo púloñ ti púkuuñana pale an ayinaatoo káakuuñan. ⁴⁴ Náakey puson Yéesu, náalik hileelu hísool ha hiteyoo, tokotoko etaam ya eteyoo neesiño. ⁴⁵ Yéesu naacakan: “Ayme álikaam?” Pakan paka púloñ nkalaaco, *Piyeer* naasokoo: “Ahámpaatiin, kayon ka kúconcooliyoo-concool nkikincoolii.” ⁴⁶ Pale Yéesu naasok: “An álikaamlik kaatuko méyimeyi nii sempe sífulaaful ti inci.” ⁴⁷ Aal a náameyi nii eeha náahine ha hiyoliit, náakey niñ kakikilan, náakilipo ti woot Yéesu. Naakaman hátikin pakan paka púloñ heewune ha náalik Yéesu niñ fa náakuuñanee fa tokotoko. ⁴⁸ Yéesu

†† *Caacaw ence ti kan ya eti Kilek “Lesiyon” cikina ciyem kayon ki-pusoo caali síwuli isak niñ yoonool.*

naasokoo: "Añiinam káyinam ka kitii kifakanuu. Kaay niŋ kásuumaay."

⁴⁹ Yéesu ti káakup, an náafullii pati ekumpaan ya eti Yayil áhampaatiin a ati éluumuma ya. Naasok Yayil: "Añiini ámaacul aketaaket, timpi yokan fiye Ahám-paatiin a." ⁵⁰ Yéesu niŋ pásiyaloo eteeho naasok Yayil: "Timpi fe, yínam lamma, añiini afaayeno kásuumaay-oo." ⁵¹ Apicol ti enuuf ya eti Yayil acoonut an apinako neyoo fo Piyeer, *Saŋ* niŋ *Saak*, niŋ añii ya faafoo niŋ íññaayoo. ⁵² Pakan paka púloonŋ nkayeno pukoonŋ niŋ esampoolo, Yéesu naasok: "Níyekuno pukoonŋ pa kaatuko aŋe aketut, hiŋjotu naayaake." ⁵³ Nkayeniyoo caalenken kamma nkameya nii añii ya aketaaket. ⁵⁴ Pale Yéesu náasik epees añii ya naayonkaloo, naasokoo: "Añiinam, íiyoi!" ⁵⁵ Yaanoo néefoonoonii naahaanŋ ti piyito. Yéesu naasokii kawufanoo apili. ⁵⁶ Pupukayoo ínnimii pale Yéesu naakitii hisoku heetaakiye ha an.

Kúmpoña ka kiti pupoñaapoñ pa ŋaasuwan niŋ pákasupak paka

9 Yéesu naayonkal nantoonool *pupoñaapoñ* pa pakateyoo ŋaasuwan niŋ pákasupak paka, naawufanii sempe niŋ kayine kiti hiyaanu *kísaalumant* ka púloonŋ niŋ káakuuñan úkuuñu. ² Púful toko, naapoñii kapikaay káatuunan *cáwii ca citi Pútuun pa* niŋ káakuuñan púkuuña. ³ Naasokii: "Ti pítin pa piti kaakaawool ka timpi niyekan waah: Hikasap tom, epootak tom, hímpuul tom, mañ tom, háati hísool hísupiyenu." ⁴ Niŋ kawananaa aluu ti ekumpaan, inniyeno toko fo ta éfiniful ti oom saatee. ⁵ Niŋ pakan kapookaa aluu kawanana, innihank haafol ha ti woot aluu ínniful ti oom saatee nípiyisanii nii Pútuun pa efipisapii." ⁶ Pupoñaapoñ pa pakateyoo nkakaay, nkanako ti misaatee ma kapiyeno káatuunan ekoonŋan ya éesuume ya niŋ káakuuñan pakan paka pan óo pan.

Paliima pa piti Helot Antipas

⁷ Heetaakiye ha púloonŋ nihicol ti kaanuu *Helot*, ati hikaw ha hiti *Kalilee*. Naaliim meemak kamma pakakee paka nkayem ti hisoku nii *Saŋ-Patis* álitoonii ti keekete ka, ⁸ pakakee paka nkasok *ayaamakoola ya Elí* himuumoo áñoohonii †, pakakee paka nkasok akee ti piyaamakoola pa keefiyye ka álitoonii ti keekete ka. ⁹ Pale Helot naasok: "Saŋ, inci himuumam mukoo ta inci mpoñii ta kapifiit hikawoo. Aŋe akina ayem ayme, aŋa inci iyyem ya ti hísiyu kiteyoo?" Naanŋes hicuku Yéesu.

Pákayiin síwuli isak kákuumanee

¹⁰ Yéesu, *pupoñaapoñ* pa pakateyoo kápiñoohonii nkakamanoo eeha nkáhine ha. Naacoopii kapiñako lamayii ti saatee ya eyya nkasok ya Petesayit. ¹¹ Pale

† 9:8 Malaki 4:5

kayonŋ ka kípipanumoo, nkinapanoo. Yéesu naawananii, naayeniyii káakup kiti *cáwii ca citi Pútuun pa*, náakuuñan keesoolahe ka ékuuñano.

¹² Cípiiniimo, pupoñaapoñ pa pakateyoo ŋaasuwan niŋ pákasupak paka nkaloh Yéesu, nkasokoo: "Unaa úlaaŋaalaanŋ, katan kayonŋ ka kipikaay ti pisaatee pa niŋ misaatee ma meelohe ma le, kati kíyini hitaaku paliyal niŋ káhintuma." ¹³ Yéesu naasokii: "Aluu faŋ aluu niwufanii kapili." Pupoñaapoñ pa nkañahanoo: "Kúmpuul isak niŋ soon súsopak lamma nuutaakaa, fo niŋ unii ukaayaa hinoom paliyal piti pakan paka púloonŋ." ¹⁴ Kasokaasok eehuu kaatuko máamun pákayiin síwuli isak (5,000) kayeniye toko.

Yéesu naasok pupoñaapoñ pa pakateyoo: "Níhinii kapiyeno ti uyonŋ uti máamun pakan áwii ésupak niŋ ŋaasuwan (50)." ¹⁵ Pupoñaapoñ pa pakateyoo nkáhin fo, an óo an naayeno. ¹⁶ Yéesu naacoop kúmpuul ka isak ya niŋ soon sa súsopak sa náahaafin, naanimpan Pútuun pa, naafiitalool ko, naawufan pupoñaapoñ pa pakateyoo kápipaacinool ko kayonŋ ka. ¹⁷ Pakan paka púloonŋ nkali fo kasiit tuk. Pupoñaapoñ pa pakateyoo nkayesal mífiitiin paliyal pa peetowiye pa fo kameenŋan síyya ŋaasuwan niŋ súsopak.

Káyisan ka kiti Piyeer ayme ayem Yéesu

¹⁸ Hikee hinoom, Yéesu naayeno kaluum lamayoo, pinapana pa pakateyoo nkayeno toko neyoo. Naacakanii: "Ti pakan paka, inci yem ayme?" ¹⁹ Nkañahanoo: "Pakakee kasok awe yem *Saŋ-Patis*, pakakee paka nkasok awe yem *Elí ayaamakoola ya*, pakakee paka nkasok akee ti piyaamakoola pa keefiyye ka álitoonii ti keekete ka." ²⁰ Naacakanii: "Ti aluu, inci yem ayme?" *Piyeer* naacoop hilim ha naasokoo: "Awe yem *Eenucee ya* ati Pútuun pa."

Káakup Yéesu kiti eketoo

²¹ Yéesu náakupananii, naakitii hisoku eteeho an. ²² Naapenan apisokii: "Inci, *Añii An*, fo yeno ti kúnuul kenfakat, ñihampaatiin ña, *pikalaŋana hilim ha heesi-ijane* ha niŋ *ñihampaatiin puwaaseena pa pakati Pútuun pa* efikapookam, fa mukée, ti hinoom ha híhaaciyenu ha inci fáñahaniyee ti elonŋ."

Páciite pa piti kanapan ka kiti Yéesu

²³ Naasokii poko púloonŋ: "Niŋ an álafiyaam kanapan afaapook himuumoo, naakanto hinak óo hinak *ku-luwa* ya eteyoo, ekina eyem kúnuul ka kiteyoo, naanapanam. ²⁴ Kaatuko aŋa éelafiye kafakan elonŋ ya eteyoo, áfaapuul teyyo. Pale aŋa éepuule elonŋ ya eteyoo kamma inci, afaafakan yo. ²⁵ Empeyme panap piyem toko an kati ataak hisaanumate ha hiti *púlunta pa* náapuul ti elonŋ ya eteyoo niŋ fotom naatahoolo? ²⁶ Niŋ an asuuwaam niŋ kilim ka kutoom, inci, *Añii An*,

fasuuwoo niŋ inci ñóhooniyoo ti hamake ha hitoom niŋ ti hamake ha hiti Paapaa atoom niŋ *pumaleekoo* pa peesampanee pa. ²⁷ Inci pusok aluu pánipani ya, pakakee ti aluu keesiinŋye ka le etikaket peecukut *cáwii ca citi Pútuun pa.*"

Hamake ha hiti Yéesu

²⁸ Ta Yéesu naapaye ta káakup enkuu máamun kunoom isak niŋ káhaaciil, naacooool *Piyeer, Saŋ* niŋ *Saak* nkasilo patiila tíntiŋ ya kaluum. ²⁹ Akina ti kaluum ka pacuk puhoonŋuyoo mpiyesan, wañ wa uteyoo núuhiiniyii fo nuucaanŋ catar. ³⁰ Fiyiit, pákayiin pákasupak ti *piyaamakoola* pa keefiyye ka nkayeno neyoo káakupat, poko kayem *Móyiis* niŋ *Elí ayaamakoola ya*. ³¹ Poko káfulii ti ecaanŋ enfakat. Nkayeno káakup niŋ Yéesu kiti eket ya eteyoo eyya naakaakaay ya kaa-hankan *Jerusalem*. ³² Piyeer niŋ pákawiyoo nkaket niŋ hiŋotu, ta nkáyiyoonii ta nkacuk hamake ha hiti Yéesu niŋ pákayiin paka pákasupak paka keesiinŋye ka neyoo. ³³ Pákayiin paka payenkuu ta nkayeniye ta pikati-nool niŋ Yéesu, Piyeer naasokoo: "Ahámpaatiin, na-paanap unii upiyeno le. Upisiinŋan múkuut máhaaciil, coonool citii, coonool citi Móyiis, coonool citi Elí." Amíit eeha naayeniye káakup.

³⁴ Ta naayeniye ta káakup káatiŋu nkúfulii nkíkimpitoolii, ewatate neeyeno niŋ pinapana pa pakateyoo ta nkanakiye ta ti káatiŋu ka. ³⁵ Hilim níhifulii ti káatiŋu ka nihisok: "Aŋe ayem Añiinam, inci mamaloo. Nísi-itanoo!" ³⁶ Ta hilim ha nihipaye ta káakup nkacuk Yéesu lamayoo. Piyeer niŋ pákawiyoo nkafatanool neeho, kakamanut an ti oom caanak eeha nkacuke ha.

Káakuuñan añii ati hísaalumant

³⁷ Eti kacom eteyyo, Yéesu niŋ pinapana pa pakateyoo pákahaaciil paka nkáwanoonii ti tíntiŋ ya, kayonŋ kenfakat nkíkey kaapaakoolanoo. ³⁸ Ayiin náaceekii ti kayonŋ ka: "Ahámpaatiin, inci luumuu, sincan añiinam akampaani ye, añiinam oonool a kónŋ aŋa inci intaake ya! ³⁹ *Hísaalumant* nihinakiyoonako, tokotoko níhihinoo apiceek, níhiyiŋanoo niŋ sempe fo putumoo mpiyohat, nihikallanoo, hífiisantoo kakatan. ⁴⁰ Inci lu-umaalum pinapana pa pakatii kati kayaan ho, pale kayinaat."

⁴¹ Yéesu naasok: "Oo! Aluu *ekaay* ya eenaput ya apan nitaakut káyin, fo teyme inci fayeno niŋ aluu im-mukut niŋ aluu? Cóopii añiini le."

⁴² Añii ya ti ékey ya, hísaalumant ha nihitahoo híp t'etaam, níhiyiŋanoo niŋ sempe. Pale Yéesu naafet ti hísaalumant ha, náakuuñan añii ya, naañahanoo faafoo. ⁴³ Pakan paka púloonŋ innimii ti sempe sa sen-fakat sa siti Pútuun pa.

Púsupiyenu káakup Yéesu kiti eketoo

Pakan paka oopa ními ti eeha Yéesu náahine ha púloonŋ, naasok pinapana pa pakateyoo: ⁴⁴ "Niwas kilim enke ti unuu aluu: Inci, *Añii An*, éfikaful ti inci, uwwufanee ti sipees pakan." ⁴⁵ Pale kámiit eeha naayeniyyi hisoku. Putum hilim ha nihiyolee ti poko timpi kámeysi fa nihisoke, nkafe kacakanoo puume nihisoke.

Eemaka ya

⁴⁶ Fiye, Yéesu *pupoñapoñ* pa pakateyoo ŋaasuwan niŋ pákasupak paka nkáyaañ pílaacinoool aŋa eehaŋe pamake teyii. ⁴⁷ Yéesu náameysi pámiiloolal pa piteyii, naacooop ciñii cenkilis naasiinŋan co pukoloo. ⁴⁸ Naasokii: "An óo an eewanane ciñii ca cenkilis ence ti caa-cawam, inci naawanane, an óo an eewananaam, aŋa éepoñiyaam ya lompo naawanane. Kaatuko aŋa éeti-nee ya ti aluu púloonŋ, akina ayem eemaka ya."

⁴⁹ *Saŋ* naacooop hilim ha, naasok: "Ahámpaatiin, unii ucukaacuk áyiin ti hiyaanu *kísaalumant* ti caacawi, nu-uyoop hikityoo, kamma naaneetaat ati kayonŋ ka kiti unaa." ⁵⁰ Yéesu naañahanoo: "Timpi nikitoo, kaatuko an óo an eepookut aluu oopa ti aluu."

Hipooku ha hiti cisaatee citi Samali

⁵¹ Yéesu, hicoopu ha hiteyoo alacana, ta níhilohanii ta, naacok piliit pikaayu pa piti *Jerusalem*. ⁵² Naapoñ pakan niŋ kilim kapinowoo hátikin, oom pakan nkakaay, nkanako ti cisaatee citi *Samali* kapimemanool ékey ya eteyoo. ⁵³ Pale pakan paka pakati cisaatee ca kawananutoo, kamma naayem ti himuusu Jerusalem †. ⁵⁴ Pinapana pa pakateyoo, *Saak* niŋ *Saŋ* ta nkacuke ta eehe nkasokoo: "Ahámpaatiin, áalafilafi úpuwananii seemak sípufullii patiila sípupucaloolii?" ⁵⁵ Pale Yéesu náayesoonii lipe ti poko, naafet teyii. ⁵⁶ Fiye, nkakaay ti cikée cisaatee.

Kéelafiye ka kanapan Yéesu

⁵⁷ Ta nkayeniye ta pikaayu ti pítin pa, akee áyiin naasok Yéesu: "Inci fanapani pan óo pan pa ankaakaay." ⁵⁸ Yéesu naasokoo: "Pupampaŋo pa pitaakaataak uy-eeen, pusuwa pa mpitaak ñáawuunu, pale inci, *Añii An*, taakut la fanaŋ hikawam."

⁵⁹ Naasok akee áyiin: "Napanam," pale áyiin a naañahanoo: "Ahámpaatiin, túulam púcaahokii fala paapaa atoom." ⁶⁰ Yéesu naasokoo: "Kat keekete ka kapihok pakateyii keekete ka, pale awe kaay cáatuunan *cáwii ca citi Pútuun pa.*"

⁶¹ Akee áyiin nene, naasokoo: "Ahámpaatiin, inci fanapani, pale túulam fala pikaay upica úkatinoonii niŋ pakanam." ⁶² Yéesu naasokoo: "An óo an eecoce kacan-

† Pakati Samali kásiyoolut niŋ Pusuwif pa, kacoonut nii Jerusalem yem pa Pútuun pa mpiñañee pa hímulu.

tu naawelep puson, átuuniit páhin ti cáwii ca citi Pútuun pa."

Kúmpoña ka kiti pinapana pa áwii éhaaciil niñ ñaasuwan niñ pákasupak paka (72)

10 Púful toko, *Ateeteyo* nene amamal pakakee pinapana áwii éhaaciil niñ ñaasuwan niñ pákasupak (72), naapoñii pákasupak pákasupak kapinowoo hátkin ti pisaatee pa púlooj niñ pan óo pan pa naañe pikaayu. ² Naasokii: "Kaamaañ ka kufomaafom pale pumaaña pa kameejut. Niluum *Ateeteyo* ati kaamaañ ka apupoñ pumaaña kapikaay kaamaañ ka kiteyoo. ³ Nikaay! Inci pupoñ aluu nii mísaacii ti pututa piyen elampa. ⁴ Timpi niyekan mañ, epootak tom, pisamata púsupiyenu tom, ti pítin pa timpi nikican an.

⁵ "Niñ ninakiyaa ti ekumpan, níyaañ nisok: 'Kásu-umaay kiyeno ti ekumpan eyye.' ⁶ Niñ an ati kásu-umaay oopa toko, kásuumaay ka kiti aluu efikiyeno teyoo, niñ ekina tom, éfikihoonii ti aluu. ⁷ Niyeno ti ekumpan eyyuu, innili, innilaan waah ewwa efikawufan wa aluu. Kaatuko áhina añaña hitaaku cooy ya eteyoo. Timpi nitootoosool ti pukumpan.

⁸ "Niñ ninakiyaa ti saatee, pakati saatee ya nkawanan aluu, nili waah óo waah ewwa nkawufane aluu. ⁹ In-níkuuñan púkuuña pa keeyem ka ti oom saatee, in-nisokii: '*Cáwii ca citi Pútuun pa cíkeyyoo* pukol aluu.'

¹⁰ Pale niñ ninakiyaa ti saatee, pakati saatee ya kawananut aluu, nikaay pati ñítin ña innisok: ¹¹ 'Háati haafol ha hiti saatee ya hiti aluu heecoke ha ti woot unii, unii uhankaa ho úpiyisan aluu nii Pútuun pa efipisap aluu. Háati ekina, nímeyí nii cáwii ca citi Pútuun pa cíkeyyoo pukol aluu.' ¹² Inci pusok aluu: Hinak ee ha Pútuun pa mpikaakaay íhinu kíiti ya, kúnuul ka kiti saatee eyyuu efikihañ kiti saatee ya eti Sotom †.

¹³ "Waah weecukantee wa nuucukee Pútuun pa mpíhine ti pisaatee pa piti Kolasin niñ Petesayit. Niñ eehe hitaakiye ti pisaatee pa piti Til niñ Siton ††, anti kafiyo nkáwunkiye umuuyen wa uteyii, nkayeno niñ kúsool kiti pupootak niñ emaamoolo píiha ‡ kápiyisan ewatanoolo ya eteyii. Pale kúnuul efikiyeno ti aluu Kolasin, kúnuul efikiyeno ti aluu Petesayit. ¹⁴ Hinak ee ha Pútuun pa mpikaakaay íhinu kíiti ya, kúnuul ka kiti aluu efikihañ kiti Til niñ Siton. ¹⁵ Aluu pakati saatee ya eti *Kafaanawum*, fo éfiniseepinee patiila? Haani, efiniwananee pati keekete ka."

¹⁶ Yéesu naapenan hisoku pinapana pa pakateyoo: "An óo an éesiitane aluu, inci náasiitane; pale an óo an

† *Pakan paka pakati Sotom kakancaakanc hínum meemak, ekina ewune Pútuun pa mpúcalool saatee ya eteyii (Púcook 18:17-19).*

†† *Pisaatee pa piti Kolasin niñ Petesayit Pusuwif, pale Til niñ Siton kaneetaat Pusuwif. Nisincan kahoonu mah. ‡ Ti káyan ewatanoolo enfakat eti umuuyen wa uteyii, pakan paka nkawaso wañ weesañate uti pahan pifil, niñ emaamoolo píiha. (Jonas 3:5-9)*

eepooke aluu inci naapooke; an óo an eepookaam, éepoñiyaam ya lombo naapooke."

Eñóhoonii ya eti pinapana pa áwii éhaaciil ya niñ ñaasuwan niñ pákasupak paka (72)

¹⁷ Ta pinapana pa áwii éhaaciil ya niñ ñaasuwan niñ pákasupak paka (72) nkáñhoonii ta niñ pásuuma nkasok Yéesu: "Ahámpaatiin, ta núukupe ta ti caacawi háati *kísaalumant* ka kísiitanaa-sítan unii." ¹⁸ Yéesu naasokii: "Inci cukaa *Seetaani* ya néefulii patiila néenowii nii pamaliñoolal etii. ¹⁹ Nísiitan! Inci ufanaawufan aluu kayine kiti kakakal ti ufepa niñ ti púpuntalo, niñ iheeku sempe sa púlooj siti Seetaani ya, háati waah eti ukuum aluu. ²⁰ Pale timpi nitaak pásuuma kamma kísaalumant ka nkísiitane aluu, nitaak pásuuma kamma ucaw aluu nuukiicee alacana."

²¹ Ti oom káasiijuma, *Kunuu ka keenape ka* nkimeejan Yéesu niñ pásuuma, naasok: "Inci múluu Paapaa, *Ateeteyo* ati patiila niñ t'etaam, kamma ayyole eehe keecohatiye ka niñ kéesuume ka kunuu, pale íyyisan ho keewanooliye ka nii epuuk kenkilis. Ee, Paapaa, kaatuko fiye állafiye hipitaako ti pásuum pa pitii.

²² "Paapaa atoom awufanaamufan waah wa púlooj. An ámiit ayme ayem Añii ya, fo Paapaa ya, an lombo ámiit ayme ayem Paapaa ya fo Añii ya niñ aña Añii ya náalafiye káyanoo."

²³ Púful toko, naayeso pati pinapana pa pakateyoo naasokii poko lamayii: "Nínapiyanee aluu keecuke ka ee ha innicuke ha. ²⁴ Inci pusok aluu: Hícump *piyaa-makoola* niñ pumansa kálafilafi hínum hicuku aña innicuke ya pale kayinaatoo hicuku, nkálafi hísiyu ee ha ínnisiye ha pale kayinaat ho hísiyu."

Hícantiitu ha hiti áyiin eenape ati Samali ati payenka Pusuwif pa nkálafit ka

²⁵ Fiye, *akalañana hilim ha heesiñanee ha* hiti *Móyiis*, ápilafi puwinko Yéesu, naasiño naacakanoo: "Ahámpaatiin, puume inci íññañe íhinu pitaak eloj ya eep-ayantoo ya?" ²⁶ Yéesu naasokoo: "Weyme ukiicee ti *hilim ha heesiñanee ha?* Weyme ánsiye toko?"

²⁷ Naañahanoo: "Láfi *Ateeteyo Pútuun* pa pitii ti himuumi púlooj, ti kunuuwi púlooj, ti yaani púlooj, ti sempeyi púlooj niñ ti ecohatoyi púlooj ††. Lombo láfi akinooli samat nii fa állafiye fa fanji ††." ²⁸ Yéesu naasokoo: "Aañahanaa pinap. Náahinaa fo aafataak eloj ya eep-ayantoo ya." ²⁹ Pale akalañana ya náalafi káyan nii fa naasoke fa fo, naañoho apicakan Yéesu: "Ayme ayem akinooolam?"

³⁰ Yéesu naasokoo hícantiiitu heehe: "Taakaataak akee áyiin éefulii *Jerusalem* apiyeno éwanoonii Yeliko. Ti pítin pa, naapaakool niñ pikancak. Payenkuu nkawaatoo, nkasapoo fo alamo, nkatahoo toko. ³¹ In-

†† 10:27 Kakaman 6:5 †† 10:27 Lewitik 19:18

taak *awaaseena ati Pútuun pa* eeyeniye énapii oom pítin apiñantanoo la naahintiye la, naacinciliyoo naamuus. ³² Intaak *ásisikana puwaaseena pa* lompo ápu-colii toko naañantanoo, naacinciliyoo naamuus. ³³ Pale intaako áyiin ati *Samali* eeyeniye pikaayu kaakaawoolo ápu-colii lompo teyoo. Naacuk áyiin a anjuu naahintiye nketoo teyoo ti hikaw. ³⁴ Naalohoo naatoot muson-tuwaay ma miteyoo niñ munucu niñ elaan, naacenk mo niñ mufaál. Naalapanoo ti fáli ya eteyoo, naa-coopoo ti ekumpaan éwananuma ekaawoola, naa-mankooloo. ³⁵ Eti kacom eteyoo náafulanii *sitenali* sú-supak naawufan so ati éwananuma ekaawoola ya, naasokoo: 'Mankoolam aña, niñ inci ñóhooniyoo mañ óo mañ emma ampenane toko efiñahani mo.'

³⁶ Yéesu naacakanoo: "Ti pacukali, ayme ti payenke t'éhaaciilii ayem akinool a ati aña eenowe ya ti sipees pikancak pa?" ³⁷ Akalañana ya hilim ha heesiñanee ha naañahanoo: "Akina ayem aña eecukoo ya nketoo teyoo ti hikaw." Yéesu naasokoo: "Kaay, awe lompo, hín fo."

Yéesu pati Maarta niñ Mari

³⁸ Yéesu niñ pinapana pa pakateyoo, ta nkayeniye ta ti pítinii, naanako ti cisaatee, aal aña nkasok Maarta naawananoo ti ekumpaan ya eteyoo. ³⁹ Naataak atu, aña nkasok *Mari*, naayeno ti woot *Ateeteyo*, apiyeno káasiitan eeha naayeniye ha kakalañan. ⁴⁰ Pale Maarta naayeno eyesoolo niñ paliima kaamemanoool paliyalii. Náakey ti Yéesu naasokoo: "Ahámpaatiin, cokuti ti inci fa atuwam naakatoolaam fa niñ páhin pa? Ooto sokoo ayankananam." ⁴¹ Ateeteyo naañahanoo: "Maarta, Maarta, aapa ti ewasoolo kúnuul, immeenjanoolo kúnuul ti waah weemeenje. ⁴² Pale waah woonool lam-ma usoolahee. Mari amamale weenape wa, apan étu-ufulanee teyoo."

Kakalañan ka kiti kaluum ka

11 Hikee hinoom, Yéesu naayeno kaluum la-keenaay. Ta naapaye ta, akee ti pinapana pa pakateyoo naasokoo: "Ahámpaatiin, yísanoool unii fa nkaluun samat nii fa *Sañ* náayisanoole fa pinapana pa pakateyoo." ² Yéesu naasokii: "Niñ niyeniya kaluum innisok:

'Paapaa,
álímaati caacawi cisampanee,
álímaati *cáwii* ca citii cíkey.

³ Alímaati aawufan unii hinoom óo hinoom paliyal pa putoonii.

⁴ Alímaati aaponket unii umuuyen wa utoonii, kaatuko unii lompo uponketaaponket keemuuyene ka toonii,
timi katan unii upunow ti híluunju ha."

⁵⁶ Yéesu nene asokii: "Usokaa akee ti aluu ataake áwi éekaawoolii mpisit, ataakut aña aafawufanoo apili. Fiye, ankaay pati akee áwiyi insokoo: 'Áwíyam, máakiyam kúmpuul káhaaciil, kaatuko, akee áwíyam ákaawoolii féefiye, taakut waah ewwa inci fawufanoo apili.' ⁷ Eeyem ya páhantuwa náañahaniyi apusok: 'Timpi yokanam! Hunkut ha hikuleekul, inci niñ epuukam uhintaahinto, eti yíni piyito puwufani kúmpuul.' ⁸ Inci pusok aluu: Háati aña ayitiit apiwufani kúmpuul ka kamma naayem áwiyi, pale afaalito apiwufani aña ansoolahe ya púlooj kamma antaakut ñusuu inñiiniyoo.

⁹ "Inci pusok aluu, niluum epipuwun aluu, niñes efini-lañan, niwenken éfipipankin aluu hunkut ha.

¹⁰ Kaatuko an óo an eeluumee afaawunee, an óo an eenjese afaalañan, an óo an eewenkene áfaapankinee.

¹¹ Ayme faaf ti aluu, niñ añañi aluumuu yoon, awwufanoo kaafepa? ¹² Niñ fottom naaluumi heeh awwufanoo púntalo? ¹³ Niñ aluu keenaput ka nimeya kawun waah weenape epuuk aluu, puume Paapaa ti aluu eeyem ya alacana atahañ naawufane *Kunuu ka keenape ka* payenka keelumoo ko ka."

Hinookuyee ha hiti Yéesu

¹⁴ Hikee hinoom nene, Yéesu naayeno hiyaanu *hísaalumant* heeyinaat káakup. Ta hísaalumant ha níhifulii ta, áyiin a éekupantoo ya náakupii, kayoj ka ínnim ko. ¹⁵ Pale pakakee paka nkasok: "Ti caacaw Pe-lesepul †, ahámpaatiin a ati kísaalumant ka, innayaan kísaalumant ka." ¹⁶ Pakakee paka nkálafiyoo puwinko, nkasokoo áyisanii píyisan péeyisane nii Pútuun pa púpoñiyoo. ¹⁷ Pale, Yéesu náameyi pámiiloolalii, naasokii: "Cáwii óo cáwii céetaakoolanooliye, efcinow; pukumpaan etenco púlooj epipuhumaloolo mp-inañanoolo ti enow ††. ¹⁸ Nisok nii ti caacaw Pelesepul inci niyyaan kísaalumant ka. Pale niñ cáwii ca citi *Seetaani* cíkatinooliyaa, puume éfciyini pisiño? ¹⁹ Fiye, niñ ti caacaw Pelesepul inci niyyaan kísaalumant ka, pinapana pa pakati aluu ti pakayme nkayaan ko? Ooto, efikayeno píhina aluu kíiti. ²⁰ Pale niñ ti caacaw ca citi Pútuun pa inci niyyaan kísaalumant ka, ooto, *cáwii ca citi Pútuun pa* cícoliyocol ti aluu.

²¹ "Niñ áyiin eetaake sempe naataak lompo pucoolañ ayeniya efaas ekumpaan ya eteyoo, waah óo waah uteyoo weeyem toko, uwwa ti pamankal peenape.

²² Pale niñ taakaa áyiin eehañoo sempe, ékeyii ká-taakoolanoo, naaheekoo, naacoo pucoolañ pa piteyoo empa náayinane pa tempo, náapaacinoool waah óo waah uteyoo.

† Pelesepul, ekina eyem Seetaani. †† Pakakee paka, fiye nkásiye hilim eehe: "Cáwii óo cáwii céetaakoolanooliye, efcinow; miin óo miin méetaakoolanooliye, efimihancaloolo."

²³ “An eeneetaat niŋ inci, apookaampook, an eeyankananutam kaacencenool, nahancalool-hancalool.

²⁴ “Niŋ hísaalumant hífulaa ti an, nihimuousool-muusoosool ti *káahaan tes* ti híŋes éyekunooluma. Niŋ hílananiyoot, nihisokoolo: ‘Túulam inci puñoho pati aŋa inci ífulii ya.’ ²⁵ Ti éñohoonii eteeho, nihitook ékinuma ya neeneeŋee neememanoolee pitempo tak. ²⁶ Fiye, nihikaay, níhicoopii kikee kísaalumant isak niŋ kúsupak keeħaŋe ho pakanc, nkinako nkikin toko. Kúnuul ka kikelan ka kiti an a aŋuu nkiharŋ páciite kíyaañ ka.”

²⁷ Yéesu ti hisoku ha eehuu, aal náaceekii ti kayoŋ ka: “Íññáa ya eepukuu ya náacuuwani ánapiyaneenápiyan.” ²⁸ Pale Yéesu naañahanoo: “Payenka nkásiitan ka *hilim ha hiti Pútuun pa* nkáhin ho kánapiyaneenápiyan.”

Kacakan ka kiti píyisan pa

²⁹ Uyoŋ wa ta núuconcoolii ta, Yéesu naasok: “Ekaay eyye, ekaay eenaput. Uyya ti kacakan píyisan péeyisane nii Pútuun pa púpoñiyaam, pale háati poonool étikayisane, fo píyisan pa piti Jonas. † ††³⁰ Samat nii Jonas fa naayeniye fa píyisan ti pakati Ninew, fo lompo inci, *Añii An*, fayeno píyisan ti ekaay eyye.

³¹ “Ta inŋiyye, amansa ya aal a ati Sepa, náafulii ti mah méelaŋeelaŋe ápikey peti amansa ya *Solomon* káasiitan ecohato ya eteyoo ‡. Fiye, heeyem ha le híhaŋaahaŋe amansa ya Solomon. Ekina ewune, ti hínoom ha hiti íhinu kíiti ya, amansa ya aal a ati Sepa afaasiŋo hátiŋin ekaay eyye náayisan yo nii enowaanow. ³² Fo lompo incuke, Jonas náatuunan *hilim ha hiti Pútuun pa* pakati Ninew, nkáwunko umuuyen wa uteyii. †† Fiye, heeyem ha le híhaŋaahaŋe Jonas. Ekina ewune, ti hínoom ha hiti íhinu kíiti ya, pakati Ninew efikasiŋo hátiŋin ekaay eyye nkáyisan yo nii enowaanow.”

Piyeno ti ecaanŋ

³³ Yéesu naapenanii hisoku: “An acaanŋanantoo lampi naayol yo niŋ fottom náawuf teyyo eheem. Pale nawaŋwaŋ yo ti esafu la ammeya nii an óo an ée-nakoonii naacuk ecaanŋ ya. ³⁴ Níkini níkina níyem lampi ya eti eniini. Niŋ níkini nínapaa eniini púloonŋ lompo efeemeerŋ niŋ ecaanŋ. Niŋ nínaput, eniini lompo neemeerŋ niŋ éniimaan. ³⁵ Ooto, tah kunuu ti ecaanŋ ya eeyem ya ti awe timpi eyeno éniimaan. ³⁶ Niŋ eniini púloonŋ eemeerŋa niŋ ecaanŋ, peetaakut la níme,

† Ta inŋiyye yoon enfakat neemelan Jonas ayaamakoola ya ati Pútuun pa. Pumuus kunoom káhaaciil yoon ya néenuusiyoos ti kantant ka kalonŋayoo (Jonas 1:17). †† 11:29 Máciya 12:40 ‡ Amansa ya aal a ati Sepa, akina ayem amansa aal éefulii ti mah meeyem epees yáali pa caanak ca íncifulii pa (1 Pumansa 10:1-13). ††† 11:32 Jonas 3:1-10

efeeyeno púloonŋ ti ecaanŋ samat nii ecaanŋ lampi eecaanŋe catanŋ éeyayii ti awe.”

Hinooku ha hiti Pufalisaay pa niŋ pikalaŋana hilim ha heesiŋanee ha

³⁷ Yéesu ta naapaye ta káakup, *Afalisaay* naay-onkaloo hili pa teyoo. Apikaay, naanako naayeno hili. ³⁸ Afalisaay a ta naacuke ta nii Yéesu akuulanut sipeesoo apite ali, innimoo teyoo. ³⁹ Ateeteyo naasokoo: “Aluu Pufalisaay pa, tíkitaanŋ elontonŋ ya niŋ epulaatu ya innikuulan, pale páhantuwa aluu innimeerŋ niŋ pálafii piti káalipu niŋ pakanc. ⁴⁰ Aluu pusonŋ pa! Fo Pútuun pa peememanoole pa tíkitaanŋ pikina tom lompo pimemanoole páhantuwa? ⁴¹ Niwufan salaka weeyem wa lupoo keeleke ka, ancuk aluu niŋ waah óo waah efinikuul.

⁴² “Kúnuul efikiyeno ti aluu Pufalisaay pa, kamma in-niwufan himpaac ha heewase ha ŋaasuwan ti pamaañal pa pitaaluu, samat nii kanca, micempanu niŋ típaapikeen. Pale innifiil nii níñaŋaa piyeno *keecoonoole* ti pututa aluu niŋ pakan paka, innilafi Pútuun pa, ántuŋ híkina inniñaŋe íhinu peefiilut weet-owiye wa.

⁴³ “Kúnuul efikiyeno ti aluu Pufalisaay pa, kamma innilafi piyeno ti kúkon ka keenape ka ti *púluumuma* pa, innilafi pakan paka kapinkakican aluu pinapnap ti kíliŋ ka.

⁴⁴ “Kúnuul efikiyeno ti aluu, kamma innicuke nii kiyaak keetaakut lánkamaasi enka pakan nkakak tenko péemiit nii kakakaakak ti waah weekuulut.”

⁴⁵ Fiye, akee ti *pikalaŋana hilim ha heesiŋanee ha* naasokoo: “Ahámpaatiin, naasokaa fiyaaw, unii lompo anteñale.”

⁴⁶ Yéesu naañahanoo: “Aluu lompo pikalaŋana hilim ha heesiŋanee ha, kúnuul efikiyeno ti aluu, kamma in-nitiyan pakan paka pitiyo peenapa líŋ, háati niŋ cisiik aluu coonool nílikantoo pitiyo pempuu.

⁴⁷ “Kúnuul efikiyeno ti aluu, kamma innilut kiyaak ka kiti *piyaamakoola* pa, payenka símaama aluu nkamuke ka. ⁴⁸ Inníyisanyisan ti páhinal empuu nii nicoonaacoon eeha símaama aluu nkáhin ha, poko kamukale piyaamakoola pa, aluu inniwalliyanool kiyaak ka kiteyii. ⁴⁹ Ekina ewune Pútuun pa ti ecohato etempo mpusok: ‘Inci fápoñiyii piyaamakoola niŋ *pupoñapoñ*, efikamuk ti poko pakakee, pakakee paka nkakallanii.’

⁵⁰ “Ancuk hísim ha hiti piyaamakoola pa púloonŋ heeniisiye ha kápiliŋ ti púcook *púlunta pa*, efihinaŋee ti hikaw *ekaay* eyye. ⁵¹ Písikii ti hísim ha hiti *Abel* fo ti hísim ha hiti Sakaliya ††, eemukee ya ti *ekumpan* ya enfakat ya eti Pútuun pa, ti pututa *kaaciin* ka niŋ la

†† Aŋa ayem ayaamakoola ya (2 Heetaakiye 24:20-22) pale neetaat paapaa ti Saŋ-Patis.

hanjee la kaasampan. Ee, inci pusok aluu, eehe fiye púlooj efihiñanee ti hikaw ekaay eyye.

⁵² “Kúnuul efikiyeno ti aluu pikalanjana hilim ha heesi-ijanee ha, kamma innicoope ékululuma ya eti káa-pankin hunkut ha hiti kameye ka. Aluu fanj aluu ninakit lupu, innikit kéelafiye ka pinako.”

⁵³ Yéesu apiyeno hífulu ti ekumpan ya, pikalanjana hilim ha heesiijanee ha niñ Pufalisaay pa kiiñii nkili meemak, nkayenyoo kaakilincanool ti hícump pacakanoolal. ⁵⁴ Kápilafiyoo hikuucu ti eeha afaasok kati káyiniyoo hinooku teehe.

Káwasum écufo

12 Ti oom caanak, pakan púwuli peemeenje nka-concool fo nkakalool. Yéesu náayaañ ápukup niñ pinapana pa pakateyoo, naasok: “Níwasum leweño ya eti *Pufalisaay* pa, kamma neeyem écufo eyya nétif. ² Waah óo waah weeyolee éfuuyisane, waah óo waah weeyem ti énim éfuumeyyee. ³ Ekina ewune ee-ha innisoke ha ti énimaañ éfihisiyee niñ hanakan palaw, eeha innipuusanoole ti kaanuu páhantuwa ékaap éfihituunanee ti kíliñ ka.”

Eeñanee ya hifeyu

⁴ Yéesu nene asok: “Aluu pákawiyam, inci pusok aluu: Timpi nife payenka nkamuk ka ífulaa toko étineyayini waah ti aluu. ⁵ Pale inci fáyisan aluu aña inniñanee ya hifeyu: Nife Pútuun pa, peeyem pa niñ pupayaa himuku enii ya, pitaakaataak kayine kiti hiwantu aluu ti seemak. Ee, inci pusok ho aluu, pikina inniñanee hifeyu. ⁶ Fo ninoomanantoo múculuculu isak, uhit úsupak? Háati coonool temmo Pútuun pa pifiilut. ⁷ Háati wan aluu fiye púlooj ufineefin. Timpi nife, nihañaañ panap meemak múculuculu meemeenje.”

Kasayan niñ fotom hipooku Yéesu hátikin pakan paka

⁸ Yéesu nene asok: “Inci pusok aluu: An óo an eesayanaam hátikin pakan paka, inci, *Añii An*, lombo fasayanoo hátikin *pumaleekoo* pa piti Pútuun pa. ⁹ Pale an óo an eepookaam hátikin pakan paka, inci, *Añii An*, lombo fapookoo hátikin *pumaleekoo* pa piti Pútuun pa. ¹⁰ An óo an eesoke heenaput t’inci, *Añii An*, afaaponketee, pale an óo an éehaañiye kateñal *Kunuu ka keenape ka ataponketee*.

¹¹ “Niñ kacoopaa aluu ti sempe ti *púluumuma* pa íhinu aluu kíiti, niñ fotom nkacoop aluu hátikin ñíham-paatiin ña niñ ti pakati kayine ka, timpi niwasoolo kúnuul fa innikaakaay káakup kati nifak niñ fotom ee-ha innikaakaay hisoku, ¹² kaatuko *Kunuu ka keenape ka efikikalangan aluu ti oom caanak eeha inniñanee hisoku.*”

Hícantiitu ha hiti usaanum a

¹³ Yéesu ti káakup ka, akee ti kayonj ka naasokoo: “Ahámpaatiin, sok atoom a úpaacinoool hitaaku ha ee-ha paapaa atoonii naakate ha unii.” ¹⁴ Yéesu naañahano: “Awíyam, ayme asiijanaam áhina kíiti niñ fotom aña akaakaay aluu káapaacinoool hitaaku ha hitaalu?” ¹⁵ Púful toko, naasokii: “Nisiño púsooni! Nitah kunuu, timpi niñes kaacencenool hitaaku, kaatuko elonj an eneetaat ti hitaaku ha hiteyoo, háati nihifom.”

¹⁶ Naasokii hícantiitu eehe: “Taakaataak usaanum áyiin eetaake etaam eepuke meemak. ¹⁷ Naacakanoolo: ‘Puume inci iññanee íhinu? Kaatuko taakut la famank aña inci nkaakaay ya émaañii.’ ¹⁸ Naasok: ‘Fiye inci nkaakaay íhinu. Fahancalool mileefaan ma mutoom, illut ñenfakat, la faacencenool púlooj aña inci nkaakaay ya émaañii niñ hitaaku ha hitoom. ¹⁹ Inci fasokoolo: ‘Awíyam, yékunoolo, hitaaku ha hitii hiti sitiil seemeenge, li, illaan, iyyeno ti elonj éesuume meemak.’” ²⁰ Pale Pútuun pa mpusokoo: ‘Awe esonj eyyuu! Hánant eehe aafaket. Fiye, ayme afaacooop aña anconcenoolo ya púlooj?’” ²¹ Yéesu naapenan apisokii: “Eehe efihitaako an aña naconcenool hitaaku hiti fanjoo apan ataakut waah hátikin Pútuun pa.”

Kat káamiilool yínan Pútuun

²² Púful toko, Yéesu naasok pinapana pa pakateyoo: “Eehe hiwune inci insok aluu, timpi niwasoolo kúnuul ti elonj ya etaaluu, ti waah ewwa efinili, niñ fotom ti sinii aluu, waah ewwa éfinisoolo. ²³ Kaatuko elonj ya ehañaañ paliyal, enii ya neehañ pásooliyal. ²⁴ Nisincan pusuwa pa: pusokantoo, pumaañantoo, pitaakut káamankuma niñ ekina tom pileefaan, pale Pútuun pa mpúkuuman-kúuman po. Ñiyema puume inniñanee panap pusuwa pa? ²⁵ Ayme ti aluu, ti ewasoolo kúnuul, ayina kapenan caanak ti elonj ya eteyoo? ²⁶ Páawoo niyinaat fala íhinu waah wa wenkilis wa ewwe, weyme efiniwasoolo kúnuul ti ukee wa?”

²⁷ “Nisincan fa híliili ha niñant fa. Híhinantoo piseeñ niñ ekina tom hiliilantoo. Pale inci pusok aluu, háati amansa ya *Solomon* niñ hisaanumate ha hiteyoo fiye púlooj ayinaat púsoolo samat nii hikina. ²⁸ Niñ Pútuun pa púsoolaa fiyuu káaheeni kiti kaakit, keeyem ka le fíyooy, kacom nkiwantee ti seemak, faala aluu, puume conko étipusool aluu? Aluu keetaakut ka káyinan kenfakat! ²⁹ Timpi niñes waah ewwa efinili, innilaan; timpi niwasoolo kúnuul. ³⁰ Kaatuko *keeneetaat ka Pusuwif*, poko nkañes waah ewwu. Pale Pútuun pa Paapaa ti aluu, pímeyimeyi nii nisoolahaa-soolah wo. ³¹ Haña panap nipiñes *cáwii* etempo, waah ewwe púlooj efuufufanee aluu.

³² “Aluu cikoolo ca citoom, timpi nife, kaatuko Paapaa ti aluu súmoosuum kati awufan aluu cáwii etem-

po. ³³ Ninooman hitaaku ha hitaaluu, ínnifulan ho sala-ka ti keeleke ka. Nimemanoolo émankuma mañ éepu-ciyantoo. Inniconcenool hitaaku ha hitaaluu alacana la étihicim, pa innimeya pa nii pílipa étikayini hikolu, cemmek lompo etecok. ³⁴ Kaatuko la pamankal pa pitaaluu mpiyem, toko lompo saan aluu insiyem."

Pimiikan keeyem kaasincan

³⁵ Yéesu nene asok pinapana pa pakateyoo: "Niyeno niñ wañ uti páhin, innikat pilampi pa pitaaluu pipicaañ. ³⁶ Níhin samat nii pakan keeyem ti hítuulu éñohoonii ya eti áhampaatiin a ateyii, loho akaayaa pahaaño piti pinimo. Niñ pácolaliyoo naawenken, nkápankinoo putum pa. ³⁷ Pimiikan pa payenka áhampaatiin a naakaakaay ka étookii kaasincan niñ ácoliyoo éfikanapiyane. Pánipani, inci pusok aluu: Afáawa-soonii wañ uti páhin naayenani nantoonool naawufanii kapili. ³⁸ Iyyema ákeyyoo mpisit niñ fotom nuulap, náatookiyii kaasincan, éfikanapiyane.

³⁹ "Pale nímeysi eehe, niñ áhampaatiin a ati ekumpaana ya ameya álipa ya ta naakaakaay ékey, atakatoo ápinakoonii ápilipoo. ⁴⁰ Aluu lompo nisiño púsooni kaatuko inci, *Añii An*, éfikey ti caanak enca étininunkoolam."

⁴¹ Fiye, *Piyeer* naacakan Yéesu: "Ahámpaatiin, unii uwune ansok hícantiti eehe fo hiti pakan paka púlooj?" ⁴² *Ateeteyo* naañahanoo: "Ayme ayem amiikan a eehintiyee ya, naacohato, aña áhampaatiin a naakaakaay kañoman páhin pa piti ekumpaana ya kati ápaacinoonool paliyal pa pakakee pimiikan pa niñ caanak ca cítuuniyaa? ⁴³ Amiikan a anjuu, niñ áhampaatiin a áñoohoniyoo náatookiyoo ti oom páhin, áfaanapiyane. ⁴⁴ Inci pusok aluu pánipani ya, afaañomanoo hitaaku ha hiteyoo púlooj. ⁴⁵ Pale usokaa amiikan a naasokoolo: 'Ahámpaatiin a atoom áfiisut éñohoonii,' náayaañ hisapu pimiikan pa pákayiin paka niñ pakaal paka, naayeno hili, pálaani fo ákuman. ⁴⁶ Ahámpaatiin a ati amiikan a anjuu áfaañohoonii ti hinoo eeha náanunkoolut niñ ti caanak enca náamiit. Afaakallanoo meemak, áfaahinoo samat nii fa nkáhin fa keehintiitee ka.

⁴⁷ "Amiikan a aña eemeya ya eeha áhampaatiin a ateyoo náalafiye ha amemanooliit, áhinut ho afaasapee meemak. ⁴⁸ Pale amiikan a aña éemiit ya eeha áhampaatiin a ateyoo náalafiye ha, náahin heewune kati asapee, afaasapee caahinkij. An óo an aña nkawufane meemak afaañakee meemak, an óo an aña nkañomane meemak afaahañee hiñaaku."

Kásuumaay tom pale píkatinoonool

⁴⁹ Yéesu nene asok: "Inci kéyyookey écoopii seemak ti *púlunta pa*, íllafi sipince sucok. ⁵⁰ Pale taakaataak *pá-tise* eyya inci iññañe hisayu, kúnuul unka ti inci taa-

manta epayut. ⁵¹ Cukaacuk aluu nii kásuumaay inci ín-coopii t'étaam? Haani, inci pusok aluu, pale píkatinoonool. ⁵² Písik fíyooy, miin miti pakan isak éfimikatinool, páka-haacil efikapook pákasupak, pákasupak efikapook pákahaaciil. ⁵³ Efíkatinoonool, paapaa afaapook añiinoonool akampaani, akampaani afaapook paapaa ateyoo; iññañe afaapook añiinoonool ámaacul, ámaacul afaapook iññañe ateyoo; iññañe afaapook añiinoonool aaloo, añiinoonool aaloo afaapook aasonoo aal."

Kameye heeñañe pitaako

⁵⁴ Yéesu naasok lompo kayoj ka: "Niñ nicukaa káatiñu nkúfulii pa caanak ca incinow pa, innihaañ ti hisoku 'éfeenupii', apan nihitaako. ⁵⁵ Fo lompo incuke, niñ eyam ésapiiyoo ti kikee kaapii, innisok 'éfisowi', nihitaako. ⁵⁶ Aluu ñícuf! Niyiniyini kameye heekaakaay pitaako niñ nisincanaa patiila niñ t'étaam. Weyme uwune niyinaat hicuku heeyem ha aluu ti kaaposool ti caanak ence, kati nímeysi heekaakaay ha pitaako?

⁵⁷ "Fiye, weyme uwune aluu fañ aluu nikiiwantoo heenape ha? ⁵⁸ Niñ akamooli ayeniyuu hicoopu ti áhina kíiti, ti pítin pa hín kata nipitenenool kati nísiyool, niñ ekina tom afaacoopi ti sempe ti áhina kíiti ya, áhina kíiti ya naawufani pakati púwuulu pa, pakati púwuulu pa nkakuli. ⁵⁹ Inci pusoki: Aátifulii ti ékuluma eyyuu awe peecooyut kaahit ka kikelan ka."

Púwunko umuuyen niñ ekina tom etek

13 Ti oom caanak, pakan nkákey kakaman Yéesu fa *Pilaat* náahine kapumuk pakakee pakan pakati *Kalilee*, ta nkayeniye ta kaawaaseen kiti Pútuun. ² Yéesu naañahanii: "Pakati Kalilee payenkuu, fo cukaacuk aluu nii poko kahaña kaamuuyen pakakee pakati Kalilee kamma nkamukee fiyuu? ³ Haani, inci pusok aluu, pale niñ níwunkiit umuuyen wa utaaluu, aluu lompo púlooj efiniket. ⁴ Niñ fotom pakan paka kaat ya niñ pákahaaciil paka payenka ekumpaana ya eehaane ya eti Silowam neenowe ya teyii neemukalii, cukaacuk aluu nii kahaña kaamuuyen pakati *Jerusalem*? ⁵ Haani, inci pusok aluu, pale niñ níwunkiit umuuyen wa utaaluu, aluu lompo púlooj efiniket."

⁶ Fiye, Yéesu naasokii hícantiti eehe: "Akee áyiin ataake kaakit naasuk tenko sootoo. Naakaay hiñes papukal eteyyo ataakut. ⁷ Naasok áhina ya ateyoo: 'Sincan, sitiil síhaaciil unse nii inci kéyyoo hiñes papukal ti enuun eyye taakantoo. Fiit yo! Etaakut nafaa weyme efeesiño ti etaam eyye kensen?' ⁸ Pale áhina ya naañahanoo: 'Ahámpaatiin, túul yo etiil eyye, inci pí-cikisool ti sipat eteyyo uwwas yo campanti, ⁹ manti epuk niñ ekina tom pulay mpoñ kapifiit yo.'"

Aal éehute éekuuñanee ti hinoom ha hiti kayeno ka

¹⁰ Ti *hinoom hiti kayeno* hiti *Pusuwif* pa, Yéesu naayeno kakalañan ti ekee *éluumuma*. ¹¹ Intaako toko aal aña *hísaalumant* níhíhutane fo sitiil kaat niñ síhaaciil (18). Náañuho ayinantoo ésaalino fo acoonool ciit. ¹² Yéesu ta naacukoo ta náayonkaliyoo hátkinoo naasokoo: "Aal, aayihaa ti káakuuñu ka kitii."

¹³ Naalemp sipeesoo teyoo, tokotoko aal a náasaalino apucoonool ciit, naayeno hímulu Pútuun pa.

¹⁴ Pale, áhampaatiin a ati éluumuma ya, apucuk eehuu inseeñoo ti Yéesu kamma náakuuñane ti hinoom ha hiti kayeno ka. Naacoop hilim ha, naasok kayoñ ka: "Kunoom isak niñ hoonool kíñañee páhin tenko. Ooto níkey ti oom kunoom nípikuuñanee, pale ti hinoom ha tom hiti kayeno ka."

¹⁵ *Ateeteyo* naañahanoo: "Aluu ñícuf! Fo an óo an ti aluu, ákopinantoo híciinoo niñ ekina tom fáliyoo ti káahoonanuma apicoop yo kaalaanan ti hinoom ha hiti kayeno ka? ¹⁶ Fiye, aal aña ati miin ma miti *Abraham*, aña *Seetaani* neenakiye fo sitiil kaat niñ síhaaciil (18) púmpuluñ, fo añañutee kafakan ti káakuuñu enke ti hinoom ha hiti kayeno ka?" ¹⁷ Ta naasoke ta enke, keepookoo ka nkameeñ niñ ñusuu, pale kayoñ ka nkiyeno ti pásuuma kamma heenape ha henfakat ha púlooñ eeha Yéesu náahine ha.

Hícantiitu hiti ekoon sootoo

¹⁸ Púful toko, Yéesu naasok: "*Cáwii ca citi Pútuun* pa niñ weyme incinakooole? Niñ weyme inci fakufumool co? ¹⁹ Cicukaacuk nii ekoon sootoo eyya an naacoope naasuk yo ti kaakit ka kiteyoo. Néenñantii fo éyenoonii enuun, pusuwa pa mpúwuun ti unaay eteyyo."

²⁰ Yéesu nene asok: "Niñ weyme inci fakufumool cáwii ca citi Pútuun pa? ²¹ Cicukaacuk nii leweño eyya aal naacoope naakanool yo niñ efol eemeenje, fo hímaaf ha púlooñ híkuntii."

Putum pa peekoke pa

²² Yéesu ti pikaayu pa *Jerusalem* naasiñjo ti pisaatee pa niñ misaatee ma apiyeno kakalañan. ²³ Akee naacakanoo: "Ahámpaatiin, fo pakan caahinkilis lamma efikafakanee?"

Yéesu naañahanii: ²⁴ "Níhin kata nipinako ti putum pa peekoke pa kaatuko inci pusok aluu, pakan keemeenje efikanjes pinako étikayini. ²⁵ Niñ ati ekumpan ya ayitiyaa naapank putum pa, aluu tíkitaañ, éfinicook kaawenken hunkut ha innisok: 'Ahámpaatiin, pánkin unii,' pale náañahanii: 'Inci míit peyme ínnifulii!'

²⁶ "Fiye, efinisokoo: 'Unaa uyeniyaa hili niñ pálaani nantoonool, ayyeno kakalañan ti kíliñ ka kutoonii.'

²⁷ Pale afaasok aluu: 'Inci míit peyme ínnifulii! Nílaañam aluu payenka ínnihin ka heenaput ha!'

²⁸ "Niñ nicukaa *Abraham*, *Isaak*, *Jakob* niñ *piyaa-makoola* pa púlooñ ti *cáwii ca citi Pútuun* pa, efinicook innifincal úñiñ aluu kamma inniwantee tíkitaañ.

²⁹ Pakan éfikafulii pa caanak ca íncifulii pa niñ pa incinow pa, epees yaamay niñ epees yáali, kápikey hili ha henfakat ha hiti cáwii ca citi Pútuun pa. ³⁰ Nísiitan, pakakee paka kéekelanii ka efikayeno hátkin, pakakee paka keeyem ka hátkin éfikakelanii."

Pálafi empa Yéesu náalafiye pa Jerusalem

³¹ Ti oom caanak, pakakee *Pufalisaay* nkákey ti Yéesu nkasokoo: "Fúl le aapikaay lakeenaay kaatuko *Helot* Antipas álafiyuulafi himuku."

³² Yéesu naañahanii: "Nikaay canisok cipampaño ceekance encuu nii: 'Inci oopa ti hiyaanu *kísaalumant*, ínkuuñan pakan paka kéekuuñe ka fíyooy niñ kacom, hinoom ha híhaaciyenu ha inci fapa páhin pa putoom.'

³³ Fan óo fan incuke fo inci muus pítinam fíyooy, kacom niñ tanta, kaatuko *ayaamakoola* ayinaatee himuku pikee niñ neetaat *Jerusalem*.

³⁴ "Oo Jerusalem, Jerusalem aluu keemukale ka piyaamakoola pa *inninunkal* payenka Pútuun pa mpúpoñii ka ti aluu, ñiyema puume innonkaam kati concenool epuuk aluu nantoonool samat nii fa eku-ton neconcenool fa mufuun eteyyo ti úpitu eteyyo. Pale nicoonut! ³⁵ Nísiitan, ekumpan ya etaaluu efeekatanee, ee inci pusok aluu: Etinene nicukam fo hinak ta efinisok ta: 'Amúlee aña éekeyii ya ti caacaw ca citi *Ateeteyo*.'"

Ayiin ati káakuuñu kiti hanaay éekuuñanee ti hinoom ha hiti kayeno ka

14 Ti *hinoom hiti kayeno*, Yéesu naanako ti ekumpan eti akee ti ñíhampaatiin *Pufalisaay* pa hili. Keeyeniye ka toko nkasincan teyoo. ² Fiye, áyiin eetaake káakuuñu kiti hanaay sipees niñ woot naayeno hátkinoo. ³ Yéesu naacakan *Pufalisaay* pa niñ *pikalañana hilim ha heesiñanee ha*: "Cooneecoon fo kiteekit káakuuñan ti hinoom ha hiti kayeno ka?" ⁴ Pale kañahanutoo. Náalik áyiin a aña éekuuñe ya náakuuñanoo, apipa, naasokoo ayet.

⁵ Fiye, naasokii: "Aluu ti aluu, ayme añiinoo niñ fotom híciinoo efihinow ti ésaapun átafulanii ho mpacas ti hinoom ha hiti kayeno ka?" ⁶ Kayinaatoo kañahan teeho.

Esilanoolo niñ ewananoolo

⁷ Púful toko, Yéesu naacuk kéeyonkaliyee ka hili ti kamamal kúkon ka kiti hátkin, naasokii hilim eeha: ⁸ "Niñ kayonkaluu pahaaño piti pinimo timpi yeno ti híkon ha hiti hátkin ti kafeyatan an eehañuu nafaa náayonkaliyee, ⁹ niñ eehuu hitaakiyaa, aña éeyonkaliyee ya aluu púlooñ, áfaakey ti awe, naasokii: 'Ufan híkon ha hitii áyiin a aña.' Fiye, niñ ñísuuwi aafakaay iyyeno ti híkon

ha hiti puson. ¹⁰ Pale niŋ kayonkaluu, yeno ti híkon ha hiti puson, ancuk niŋ aŋa éeyonkaliyuu ya hili acukuu, naasoki: 'Awíyam, káy yeno hátikin.' Fiye, áfanapiyane hátikin kéeyonkaliyee ka púloŋ. ¹¹ Kaatuko an óo an eesilanooliye áfaawananiyee, an óo an eewanooliye afaasilanee."

¹² Yéesu naasok eeyonkaloo ya: "Naayikaa kawaay niŋ fotom káciim, timpi yónkalii pákawiya, pakatuwi tom, miin ma mitii tom niŋ ekina tom pikinooli tom keetaake ka. Náahinaa fo efi lombo kayonkali hili nkánukani. ¹³ Pale naayeniya kawufan hili henfakat yónkalii keeleke ka, kéehute ka, payenka nkanow ka niŋ efank, kéefuume ka. ¹⁴ Etíkayiniyi ho kañahan, pale Pútuun pa éfipinapiyani, mpiñahani ho ta *keecoonoole* ka nkakaakaay ta élitoonii ti eket ya."

Hícantiitu hiti hili henfakat

¹⁵ Ti hili eehuu, akee ti keeyeniye ka toko, ápisi eeha Yéesu naayeniye ha hisoku, naasokoo: "Pásuuma efiyeno ti aŋa eekaakaay ya hili pati *cáwii ca citi Pútuun pa!*"

¹⁶ Yéesu naañahano niŋ hícantitu eehe: "Taakaataak akee áyiin eememanoole hili henfakat naayonkal hícamp pakan. ¹⁷ Ta hili ha níhituuniye ta naapoñ amiikan a ateyoo, ápikaakupii niŋ keeyonkalee ka hili nii: 'Níkey, hiik ha hipayaa.' ¹⁸ Pale poko púloŋ nkáyaañ kaluum kaaponket. Ayáañ a naasokoo: 'Féefiye inci innoome kaakit, fo inci kaay hicuku etenko, sokoo aponketam.' ¹⁹ Akee ya naasokoo: 'Féefiye inci innoome kiciin ŋaasuwan kiti piya, kikina inci iyyem fiye ti pikaayu hiyoopu, sokoo aponketam.' ²⁰ Akee lombo naasokoo: 'Féefiye inci insaye aal, ekina ewune étiyini ékey.'

²¹ "Amiikan a apuñoho, naakaman áhampaatiin a ateyoo eeha pakan paka nkásokiyoo ha. Fiye, ati ekumpan ya, ta náasiye ho ta, náañiken, naasokoo: 'Kaay mpacas ti kíliŋ ka niŋ ñitin ña ñiti saatee ya cóopii keeleke ka, kéehute ka, kéefuume ka niŋ payenka nkanow ka niŋ efank.' ²² Amiikan a apipa ho íhinu, naasokoo: 'Ahámpaatiin, eeha ansoke ha híhineehin pale fo fiye ekumpan ya emeeŋut.' ²³ Ahámpaatiin a naasok amiikan a ateyoo: 'Kaay ti mítin ma niŋ kanaac kíkinku ka cóopiyii kápinakoonii, eeha efihwun ha ekumpan ya etoom neemeer. ²⁴ Inci pusok aluu: Háati akee ti kéeyonkaliyee ka hínum, atasiikan ti hili ha henfakat ha hitoom."

Páciite piyeno anapana

²⁵ Fiye, kayoŋ kenfakat nkiyeno pinapool niŋ Yéesu. Náayesoonii lipe teyii, naasokii: ²⁶ "Niŋ an ákeyyoo ti inci, ayinaat piyeno anapanayam taamanta álafiiitam pihaŋ faafoo niŋ íñña ateyoo, pihaŋ aaloo niŋ epuukoo, pihaŋ ñúnuwoo niŋ pakatuwoo niŋ pakahoopoo, niŋ

lombo eloŋ ya eteyoo. ²⁷ Aŋa lombo eekantiit *kuluwaa* ya eteyoo, eeyem ya kúnuul ka kiteyoo, naanapanam, ayinaat piyeno anapanayam.

²⁸ "Fo niŋ akee ti aluu álafiyaa kulut ekumpan ee-haane, átayaañ ayeno apifin mañ emma naakaakaay káfulan manti míyini hipayu oom páhin? ²⁹ Niŋ ekina tom afaatah yo átayini yo hipayu, pakan paka keekaakaay ka hicuku eteyoo nkalenkenoo, ³⁰ nkasok: 'Sincan, aŋe áyaañe kulut ekumpan, ayinaat yo hipayu.'

³¹ "Fo lombo incuke, niŋ amansa ayeniya pikaayu hikam niŋ akee amansa, fo átayaañ ayeno apisincan man niŋ síwuli ŋaasuwan (10,000) áfaayini ká-taakoolan eeyem ya ti ékey niŋ síwuli áwii (20,000)?

³² Niŋ ameya nii átayini, aŋa naaloŋ náalaŋe afaapoñ pakan kaluum púsuumool. ³³ Ti páhinal pa poonool puu, an óo an ti aluu ayinaat piyeno anapanayam taamanta akatanut waahoo púloŋ.

³⁴ "Micempanu anapaanap, pale niŋ múfulaa ti pasampe etemmo puume éfimiyniyee éñahanii ti pasampe? ³⁵ Minaput ti etaam ya, minaput lombo campanti, efimiwantee. An óo an eetaake kaanuu kiti káasiitan, ásiitan."

Hícantiitu ha hiti sáacii ya éecime ya

15 Hikee hinoom, hícamp *pisayoola kúncoo* niŋ pumuuyena nkálohii Yéesu káasiitanoo. ² *Pufal-isaay* pa niŋ *pikalaŋana hilim ha heesiŋanee ha* nkayeno káakumutool kapisok: "Áyiin aŋe nawanawan pumuuyena pa naali neyii."

³ Fiye, Yéesu naasokii hícantitu eehe: ⁴ "Niŋ akee ti aluu ataakaa sísaacii keme, yoonool néecim, fo atakat áwii epaakiil niŋ kaat niŋ sipaakiil sa (99) ti káahoonanuma, apikaay hiŋes yoonool ya éecime ya fo álaŋanii yo? ⁵ Niŋ álaŋaniyoo yo, niŋ pásuuma áfaakantoonii yo ⁶ naayet t'enuuf. Púful toko naayonkal pákawiyo niŋ pikinooloo nantoonool naasokii: 'Níkey, ninanf ti pásuuma pa putoom, kamma inci íllaŋanii sáacii ya etoom yoonool ya éecime ya.' ⁷ Inci pusok aluu: Fo lombo incuke, pásuuma efiyeno ti keeyem ka alacana niŋ amuuyena oonool áwunkiyaa umuuyen wa uteyoo, pihaŋ áwii epaakiil niŋ kaat niŋ pakapaakiil paka *keecoonoole* ka kasoolahut kayesan eloŋ ya eteyii."

Hícantiitu hiti koofali éecime

⁸ Yéesu naapenan hisoku: "Moonool muu, niŋ aal ataakaa sikoofali ŋaasuwan, yoonool néecim, fo ata-caaŋan lampi, naaneer ekumpan ya naaŋes yo niŋ kunuu fo alaŋan yo? ⁹ Niŋ alaŋanaa yo áfaayonkalii pákawiyo niŋ pikinooloo nantoonool naasokii: 'Ninanf ti pásuuma pa putoom, kamma inci íllaŋanii koofali ya etoom éecime ya.' ¹⁰ Inci pusok aluu: Fo lom-

po incuke, niŋ amuuyena oonool áwunkiyaa umuuyen wa uteyoo, pásuuma efiŋiyeno ti *pumaleekoo* pa piti Pútuun pa."

Hícantiitu ha hiti añii ya éecime ya

¹¹ Yéesu nene asok: "Taakaataak áyiin eetaake epuuk pákasupak. ¹² Kahiineen ka nkusok faafoo: 'Paapaa, ufanam putumam ti hisaanumate ha eeha inci iññaŋe ha hitaaku nampi ketaa.' Fiye, paapaa ya náapaacinool hitaaku ha hiteyoo epuukoo. ¹³ Fiyiit kahiineen ka naanooman putum pa piteyoo púlooj naakaay ti mah méelaŋe. Náapucalool po mañ ma miteyoo ti eloj eenaput. ¹⁴ Apipa káapucalool aŋa naataake ya púlooj, épankul enfakat néenakoonii ti mah ma púlooj, náayaañ palek. ¹⁵ Naakaay hiŋes páhin, akee áyiin ati oom mah naacooŋoo, naapoñoó káakuuman pícalukun ti etaam ya eteyoo. ¹⁶ Náalafi kaasiitan faŋoo niŋ paliyal empa pícalukun pa mpiyeniye pa hili pale an awunutoo waah.

¹⁷ "Fiye, ápuñoohonii ti kunuuwoo, naasokoolo: 'Píhina kayema puume pakati paapaa atoom payenka nkali fo nkatowan, inci íyyemi le ti eket niŋ peep. ¹⁸ Ooto, inci fañoŋo pati paapaa atoom nkaasokoo: "Paapaa, inci muuyenaamuuyen ti Ateeteyo ati alacana niŋ ti awe. ¹⁹ Fiye, inci túuniit piyonkalee añiini, cokam samat nii akee ti píhina pa pakatii.'"

²⁰ "Púful toko, añii ya naalito, naañoŋo pati faafoo. Mpálempaliyoo, faafoo naaŋantanoo nketoo teyoo ti hikaw meemak. Naatey apipaakoolanoo naaŋoonoo, naasumpooloo. ²¹ Añii ya naasokoo: 'Paapaa, inci muuyenaamuuyen ti Ateeteyo ati alacana niŋ ti awe. Fiye, inci túuniit piyonkalee añiini.' ²² Pale faafoo naasok pimiikan pa pakateyoo: 'Nihiliikan! Nícoopii hísool ha heeŋe ha pawalle ínnoosooloo ho, inniŋaamoo ekop ti hisiiik, inniwasoo pisamata. ²³ Innícoopii cíciin ca ceehaŋe ca pafom nipumuk upuliyaa nuuhaañiyaa. ²⁴ Kamma añiinam aŋe naakete, náañoohonii ti eloj; náacim, naalaŋanee.' Nkáyaañ pahaaña.

²⁵ "Ta eehe nihitaakiye ta añiinoo áhampaatiin a náaloŋii ti kaakit. Ti éñoohoniyoo ápulohanii ekumpaam ya náasi páyifal niŋ pakiiyal. ²⁶ Naayonkal akee ti pimiikan pa, naacakanoo: 'Weyme utaakiye le?' ²⁷ Amiikan a naaňahanoo: 'Atuwi áñoohonii, paapaa atii naamuk cíciin ca ceehaŋe ca pafom kamma náañoohonii kásuumaayoo.'

²⁸ "Fiye, añii ya áhampaatiin a hiiñoŋo nihili, naapook pinako ti ekumpaam ya. Paapaa ateyoo náafulii, naamaaneenakoo apinako ti ekumpaam ya. ²⁹ Pale naasok paapaa ateyoo: 'Sítan! Sitiil ense púlooj inci yemuu ti páhin péelaacinut hilimi. Pale háati cifil aataapala wu-nam pahaaña niŋ pákawiyam. ³⁰ Pale añiini aŋe, ápuñoohonii, akina aŋa éepucaloole ya hitaaku ha hitii

ti púmaacul keenaput, ammukoo cíciin ca ceehaŋe ca pafom!'

³¹ "Paapaa ateyoo naasokoo: 'Añiinam, hinak óo hinak awe oopa le niŋ inci, waah óo waah utoom, utii. ³² Pale atuwi aŋe aketaaket, náañoohonii ti eloj; náacim, naalaŋanee. Ekina ewune uñaŋaa pahaaña niŋ hitaaku pásuuma.'"

Hícantiitu ha hiti áhina ya eesuusa ya

16 Fiye, Yéesu naasok pinapana pa pakateyoo: "Áyiin usaanum ataake áhina eeyeniye ati hikaw ha hiti páhin pa piteyoo. Pakan nkákey kapisok usaanum a nii áhina ya ateyoo, pahaaña niŋ hisaanumate ha hiteyoo naayaake. ² Naayonkaloo naasokoo: 'Eeheyime inci ínsi nkákup kitii? Finam waah wa wéenakoonii wa niŋ wéefule wa, kaatuko áatineeyini piyeno ati hikaw ha hiti páhin pa putoom.'

³ "Áhina ya naasokoolo: 'Páawoo áhampaatiin a atoom áfaafulanam ti páhin pa putoom, puume inci iññaŋe íhinu? Taakut sempe siti piya, suuwaasuu lompo kaaluumatool. ⁴ Méyimeyi fa inci nkaakaay íhinu, ancuk niŋ inci púlulaa páhin pa putoom pakan paka nkawananam lateyii.'

⁵ "Naayonkal oonool oonool ti keetaake ka nikopu ti áhampaatiin a ateyoo. Naacakan áyaañ a: 'Puume ayyekane áhampaatiin a atoom?' ⁶ Naaňahanoo: 'Kilampasaan keme kiti lúuliin.' Ahína ya naasokoo: 'Sa kaahit ka kéeyisane ho ka, yeno mpacas nkiic áwii ésu-pak niŋ ŋaasuwan (50).'

⁷ "Apipa, naacakan akee: 'Puume ayyekane áhampaatiin a atoom?' Naaňahanoo: 'Sipootak keme siti uli.' Naasokoo: 'Sa kaahit ka kéeyisane ho ka, yeno nkiic áwii epaakiil (80).' Fiye, náahin fo ti an óo an eeyekane áhampaatiin a ateyoo nikopu.

⁸ "Púful toko, áhampaatiin a náamul áhina ya eecoonoolut a kamma náahine ho niŋ pasuuse. Kaatuko payenka nkanapan ka énimaaan ya eti *púlunta* empe kahaŋa pasuuse pakati ecaŋ ya eti Pútuun pa ti waah ewwa nkáhin wa ti pututayii." ⁹ Yéesu nene asokii: "Inci pusok aluu: Hisaanumate ha hitaalu hiti *púlunta* empe, nicoop ho kati nitaak pákawi, ancuk niŋ hipayaa, innisayanee ti úyenuma wa uti eket maamaa.

¹⁰ "An eehintiyee niŋ waah wenkilis afaahintiyee lompo niŋ waah wenfakat, an eecoonoolut niŋ waah wenkilis, ataconool niŋ waah wenfakat. ¹¹ Niŋ nicoonoolut niŋ hisaanumate ha hiti *púlunta* empe, ayme afaañoman aluu hisaanumate ha hiti pánipani ya? ¹² Niŋ nicoonoolut niŋ hisaanumate hiti an, ayme afaawufan aluu hisaanumate ha hitaalu? ¹³ Amiikan oonool ayinaat páhin ti ñihampaatiin pákasupak. Afaanat oonool a náalafi akee ya, niŋ ekina tom áfaalafi oonool a naapook akee ya. Niyinaat kaalehanool káyinan Pútuun niŋ pálafii mañ."

¹⁴ Ta *Pufalisaay* pa nkásiye ta enke púlooj nkalenken Yéesu kamma nkálafiye mañ. ¹⁵ Yéesu naasokii: "Aluu ínniisanyisan *pucoonool* pa pitaaluu ti ñikin pakan paka, pale Pútuun pa pímeyimeyi heeyem ha ti saan aluu. Kaatuko eeha pakan paka nkacoke ha nii hihaja hitaaku nafa, Pútuun pa pinataanat ho."

Hilim ha heesiñanee ha niñ cáwii ca citi Pútuun pa

¹⁶ Yéesu nene asok: "Kilim ka kiti *Móyiis* niñ kiti *piyaamakoola* pa kisiñanee-siñan fo ti caanak ca citi *Sañ-Patis*. Písik ti oom caanak ekooñan ya éesuume ya eti *cáwii ca citi Pútuun pa* neeyeniyee ti káatuunan. Fiye, an óo an oopa ti íhinu kata kati anako. ¹⁷ Alacana niñ t'etaam efikahan pacas épucaloolo cilim ca ceehaje ca káafomaati ti *hilim ha heesiñanee ha* hiti *Móyiis*.

¹⁸ "Ayíin óo áyiin éefulane aaloo naasa akee aal, ti kaamuuyen naayem, aja lombo eesaye aal aja áyiinoo náafulane ti pinimo, ti kaamuuyen naayem."

Hícantitiu ha hiti usaanum a niñ Lasaar

¹⁹ Fiye, Yéesu naasok *Pufalisaay* pa hícantitiu eehe: "Taakaataak usaanum áyiin, nawaso wañ weewalla núuciiti hinoom. Hinak óo hinak la teyoo pahaaño, naayeno ti eloj eenape. ²⁰ Intaak lombo áyiin eeleke, caacawoo Lasaar, aja nahinto hátkin putum ekumpaana ya eteyoo, eniinoo púlooj kaameej musontuwaay. ²¹ Náalafi kahesal aja nánowalii ya ti púus pa piti usaanum a apili, piyen pa conko mpíkey mpiyeno kaaneewan musontuwaay ma miteyoo.

²² "Eeleke ya naaket, *pumaleekoo* pa mpicoopoo mpiyenanoo pukol *Abraham*. Usaanum a lombo, naaket naahokee. ²³ Pati keekete ka naayeno ti kúnuul kenfakat, ápihaafin naañantan pállaaje Abraham, Lasaar naayeno pukoloo. ²⁴ Naaceek apusok: 'Paapaa Abraham, inci ti ñíseeña ñenfakat iyyem le ti uleew ewwe. Keti ti inci ti hikaw, mpoñ Lasaar ápikaapuucii pikelan hisiikoo ti man, apumonanam híleeluufam.' ²⁵ Pale Abraham naañahanoo: 'Añiinam, náwuno nii aayenaayeno ti eloj éesuume, tempo Lasaar naayeno ti kúnuul. Fiye, Lasaar oopa le, ti kaapuuñanoolee, awe oopa ti ñíseeña. ²⁶ Apan niñ fúlaa toko, kaayeen kenfakat unka ti pututa unaa, eeha efihiwun ha kéelafiye éfulii petoonii kápifitanii lupuu ti aluu étikayini, fo lombo incuke ti kéelafiye éfulii lupuu ti aluu nkáfiiitanii petoonii.'

²⁷ "Usaanum a naasokoo: 'Paapaa Abraham, ooto inci luumuu, poñ Lasaar pati ekumpaana ya eti paapaa atoom, ²⁸ kaatuko inci taakaataak po pakatu isak. Akaay, apicaakamanii heeyem ha pe, poko lombo timpi kákey peti kúnuul enke.' ²⁹ Abraham naañahanoo: 'Pakatuwi kataakaataak pakiical pa piti *Móyiis* niñ piti *piyaamakoola* pa, kásiitan po.' ³⁰ Usaanum a

naasokoo: 'Paapaa Abraham, eehuu hifomut, pale niñ an áfuliyoo ti keekete ka naakaay teyii, éfikawunko umuuyen wa uteyii.' ³¹ Abraham naasokoo: 'Niñ kásiitanut Móyiis niñ piyaamakoola pa, háati an náañahoonii pati keekete ka, étikayinanoo.'"

Kaamuuyen niñ kaaponket

17 Yéesu naasok pinapana pa pakateyoo: "Fan óo fan incuke, efitaak waah weekaakaay kanakan an ti kaamuuyen, pale kúnuul efikiyeno ti aja éfuunapii ya teyoo. ² Fisaka apicenkee ti ekun énankiin enfakat naawantee ti musuu le niñ afaanakan akee ti kenkilis ka payenke ti kaamuuyen. ³ Nisiño púsooni!

"Niñ atii ya amuuyenaa, watanoo, niñ awatanooliyaa mponketoo. ⁴ Niñ amuuyenaa ti awe ñiyema isak niñ ñésupak ti hinoom ha hoonool ha, náañahoonii ti awe ñiyema isak niñ ñésupak kaalum kaaponket, aañajoo kaaponket."

⁵ *Pupoñapoñ* pa nkasok *Ateeteyo*: "Penan unii káyinan." ⁶ *Ateeteyo* naañahanii: "Niñ nitaakaa káyinan keefomut nii ekoon sootoo, níyiniyini hisoku enuun eyyuu: 'Lúpinoolo nkaasiñanoolo ti musuu,' éfeehin eeha innisoke ha.

⁷ "Usokaa akee ti aluu ataake amiikan ayaya niñ fotom afaasa púlukuleen pa piteyoo. Mpáyetaliyoo ti kaakit, fo aafasokoo: 'Hiliikan káy yeno aapili?' ⁸ Haani, aafasokoo: 'Káy yikam waah ewwa inci fali káciim, naapayaa hiik, immemanoolo uwwufanam pili illaan, niñ inci payaa, awe conko, illi illaan.' ⁹ Fo aafasok amiikan a apalaka kamma náahine eeha ansokoo ha áhin? ¹⁰ Fo lombo incuke ti aluu, niñ níhinaa waah ewwa nkasoke wa aluu níhin, nisok: 'Unii pimiikan kensen, páhin pa putoonii lamma núuhine.'"

Káakuuñan pakan ñaasuwan pakati kanuk

¹¹ Yéesu ti pikaayu *Jerusalem*, naanap ti pututa mah ma miti *Samali* niñ *Kalilee*. ¹² Akina ti pinako ti cikee cisaatee, pakan ñaasuwan keekuulut kamma *kanuk* nkákey kapipaakoolanoo. Nkasiño kápilaño ¹³ nkaceekoo niñ uwiiluyii: "Yéesu, Ahámpaatiin, keti hikaw ti unii!" ¹⁴ Yéesu apicukii, naasokii: "Nikaay cániyisanoolo pati *puwaaseena pa pakati Pútuun pa*." Poko ti pítin pa nkakuulane.

¹⁵ Akee ti poko, ápipanum nii ákuuñaneekuñan, náañahoonii ti wootoo, naayeno hímulu Pútuun pa niñ kaawiiluyoo. ¹⁶ Naanow ti woot Yéesu, puhoonuyoo t'etaam, naasokoo apalaka. Antuj ati Samali. ¹⁷ Yéesu naacakan: "Fo ñaasuwan ya púlooj tom ekuulane? Isak ya niñ pakapaakiil paka peyme nkayem? ¹⁸ Háati akee ti poko ayinaat éñahoonii ápumul Pútuun pa fo niñ neetaat ati Samali ya aja, eeneetaat a ati *Israyel*?" ¹⁹ Naasokoo: "Lito, kaay, káyinan ka kitii kúkuuñanuu."

Ekéy ya eti cáwii ca citi Pútuun pa

²⁰ Hikee hinoom, pakakee *Pufalisaay* nkacakan Yéesu: "Teyme *cáwii ca citi Pútuun pa éfícikey?*" Yéesu naañahanii: "Cáwii ca citi Pútuun pa éticikey samat nii waah ewwa nuucukee. ²¹ An atasok: 'Nisincan! Ehee co!' niñ fotom 'Ahaa co!' kaatuko cáwii ca citi Pútuun pa unca ti aluu."

²² Púful toko Yéesu naasok pinapana pa pakateyoo: "Caanak unca ti ékey, éfinilafi fanfanñ hicuku hinoom hoonool ti kunoom ka kiti inci, *Añii An*, pale etinicuk ho. ²³ Pakan efikasok aluu: 'Nisincan! Eheeyoo le!' niñ ekina tom: 'Ahaayoo pa!' Pale timpi nikaay, timpi nina-panii. ²⁴ Samat nii pamaliñoolal etiiil fa mpicaañan fa patiila púloonj písik ti púcook fo ti pikelan, fo lompo pakan paka nkakaakaay hicuku inci, *Añii An*, ti hinoom ha eeha fáñoohonii ha. ²⁵ Pale fo inci yáañ yeno ti kúnuul kenfakat, mpookee ti *ekaay* eyye.

²⁶ "Samat nii fa intaakiye fa ti caanak ca citi Nowe, † fo lompo nkaakaay pitaako ti kunoom ka kiti inci, *Añii An*. ²⁷ Pakan paka nkayeno hili, pálaani, esa niñ pinimo fo ti hinoom eeha Nowe náayuukiye ha ti piteen pa penfakat pa. Fiye, etiiil ya néenupii man menfakat fo mukalii púloonj cew. ²⁸ Fo lompo incuke ti kunoom ka kiti Lot: †† Pakan paka nkayeno hili niñ pálaani, hinoom niñ kaanooman, pusok niñ kulut. ²⁹ Pale hinoom eeha Lot náafule ha Sotom, seemak niñ kiceek ínsifulii patiila, insimukalii púloonj cew.

³⁰ "Fo lompo facuk ti hinoom eeha inci, *Añii An*, nkaakaay ha éyisanoolo. ³¹ Ti oom hinoom aña eeyem patiila ti kankalanj ekumpan ya eteyoo naataak waa-hoo páhantuwa, añañut éwanoonii apicoop wo. Fo lompo incuke aña eekaaye piya, añañut éñoohonii pati ekumpan ya eteyoo. ³² Nínawuno heetaakiye ha Lot aaloo! ††† Aña éelafiye kafakan elonj ya eteyoo, áfaapu-ul teyyo, aña éepuule ti elonj ya eteyoo afaafakan yo. ³⁴ Inci pusok aluu: Oom hánant pakan pákasupak efikahinto nantoonool, oonool áfaaseepinee akee ya naakatee toko. ³⁵ Pakaal pákasupak efikayeno pútuum ti ésiken yoonool, oonool áfaaseepinee, akee ya naakatee toko." [36]

³⁷ Pinapana pa pakateyoo nkacakanoo: "Ahámpaatiin, peyme eehuu nihikaakaay pitaako?" Naañahanii: "La ehunuj neeyem, toko píketul pa mpuconcool."

Hícantiiitu piñiino ti kaluum

18 Fiye, Yéesu naasok pinapana pa pakateyoo hícantiiitu eehe ápiyisanii nii kañañaa kaluum tan óo tan timpi káwusen. ² Naasokii: "Taakaataak ti ekee saatee áyiin áhina kíiti eefeyut Pútuun apaaliit an. ³ Ti saatee eyyuu lompo, intaako eyaañat aña áyiinoo

eequete, apinakaay pateyoo kati afiitoo kilim ti pututayoo niñ akamooloo.

⁴ "Fo ta infiiye innapook, pale ti pikelan naasokoolo: 'Háati inci feyut Pútuun niñ ekina tom paaliit an ⁵ pale, páawoo aal aña oopa ti ihampuyam meemak, inci fasi-injiyoo. Niñ inci hínut fo átayekuno ékey hinak óo hinak kayokanam.'"

⁶ Fiye, *Ateeteyo* nene asok: "Nísiitan áhina kíiti ya eenaput a añuu eeha naasoke ha. ⁷ Fo Pútuun pa efipukuut ti pisiinjo pakan paka payenka mpimamale ka, keeyem ka ti kaayonkal etempo hánant hanakan kati piyankananii? ⁸ Inci pusok ho aluu, efipisiinjiyii mpacas. Pale inci, *Añii An*, niñ inci ñóhooniyoo fo éfi-tookii t'étaam keetaake káyanan?"

Hícantiiitu ha hiti Afalisaay niñ asayoola kúncoo

⁹ Fiye, intaako toko keecokooliye nii *keecoonoole*, nkátinan ti pakakee paka. Tempo, Yéesu naasokii hícantiiitu eehe: ¹⁰ "Taakaataak pakan pákasupak keekaaye ti *ekumpan ya enfakat ya eti Pútuun pa kaluum: akee ya Afalisaay, akee ya asayoola kúncoo.*

¹¹ Afalisaay a naasiinjo citeeteyoo naaluum: 'Inci sokuu apalaka Pútuun kamma inci incukut nii pakakee paka, keeyem ka pílipa, keecoonoolut, pihaañiya niñ pakaal niñ fotom samat nii asayoola kúncoo ya aña. ¹² Insun-sunj kunoom kúsupak ti lóokunj ya, uwwufani himpaac ha heewase ha ñaasuwan ti waah óo waah púloonj ewwa inci intaake tewwo cooy.'

¹³ "Pale asayoola kúncoo ya naasiinjo pílaañ, álafiiit fala káahaafin, pale náasitan, naasok: 'Pútuun, taak paket hikaw t'inci, amuuyena ya.'"

¹⁴ Yéesu naasokii: "Inci pusok aluu, áyiin a añuu, ta naayeniye ta piyetu, akina Pútuun pa mpucoké nii eecoonoole pale Afalisaay a tom. Kaatuko an óo an éemakiyanooliye áfaawiiniane, an óo an éewi-iniyanooliye áfaamakiyanee."

Yéesu niñ epuuk ya

¹⁵ Fiye, pakan nkácoopii epuuk ti Yéesu kati álikii. Pinapana pa pakateyoo kapucuk eehuu nkafet teyii.

¹⁶ Pale Yéesu naayonkal epuuk ya naasok: "Nikat epuuk ya kápikey ti inci, timpi nikitii. Kaatuko *cáwii ca citi Pútuun pa* ti payenka keecuke ka nii payenkuu inciyem. ¹⁷ Inci pusok aluu pánipani ya, an óo an eesayanut cáwii ca citi Pútuun pa samat nii añii, atanako tenco."

Ayiin usaanum niñ elonj ya eepayantoo ya

¹⁸ Ati hikaw ati *Pusuwif* naacakan Yéesu: "Ahámpaatiin eenape yuu, puume inci iññañe íhinu pitaak elonj ya eepayantoo ya?"

¹⁹ Yéesu naañahanoo: "Weyme uwune ayyonkalam eenape? Taakut an eenape fo Pútuun pa lamma. ²⁰ Fo

† 17:26 Púcook 6-9 †† 17:28 Púcook 18:16-19:29 ††† 17:32 Púcook 19:26

áamiit *hilim ha heesiinane ha?* 'Timpi haaño niñ aal ati an, timpí coonool aapumuk an, timpí líp, timpí caam aapinook an, túul paapaa atii niñ íñña atii.'"

²¹ Naañahan Yéesu: "Eehuu púlooj inci immanke kápiliñ maañiiaayam." ²² Ta Yéesu náasiye ta eehe, naasokoo: "Waah woonool uwwa toko ewwa ánhinut: Nooman hitaaku ha hitii púlooj uwwufan mañ ma keeleke ka, aafataak hisaanumate alacana, náafulaa toko ínkey innapanam."

²³ Pale áyiin a ta náasiye ta eehe ínciitiyoo meemak, kamma naataake fo muus. ²⁴ Yéesu apisincanoo, naasokoo: "Cíiticiiti kusaanum ka kapinako ti *cáwii ca citi Pútuun pa!*" ²⁵ Fo ñonkomoo éfeeyini pinako ti káfuun saakilañ? Haani! Pale pinako pa piti usaanum ti *cáwii ca citi Pútuun pa* efihiñ páciiite." ²⁶ Keeyeniyo ka káasiitan, nkacakan: "Fiye, ayme áfaayiniyee kafakan?" ²⁷ Yéesu naañahanii: "Waah wa weeheeke wa an, uheekut Pútuun pa."

²⁸ *Piyeer* naasokoo Yéesu: "Sincan, unii ukatanaakatan waah wa utoonii púlooj nuunapani." ²⁹ Yéesu naañahanii: "Inci pusok aluu pánipani ya, an óo an eekatane enuuf, aal, pakatu niñ ñúnu, pupuka, epuuk kamma *cáwii ca citi Pútuun pa*, ³⁰ afaahañ hitaaku meemak ti caanak ca citi *fiyooy*, niñ ti *púlunta pa* peeyem pa ti ékey, eloj eepayantoo."

Káakup Yéesu káhaacyenu kiti eket ya niñ pilito pa piteyoo

³¹ Púful toko, Yéesu naacoop *pupoñapoñ* pa pakateyoo ñaasuwan niñ pákasupak paka ti kaapii, naasokii: "Nísiitan, unaa unka ti pisilo *Jerusalem*, waah wa púlooj ewwa *piyaamakoola* pa nkakiice wa kiti inci, *Añii An*, efuutaako. ³² Efikawufanam *keeneetaat ka Pusuwif*. Efikapalahoolam nkalenkenam, nkakallanam, nkafaacal t'inci. ³³ Efikasapam niñ kisawut, nkamukam. Ti hinoom ha híhaacyenu ha éfilitoonii ti eket ya."

³⁴ Pupoñapoñ pa kásiit eeha naayemii ti hisoku. Putum hilim ha nihiyolee teyii, kámiit eeha Yéesu náalafiyii hisoku.

Káakuuñan káafuumafuum pukol Yeliko

³⁵ Yéesu ta naalohane ta Yeliko, káafuumafuum nkiyeno ti kanaac pítin pa, kipiyeño kaaluumatool.

³⁶ Kípsi kayoj ka ti himuusu, nkicakanii heetaakiye.

³⁷ Nkasokoo: "Yéesu ati Naasaleet ayem ti himuusu."

³⁸ Ta káafuumafuum ka nkísiye ta eehe nkíceekii niñ kaawiilu etenko: "Yéesu añii ya ati *Dawid*, taak paket hikaw ti inci!" ³⁹ Keeyeniye ka hátikin nkafet teyoo nkasokoo afatan, pale naahañ toko náaceekii: "Añii ya ati *Dawid* taak paket hikaw ti inci!"

⁴⁰ Yéesu naasiño naasokii: "Nícoopiyaamoo." Ta náalohaniyo ta, Yéesu naacakanoo: ⁴¹ "Weyme állafiye inci pihini?" Naasokoo: "Ateeteyo, hínam pinee cuk." ⁴² Yé-

su naasokoo: "Ñoho ti hicuku, káyinan ka kitii kúku-uñanuu." ⁴³ Tokotoko ñíkinoo íññipankino, naanapan Yéesu, naayeno hímulu Pútuun pa. Kayoj ka púlooj kípícuuk eehuu lompo, nkiyeno hímulu Pútuun pa.

Yéesu niñ Sakaay

¹⁹ Púful toko, Yéesu naanako ti saatee ya eti Yeliko. Apiyeno himuusu saatee ya, ² intaako toko áyiin aña nkasokoo Sakaay, akee ti ñíhampaatiin *pisayoola kúncoo ya*, naayeno usaanum. ³ Náalafi hicuku ayme ayem Yéesu, pale patameyoo mpiwun ayinaat kamma kayoj ka. ⁴ Fiye, naatey hátikin pa Yéesu naañañe pa himuusu, naasilo ti enuun kati acukoo.

⁵ Yéesu ápucooli toko náahaafin naasokoo: "Sakaay, wánoonii mpacas, kaatuko fiyooy, fo inci wanan pati awe." ⁶ Sakaay náawanoonii mpacas, naawanan Yéesu niñ pásuuma.

⁷ Pakan paka púlooj kapucuk eehuu nkáyaañ káakumutool kapisok: "Pati amuyena naakaaye apiwanan."

⁸ Pale Sakaay naasiño, naasokoo *Ateeteyo*: "Sincan, Ahámpaatiin! Inci fawufan kancañ hisaanumate ha hitoom keeleke ka, an óo an aña ammeya nii inci lípoolip, fañahanoo fo ñapaakiil aña inci incoope ya teyoo."

⁹ Yéesu naasokoo: "Fíyooy kafakan ka kúcoliyoo ti ekumpan eyye, kamma aña lompo naayem ati miin ma miti *Abraham*. ¹⁰ Kaatuko inci, *Añii An*, kényookey hiñes niñ kafakan keelinciye ka."

Hícantiiitu hiti sisanoo ñaasuwan

¹¹ Yéesu fa naalohane fa *Jerusalem*, pakan paka incukii nii etikamp Pútuun pa efihiñ *cáwii* etempo. Ekina ewune, pako ti káasiitanoo ka, Yéesu naapenanií hícantiiitu eehe. ¹² Naasokii: "Taakaataak áyiin eemaka eeyeniye pikaayu ti mah méelaañe, pa naakaakaayee hicoku amansa ya ati mah ma miteyoo, niñ apayaa náañhoonii. ¹³ Akáayum, náayonkalii ñaasuwan ti pimiikan pa pakateyoo naawufan an óo an sanoo yoonool naasokii: 'Niyesanool nempo fo ta inci fáño-hoonii.' ¹⁴ Pale, pakan paka pakati saatee ya kana-tonat, nkapoñ pusonoo pakan kapica kasok nii: 'Unii úlafiit áyiin a aña apiyeno amansa ya atoonii.'

¹⁵ "Pale toko fiyaaw, náayenoonii amansa ya, náañhoonii ti mah ma miteyoo. Naayonkal pimiikan pa payenka naawufane ka pisanoo kati ámeysi puume nkataakale. ¹⁶ Ayáañ a náakey naasokoo: 'Ahámpaatiin, sanoo ya etii epukaa sikee sisanoo ñaasuwan.'

¹⁷ Amansa ya naasokoo: 'Napaanap, amiikan eenape! Páawoo aacoonoolaa-coonool niñ waah wa wenkilis ewwe, inci fáhini ati hikaw ati sisaatee ñaasuwan.'

¹⁸ Asúpiyenu ya náakey, naasokoo: 'Ahámpaatiin, sanoo ya etii epukaa sikee sisanoo isak.' ¹⁹ Amansa ya

naasokoo: 'Awe lombo inci fáhini ati hikaw ati sisaatee isak.'

²⁰ "Akee amiikan náakey, naasokoo: 'Ahámpaatiin, ehe sanoo ya eyya awwufanaam ya, inci túkaatuk yo ti cifaal immank yo. ²¹ Inci feyuufe, kamma ayyem áyiin eefete. Ansasa waah ewwa ayyenanut, immaań waah ewwa ansukut.' ²² Amansa ya naañahanoo: 'Ti pákupali inci nkaakaay ihinuyi kíiti, awe amiikan a eenaput a! Aámeyimeyi nii inci áyiin eefete, insasa waah ewwa inci iyyenanut, immaań waah ewwa inci insukut. ²³ Weyme uwune aanakanut sanoo ya etoom ti émanakuma mań eeha efihiwun ha niń inci ñóhooniyoo íntookii yo neepukoole?'

²⁴ "Fiye, naasok keeyeniye ka toko: 'Nisa sanoo ya eteyoo niwufan yo ańa eetaake ya sisanoo ńaasuwan.' ²⁵ Nkasokoo: 'Ahámpaatiin, ańuu apayaapa hitaaku sisanoo ńaasuwan!' ²⁶ Naañahanii: 'Inci pusok aluu: An óo an eetaake, afaapenanee, pale an óo an eetaakut, háati caahinkilis ya eyya naataake ya efeesayee teyoo. ²⁷ Pale pikamoolam keesoke ka kálafiit inci kati yeno amansa ya ateyii, nikaay nípicopiyyii le hátikinam in-nimukii.'"

Pinako pa piti Yéesu Jerusalem

²⁸ Yéesu ta naapaye ta hisoku eehuu, naanow kayoń ka hátikin, apiyeno pisilo *Jerusalem*. ²⁹ Ta nkalohane ta Petifake niń Petani, la nkasok la "cítintij ca citi Olif", naapoń pákasupak ti pinapana pa pakateyoo, ³⁰ naasokii: "Nikaay ti cisaatee ca ceeyem ca hátikin aluu, niń ninakiyaa tenco efiniitook nkacenske toko cífalij enca an ataapala alapo tenco, níkopinii co, ínnicopiyyam co. ³¹ Niń an acakanaa aluu: 'Weyme uwune ínniyemi co ti kákopin?' Innińahanoo: 'Ateeteyo asoolahe co.'"

³² Keeponee ka nkakaay incakatook samat nii fa Yéesu naasokii fa. ³³ Kapiyeno kákopin cífalij ca, pakateete co nkacakanii: "Weyme uwune ínniyemi co ti kákopin?" ³⁴ Nkańahanii: "Ateeteyo asoolahe co." ³⁵ Nkácoopii co Yéesu, nkalemp kúsool ka kiteyii kenfakat ka ti cífalij ca, nkalapanoo tenco. ³⁶ Akina ti pikaayu pa, pakan paka nkatanaloo kúsool ka kiteyii kenfakat ka ti pítin pa.

³⁷ Apilohan Jerusalem, ti pítin pa piti elińoon ya eti cítintij ca citi Olif, kayoń ka púlooń kiti pinapana pa pakateyoo nkimeeń niń pásuuma, nkíyaań kaanimpan Pútuun pa niń kilim keeceeke kamma nkacuke waah weecukantee. ³⁸ Nkasok:

"Pútuun pa pínapiyan amansa ya éekeyii ya ti caacaw etempo!

Kásuumaay kiyeno alacana, núumulaa Pútuun pa piti patiila."

³⁹ Pakakee *Pufalisaay* pa keeyeniye ka ti kayoń ka nkasok Yéesu: "Ahámpaatiin, fet ti pinapana pa pakatii

kapifatan!" ⁴⁰ Yéesu naañahanii: "Inci pusok aluu, niń kafatanaa, pínankiin pa éfipiceekii!"

⁴¹ Yéesu apihań naalohane Jerusalem, naacuk saatee ya, naakooń kiteeteyyo. ⁴² Naasok: "Niń awe lombo Jerusalem aameya ti hinoom eehe waah ewwa éfuu-coopiyyi kásuumaay ka! Pale fiye eehuu hiyoleeyol ti ñíkini. ⁴³ Hileeńi kamma ámmiit, kaatuko caanak unca ti ékey ta pikamooli éfikakiiti púlooń, nkákinkooli, nkakincooli ti upii wa púlooń. ⁴⁴ Efikatuncalooli niń epuuki; etikakat sínankiin súsopak seenańanooliye, kamma ankiiwut ta Pútuun pa mpíkeyii ta kafakani."

Yéesu la ti ekumpaam ya enfakat ya eti Pútuun pa

⁴⁵ Ta Yéesu naacole ta *Jerusalem*, naanako ti *ekumpaam ya enfakat ya eti Pútuun pa*, náyaań hiyaanu punoomana pa. ⁴⁶ Naasokii: "Kíiceekiit ti *hilim ha hiti Pútuun pa* nii: '*Ekumpaam ya etoom ekumpaam éluumuma*,^{††} pale aluu inniyesan yo '*éyolowuma pili-pa*'."

⁴⁷ Naayeno kakalańan hinak óo hinak ti ekumpaam ya enfakat ya. *Ñíhampaatiin puwaaseena pa pakati Pútuun pa* niń *pikalańana hilim ha heesińanee* ha niń pakakee ñíhampaatiin ti pakan paka, nkílafiyoo himuku. ⁴⁸ Pale, kámiit fa nkakaakaay ihinu, kamma pakan paka púlooń nkayemoo ti kásiitan meemak.

Kacakan ka kiti kayine ka kiti Yéesu

20 Hikee hinoom, Yéesu naayeno kakalańan pakan paka ti *ekumpaam ya enfakat ya eti Pútuun pa* niń káatuunanii ekoonńan ya éesuume ya. *Ñíhampaatiin puwaaseena pa pakati Pútuun pa* niń *pikalańana hilim ha heesińanee* ha niń pakakee ñíhampaatiin nkácolii. ² Nkasokoo: "Sok unii ti enkeyme kayine ayyem ti ihinu enkuu, ayme awwufanuu kayine enkuu?"

³ Yéesu naañahanii: "Inci lombo taakaataak kacakan. Nisokam: ⁴ Ayme ápońii *Sań-Patis pátise*, Pútuun pa fo pakan paka?"

⁵ Nkayeno piteńenool, nkasokoolo: "Niń unaa usokaa Pútuun pa púpońiyoo, afaasok unaa: 'Weyme uwune níyinanutoo?' ⁶ Pale nuusokaa pakan paka kápońiyoo, kayoń ka púlooń efikimuk unaa niń pukumpa, kamma nkíyinanane nii *Sań ayaamakoola*." ⁷ Fiye, nkańahanoo: "Umíit ayme ápońii *Sań* ihinu pátise."

⁸ Yéesu naañahanii: "Inci lombo etisok aluu ti enkeyme kayine inci iyyem ti ihinu enke fiye."

Hícantiitu hiti pínhina keekance

⁹ Fiye, Yéesu naasok hícantiiitu eehe pakan paka: "Taakaataak akee áyiin eesuke kaakitoo, náaluwaas ko pakakee pínhina, naakaay kaakaawool keefiyye. ¹⁰ Ta hisaatu ha níhitsuuniye ta, naapoń akee ti pimiikan pa

† 19:38 *Kícimu* 118:26

†† 19:46 *Esaya* 56:7 ‡ 19:46 *Jeremiya* 7:11

pakateyoo pati pihina pa kati kawufanoo putum pa piteyoo ti pasaatal pa. Pale pihina pa nkasap amiikan a nkyaanoo sipeesoo ñaanii. ¹¹ Ati kaakit ka nene apoñ akee amiikan, pale aŋuu lompo pihina pa nkasapoo, nkateñaloo, nkyaanoo sipeesoo ñaanii. ¹² Nene apoñ amiikan áhaaciyenu, pihina pa nkasapoo, nkakuumoo, nkyaanoo. ¹³ Fiye, ati kaakit ka naasok: 'Puume inci nkaakaay ihinu? Inci fapoñ añiinam aŋa inci íllafiye ya manti kátuuloo.' ¹⁴ Pale ta pihina pa nkanjantanoo ta nkaterjenool nkasok: 'Aha aŋa akaakaay ya hitoonu kaakit ka, umukoo ancuk kaakit ka kiyeniyaa kutuunaa.' ¹⁵ Nkáfulanoo ti kaakit ka, nkamukoo."

Fiye, Yéesu naasok: "Puume ati kaakit ka naakaakaayii ihinu? ¹⁶ Afáakey naamuk pihina pa, naawufan kaakit ka pakakee." Ta pakan paka nkásiye ta eehe nkasok: "Alímaati eehuu timpi hitaako!" ¹⁷ Yéesu naasocanaii naasok: "Ti *hilim ha hiti Pútuun pa*, eeheyme pakiical empe mpusoke:

'Enánkiin ya eyya puluta pa nkawante ya éyenoonii énanikiin ya eehaŋe ya hitaaku nafaa'?

¹⁸ "An óo an éenowii ti énanikiin eyyuu áfaapucaloolo, an óo an aŋa néenowii teyoo afaatuncaloolo."

¹⁹ *Pikalaŋana hilim ha heesiŋanee ha* niŋ *ñíham-paatiin puwaaseena pa pakati Pútuun pa*, nkámeysi nii poko kawune Yéesu naasok hícantiitu eehe. Nkálafiyoo hicoku tokotoko pale nkafe kayoŋ ka.

Kacakan kiti cooy kúncoo

²⁰ *Pikalaŋana hilim ha heesiŋanee ha* niŋ *ñíham-paatiin* ña nkatah kunuwii meemak ti Yéesu, nkapoñ mikelecoola teyoo kéehine fanjii nii pakan *keecoonoole*. Nkálaŋi hikuucuyoo ti pákupaloo, kati kakokoo nkawufanoo ati hikaw ha hiti mah ma. ²¹ Nkacakanoo eehe: "Ahámpaatiin, unii úmeyimeysi nii ánkupkup nkalaŋan *pucoonoole* ciit, niŋ fúlaa toko aasinanantoo ti sicaw, pale ti pánipani ya ankalaŋan pakan paka pítin pa piti Pútuun pa. ²² Sok unii: Cooneecoon fo kiteekit upucooy kúncoo ya *Sesal*, amansa ya enfakat a ati *Room?*"

²³ Pale Yéesu náameysi nii hikuucuyoo nkayaake, naasokii: ²⁴ "Níyisanam kaahit kiti mañ, puhoŋu niŋ caacaw ayme kayem toko?" Nkañahanoo: "Sesal." ²⁵ Yéesu naasokii: "Ooto, niwufan Sesal waah wa uteyoo, iniwufan Pútuun pa waah etempo." ²⁶ Fiye, hátikin pakan paka kayinaatoo hicoku ti pákupaloo, nkaŋaŋo ti pañahanaloo nkakemanool kem.

Kacakan ka kiti pilito pa ti eket ya

²⁷ Pakakee *Pusatusaay* nkákey ti Yéesu (poko nkasok nii keekete ka étikalitoonii). Nkacakanoo: ²⁸ "Ahámpaatiin, *Móyiis* akiicaakiic ti *hilim ha heesiŋanee ha* nii: 'Niŋ áyiin asayaa naaket peetaakut añii, atuwoo

añañaa hitoonu aal a, naataak neyoo epuuk keekaakaay piyeno pakati púnuwoo eekete ya.' ²⁹ Fiye, intaako ti miin moonool pákayiin isak niŋ pákasupak, áhampaatiin a naasa aal, ataakut añii, naaket.

³⁰ Asúpiyenu ya naatoon aal a, ataakut añii, naaket.

³¹ Aháaciyenu ya lompo naatoonoo. Fo lompo incuke, ti isak ya niŋ pákasupak paka nkatoonoo, nkaket peetaakut neyoo añii. ³² Ti pikelan aal a lompo naaket.

³³ Fiye, hinak ti pilito pa ti eket ya, aal a aŋuu ati ayme, páawoo isak ya niŋ pákasupak paka púloŋ kasayoo?"

³⁴ Yéesu naañahanii: "Ti *púlunta pa* piti fiyooy, pakan paka nkasasa nkanimo. ³⁵ Payenka Pútuun pa mpusoke ka nii poko kanape kati kalitane ti eket ya nkakin ti *púlunta pa* peeyem pa ti ékey etikasa, etikanimo.

³⁶ Etínekayini eket, kaatuko kacukaacuk nii *pumaleekoo* pa, ekina ewune etikasa etikanimo. Poko epuuk Pútuun kamma nkalanee ti eket ya. ³⁷ Móyiis náayisan picaaŋ cataŋ nii keekete ka étikalitoonii. La sokee la ti *hilim ha hiti Pútuun pa* kiti cífita ca ceceke ca apan cisowiit, naayonkal *Ateeteyo* 'Pútuun pa piti *Abraham*, Pútuun pa piti *Isaak*, Pútuun pa piti *Jakob*.'

³⁸ Pútuun pa pineetaat piti keekete ka pale piti keeloŋe ka, kaatuko ti Pútuun pa an óo an oopa kaloŋa."

³⁹ Pakakee ti *pikalaŋana hilim ha heesiŋanee ha* nkasokoo: "Ahámpaatiin, áakupaa pitempo tak!"

⁴⁰ Kaatuko nene káhaañiitoo kacakan hikee hilim.

Eenucee ya ati Pútuun pa, añii ati ayme?

⁴¹ Yéesu naasokii: "Weyme uwune pakan paka nkasok *Eenucee ya* ati Pútuun pa, añii ati *Dawid*? ⁴² Dawid himuumoo asokaasok ti pakiical pa piti kícimu ka:

'Ateeteyo Pútuun pa púcupaakup niŋ Ateeteyo atoom ti hisoku:

Kéy yenyam epees yáali,

⁴³ *fo ta inci fatah ta pikamooli ti wooti ayyeno amansa ya ateyii.* ⁴⁴

"Dawid himuumoo nayonkaloo 'Ateeteyo', puume Eenucee ya áfaayini piyeno añii ati Dawid?"

Káwasum pikalaŋana hilim ha heesiŋanee ha

⁴⁵ Ta pakan paka púloŋ nkayeniyoo ta kásiitan, Yéesu naasok pinapana pa pakateyoo: ⁴⁶ "Níwasum *pikalaŋana hilim ha heesiŋanee ha*. Poko, nkálaŋilafi kaamuusool niŋ kúsool kenfakat, nkálaŋi lompo kapinkakicane pinapnap ti kíliŋ ka. Poko nkayeno ti kúkon ka keenape ka ti *púluumuma* pa niŋ ti hili ha henfakat ha. ⁴⁷ Poko lompo nkacaakool piyaanŋat pa payenka pákayiinii keekete ka, kapicoop waah wa uteyii púloŋ. Apan niŋ kayeniyaa kaluum nkafiyo kati kacokee nii pakan keenape. Pútuun pa eŋipisapii pihanŋ pakakee paka."

† 20:17 Kícimu 118:22

†† 20:37 Efulii 3:6,15-16 ‡ 20:43 Kícimu 110:1

Kawun kiti eyaanjat eeleke anja áyinoo eekete

21 Ti oom káasiinuma, Yéesu naayeno kaasin-
canool pakan paka ti *ekumpaana ya enfakat ya*
eti Pútuun pa, naacuk kusaanum ka ti hiwasu mañ ti
éwasuma mañ ma, emma nkácoopii ma kati kawufan
mo Pútuun pa. ² Naacuk lombo eyaanjat eeleke, anja
áyinoo eekete, naawase toko uhit úsupak weetaakut
nafaa. ³ Yéesu naasok pinapana pa pakateyoo: "Inci
pusok aluu pánipani ya: Aal a anjuu eeleke ya ahanja
kawufan pakan paka púlooj. ⁴ Kaatuko pakan paka,
mañ ma emma nkasoolahut ma nkawase lupu, pale
akina ti palekoo naawufan púlooj anja naataake ya
kati alonj."

**Píyisan pa piti enow Jerusalem, niñ éñohoonii ya eti
Añii An**

⁵ Fiye, pakakee ti pinapana pa nkayeno hímulu
ekumpaana ya enfakat ya eti Pútuun pa, niñ pawalle pí-
nankiin pa péewallianoole yo pa, niñ pawalle pa lom-
po piti waah wa weewufanee wa Pútuun pa. Yéesu
naasokii: ⁶ "Nicukaacuk eehe púlooj? Caanak unca ti
ékey an atacuk énankein eenanjiye ti ekee, epitahalee
púlooj."

⁷ Pinapana pa nkacakan Yéesu: "Ahámpaatiin, eehuu,
teyme nihikaakaay pitaako? Weyme úfuuyisan unii kati
úmeyí nii uuha ti ékey pitaako tokofiye?" ⁸ Yéesu naa-
sokii: "Nisiinjo púsooni, an timpi acaakool aluu.
Kaatuko hícump pakan éfikakey niñ caacawam
kapisok: 'Inci yem *Eenucee ya* ati Pútuun pa!' niñ ekina
tom 'Caanak ca cícoliyool!' Timpi ninapanii. ⁹ Pikelan pa
pineetaat féefiye. Le niñ éfipikey, fo yáañ taako kikam
niñ ñitaakool. Niñ nísiyaa ko timpi nife. Pikelan em-
puu, pulonjaa mpílaañe."

¹⁰ Púful toko, nene asokii: "Mah éfimitaakoolan mah,
cáwii incitaakoolan cáwii. ¹¹ Etaam ya éfineyiyiñan
meemak, intaako púpankul niñ úkuuñu wenfakat uti
eket ti pisaatee peemeañe. Píyisan peefeyanana lom-
po mpucukee patiila.

¹² "Pale eehuu púlooj hítaakumo, efikacok aluu,
nkakallan aluu. Efikacook aluu ti *púluumuma* pa kati
káhin aluu kíiti, nkakul aluu. Nkawufan aluu pumansa
pa niñ pakati kikaw ka kamma inci. ¹³ Toko efinitaak
efaah eti kakamanii inci yem ayme. ¹⁴ Timpi niwasoolo
kúnuul ti eeha innikaakaay hisoku kati nifak,
¹⁵ kaatuko inci fawufan aluu kilim ka niñ echato ya.
Háati oonool ti keepooke ka aluu átayini pisiinjo hátikin
aluu niñ ekina tom naanook aluu. ¹⁶ Pupuka aluu,
pakatu aluu, ñúnu aluu, pakan aluu niñ pákawi aluu
kakaakaay kawufan aluu pakati kikaw ka, pakakee ti
aluu efikamukee. ¹⁷ Pakan paka púlooj efikanat aluu
kamma inci, ¹⁸ pale háati kaahan koonool etikiñakee ti

kikaw aluu. ¹⁹ Niñ nísikaa piliit tiw efinitaak elonj ya
etaaluu."

²⁰ Yéesu nene asokii: "Niñ nicukaa *Jerusalem*
néekinkoolee niñ pusoocaali, innimeyi nii enow eteyyo
écoliyoo. ²¹ Fiye, keeyem ka ti mah ma miti *Yutaay*
katey pati pítintin pa, keeyem ka Jerusalem káful,
keeyem ka tikitaañ saatee ya timpi kánakoonii.

²² Kaatuko ti kunoom enkuu Pútuun pa mpikaakaay
hisapu pakan etempo. Hikina hikiicee ti *hilim ha hiti*
Pútuun pa, fo hitaako. ²³ Efiseeñ meemak ti kunoom
enkuu ti pakaal paka keeyem ka niñ munow niñ
keeyem ka ti káacuuwan! Kaatuko efitaako ñiyoka ñen-
fakat ti mah emme, Pútuun pa mpíñiken teyii. ²⁴ Paka-
kee paka efikamukee niñ káakuntu, pakakee paka nka-
cokee nkacoopee ti hícump mah méelaañe. Keenee-
taat ka ti káyinan ka kutuunaa efikakakalool Jerusalem
fo ta kunoom enka nkawufanii ka efikipa."

²⁵ Yéesu nene asokii: "Píyisan epíyiyeno ti caanak ca,
ti hiim ha, niñ ti picaañan pa. Ti etaam ya, kaatii ka
efikiliñool, kúsuuh ka lombo nkisap meemak, pakan
paka púlooj efikafe meemak, étikameyi fa éfikahin.
²⁶ Pakan paka efikaket niñ ewatate ti káamiilool
heekaakaay ha pitaako ti etaam ya, kaatuko sempe sa
siti patiila éfisiyiyiñanoolo. ²⁷ Tempo, efikacuk inci, *Añii*
An, ti éwanoonii niñ sempe niñ ti hamake henfakat ti
pututa káatiñu. ²⁸ Fiye, niñ eehe híyaañaa pitaako, nisi-
injo innisaalino, kaatuko kafakan ka kitaaluu kúlohaniy-
oo-lohan."

²⁹ Yéesu apipa, nene asokii hilim eehe: "Nisincan
sootoo ya niñ pikee punuun pa, ³⁰ emma mpíyayanii
ma pihatal péeyeeni innicuk niñ ñikin aluu, innimeyi nii
etiil ya élohaniyoo-lohan. ³¹ Fo lombo incuke niñ
nicukaa enke fiye ti pitaako innimeyi nii *cáwii ca citi*
Pútuun pa cílohaniyoo-lohan. ³² Inci pusok aluu páni-
pani ya: *Ekaay* eeye etepa eket ekina peecukut enke
fiye púlooj nkitaakiye. ³³ Alacana niñ t'etaam éfikacim
pale kilim ka kutoom étikicim.

³⁴ "Nitah kunuu! Timpi níluunoolo ti pahaaño, éku-
man niñ ekina tom káamiilool elonj ya, níwasum hi-
noom eehuu timpi himint aluu ³⁵ samat nii fa cala ne-
mint soon. Kaatuko éfihinowii ti pakan paka púlooj
keeyem ka ti *púlunta pa*. ³⁶ Timpi niñooyal, inniluum
tan óo tan kati nitaak sempe siti hifaku ti waah wa
weekaakaay wa écolii, niñ sempe siti pisiinjo hátikin in-
ci, Añii An."

³⁷ Nihanakan ha, Yéesu nayeno kakalañan pakan pa-
ka ti ekumpaana ya enfakat ya eti Pútuun pa, kaniim ka
nakaay hiñotu ti cítintin ca enca nkasok ca "Olif". ³⁸ Nu-
ulap pakan paka nkáfiis piyito nkakaay pati ekumpaana
ya enfakat ya kásiitanoo.

Pitejenuol pa piti himukuyee ha hiti Yéesu

22 Pahaano pa piti himpuul ha heetaakut ha leweño, empa nkasok pa *Himuusu ha*, nihilo-hanii. ² *Ñihampaatiin puwaaseena pa pakati Pútuun pa niŋ pikalaŋana hilim ha heesiŋanee ha nkayeno hiŋes fa éfikahin kapumuk Yéesu, pale nkafe pakan paka.*

³ Fiye, *Seetaani* neenako Yutas aŋa nkasok ya Iskaliyot, akee ti *pupoñapoñ* pa ŋaasuwan niŋ pákasupak paka. ⁴ Yutas naakaay hicuku ñihampaatiin puwaaseena pa niŋ ñihampaatiin pakati púwuulu pa keeyeniye ka efaas *ekumpa*an ya enfakat ya eti *Pútuun pa* kapitejenuol puume naañanjii kawufan Yéesu. ⁵ Insúumii meemak, nkásiyool kati kawufanoo mañ. ⁶ Yutas naacoon, naayeno hiŋes kásiŋjuma keenape la afaawufanii Yéesu, kayoŋ ka peeneetaat toko.

Kaamemanool káciim ka kiti Himuusu ha

⁷ Hinoom ha hiti pahaano pa hiti himpuul ha heetaakut ha leweño nihicolii, ta nkañaje ta kaawaaseen císaacii ca citi *Himuusu ha*. ⁸ Yéesu naapoñ *Piyeer* niŋ *Sarŋ* naasokii: "Nikaay canimemanool káciim ka kutuuna kiti Himuusu ha kati uliyaa."

⁹ Nkacakanoo: "Peyme állafiye upimemanool ko?" ¹⁰ Naañahanii: "Nísiitan, niŋ ninakiyaa ti saatee ya, efinipaakool niŋ áyiin eetiyye élumpa eti man. Inninow pusonoo fo ti ekumpa eyya afaanako ya, ¹¹ inisok ati ekumpa ya: 'Ahámpaatiin a asok, leyme ékaap ya neeyem la naakaakaay hili káciim ka kiti Himuusu ha niŋ pinapana pa pakateyoo?'" ¹² Afáayisan aluu patiila ti ekumpa ya ékaap enfakat eepayee kaamemanool. Toko efinimemanool káciim ka kutuuna."

¹³ Nkakaay nkatook waah óo waah samat nii fa Yéesu naasokii fa. Fiye, nkamemanool káciim ka kiti Himuusu ha.

Káciim ka kiti Ateeteyo

¹⁴ Caanak ca cípituuno, Yéesu naayeno niŋ *pupoñapoñ* pa pakateyoo kati kali. ¹⁵ Naasokii: "Fa inci inhiliikane hínum hili císaacii ca citi *Himuusu ha* niŋ aluu le niŋ inci facuk kúnuul. ¹⁶ Kaatuko inci pusok aluu: etineneli císaacii ca citi Himuusu ha, fo ta eeha pahaano pa mpútuule ha efihitaako pati *cáwii ca citi Pútuun pa*."

¹⁷ Naacoop elontorŋ eti elaan naasok Pútuun pa apalaka kiteyyo, naasok: "Nicoop elaan eyye nipisayool aluu púloorŋ. ¹⁸ Kaatuko inci pusok ho aluu, písik fíyooy etinenelaan elaan fo ta cáwii ca citi Pútuun pa éfikaikey."

¹⁹ Fiye, naacoop himpuul naasok Pútuun pa apalaka, naafiit ho, naawufanii ho, naasok: "Aŋe eyem eniinam eewufanee ya aluu, níhin eehe kati nínawuniyam."

²⁰ Kapipa hili, naacoop lombo elontorŋ ya eti elaan ya naasok: "Elontorŋ eyye eti *písiyool* pa péeyeeni pa piti Pútuun pa niŋ pakan etempo; elaan eteyyo ekina eyem hísimam heeniisee ha kamma aluu. ²¹ Pale nisin-can: Epees aŋa eekaakaay ya hífulu ti inci, yooŋiya le niŋ etoom ya ti púus pa. ²² Kaatuko inci, *Añii An*, faket samat nii fa Pútuun pa mpusoke fa, pale kúnuul efikiyeno ti aŋa éefule ya ti inci." ²³ Pupoñapoñ pa pakateyoo nkáyaañ picakanool ayme akaakaay íhinu eehuu.

Pílaacinool pa piti aŋa eeħaje ya pamake

²⁴ Pinapana pa pakati Yéesu nkayeno pílaacinool peesowa cúti eecukee nii akina ayem aŋa eeħaje ya pamake. ²⁵ Yéesu naasokii: "Ti *púlunta pa*, pumansa pa kataakaataak sempe ti pakan paka, pakati kayine ka nkálafi kapisokee píhina heenape. ²⁶ Pale fotom nkaakaay piyeno ti aluu. Eemaka ya ti aluu añañaa piyeno nii akelan, ati hikaw ha samat nii amiikan.

²⁷ Ayme ayem eemaka ya, aŋa nkawufane ya apili fo amiikan a? Fo aŋa nkawufane ya tom hili ha? Pale inci oopa le ti pututa aluu samat nii amiikan.

²⁸ "Nisiŋaasiŋo niŋ inci ti páciite pa putoom.

²⁹ Samat nii fa Paapaa atoom naawufanaam fa *cáwii* fo lombo inci fáhin aluu nipiyeno pakati kikaw. ³⁰ Ancuk innili innilaan niŋ inci pati cáwii ca citoom, inniyeno ti pilemeyu pa kati ínnihin kíiti miin ma ŋaasuwan niŋ músupak ma miti *Israyel*."

Kakaman ka kiti Yéesu pílaaco pa piti Piyeer

³¹ Fiye, Yéesu naasok Simon: "Simon, Simon, síitan. *Seetaani* ewufaneewufan kayine kiti káahaafeen aluu samat nii uli, kápikatinool cácuuf ca niŋ kilehut ka.

³² Pale inci luumaalum kitii ancuk káyinan ka kitii timpi kiñoho puson, niŋ áañohooniyoo peti inci mpampaŋan pakani ti káyinan." ³³ *Piyeer* naasokoo: "Ateeteyo, inci siŋaasiŋo pikaayu niŋ awe ti ékuluma háati eket n'awe."

³⁴ Yéesu naañahanoo: "Piyeer, inci pusoki, fíyooy káayiin ekutoon kúlookum áafalaacin fo ñihaaciil nii áameyiyam-méyi."

Mañ, epootak niŋ káakuntu

³⁵ Púful toko Yéesu naasok pinapana pa pakateyoo: "Ta inci mpoñe ta aluu peeyekanut mañ, peeyekanut epootak, peeyekanut pisamata púsupiyenu, weyme in-nitaakut po?" Nkasokoo: "Waah óo waah nuutaake po."

³⁶ Naasokii: "Fiye, an eetaake mañ naacoopool mo, aŋa lombo eetaake epootak naacoopool yo, aŋa ee-

taakut káakuntu anooman hísool ha hiteyoo henfakat ha naanoom koonool. ³⁷ Kaatuko inci pusok aluu: Heekiicee ha kutoom ti *hilim ha hiti Pútuun pa* fo hitaako. Hisok: *'Nkacokoo samat nii áhina heenaput.'*† Pánipani, heekiicee ha ti inci efihitaako."

³⁸ Pinapana pa pakateyoo nkasokoo: "Ateeteyo ehe úkuntu úsupak." Naasokii: "Fomaa."

Kaluum ka kiti Yéesu ti cítintij ca citi Olif

³⁹ Yéesu náaful ti saatee ya apikaay pati cítintij ca citi Olif samat nii fa naasale fa ihinu, pinapana pa pakateyoo nkanapool neyoo. ⁴⁰ Kapucol po, naasokii: "Niluum timpi ninow ti híluuŋu."

⁴¹ Naateerjo caahinkij ápilaarjii, náakilipo, naalum: ⁴² "Paapaa, niŋ súdeumu, fúlan elontor ya eti kúnuul enke ti inci, timpi yeno ti pásuuma pa putoom, pale ti pitii pa." ⁴³ *Maleekoo* néefulii alacana epipenanoo sempe. ⁴⁴ Ti oom kúnuul kenfakat Yéesu naapenan kaluum meemak fo hásuwat ha hiteyoo níhifullii ni-hisotal t'etaam picuk nii hísim.

⁴⁵ Apílitonii ti kaluum enkuu, náañohonii peti pinapana pa pakateyoo náatookiyii ti hiŋotu kamma kúnuul. ⁴⁶ Naacakanii: "Weyme uwune ínniyemi ti hiŋotu? Nilito inniluum ancuk timpi ninow ti híluuŋu."

Hicokuyee ha hiti Yéesu

⁴⁷ Yéesu ti káakup, kayor nkicolii teyoo. Ti kayor ka, intaako toko *ñíhampaatiin puwaaseena pakati Pútuun*, niŋ ñíhampaatiin pakati púwuulu pa keeyeniye ka efaas *ekumpan ya enfakat ya eti Pútuun pa*, niŋ pakakee ñíhampaatiin ††. Yutas, akee ti pinapana pa ŋaasuwan niŋ pákasupak paka, ánowii hátikin. Naaloh Yéesu kati asumpoo. ⁴⁸ Pale Yéesu naasokoo: "Yutas niŋ hisumpu ánfule ti inci, *Añii An!*"

⁴⁹ Ta pinapana pa pakateyoo nkacuke ta heekaakaay ha pitaako nkacakanoo: "Ahámpaatiin, fo unii úfulanii úkuntu wa utoonii?" ⁵⁰ Oonool teyii náañakii káakuntu ka kiteyoo naafiit kaanuu káali kiti amiikan a ati awaaseena ya enfakat a. ⁵¹ Pale Yéesu naasok: "Nikat po, eehe hifomaa!" Náalik kaanuu áyiin a náakuuŋan ko.

⁵² Fiye, Yéesu naasok ñíhampaatiin ña kéekeyii ka hicokuyoo: "Fo niŋañaa ékey niŋ úkuntu niŋ kikasap samat nii pucoka ekancak? ⁵³ Hinak óo hinak inci iyyeniye niŋ aluu ti *ekumpan ya enfakat ya eti Pútuun pa*, nicokutam, pale, caanak ence citaaluu niŋ citi sempe sa siti énimaa ya."

Káalaacin ka kiti Piyeer kameye ka kiti Yéesu

⁵⁴ Fiye, nkacok Yéesu, nkacoopoo la ti ekumpan ya eti *awaaseena ya enfakat a ati Pútuun pa*. Piyeer náalaar naayenyii kanapan. ⁵⁵ Nkacokan seemak sen-

fakat ti pututa hank ha nkayeno kápikiipool so, Piyeer naayeno neyii. ⁵⁶ Amiikan aal naacukoo naayeniye toko pukol seemak sa. Naasincanoo púsooni naasok: "Áyiin aŋe lompo ayenaayeno niŋ Yéesu!" ⁵⁷ Pale Piyeer náalaacin ho naasok: "Íññáayuu, inci mítoo!" ⁵⁸ Pifiyo caahinkij, akee naacukoo naasok: "Awe lompo akee ti pinapana pa pakateyoo!" Piyeer naasok: "Haani, inci neetaat niŋ poko." ⁵⁹ Máamun etalarj yoonool eemuuse, akee naarjiiino ti hisoku: "Pánipani áyiin aŋe ayenaayeno niŋ Yéesu kaatuko akina lompo ati *Kalilee!*" ⁶⁰ Piyeer naasok: "Haani, inci míit eeha ayyem ti hisoku!" Akina ti káakup, tokotoko káayiin ekutoon nkílookii.

⁶¹ Ateeteyo náayesonii naasincan Piyeer táh. Piyeer náanawuno hilim eeha Ateeteyo naasokoo ha: "Fíyooy, káayiin ekutoon kúlookum áafalaacin fo ñíhaaciil nii áameyiyam-méyi." ⁶² Náaful tíkitaarj naakooŋ meemak.

⁶³ Pákayiiin paka keeyeniye ka efaas Yéesu nkápala-hooloo nkalenkenoo, nkasapoo. ⁶⁴ Nkacenk ñíkinoo nkasokoo: "Yaamakool! Sok unii ayme ayemuu ti hisapu?" ⁶⁵ Nkateñaloo niŋ hícum kikee kilim.

Yéesu hátikin píhina kíiti ya

⁶⁶ Cipilap, ñíhampaatiin ña pakati *Pusuwif pa*, niŋ *ñíhampaatiin puwaaseenapa pakati Pútuun pa*, niŋ *pikalarjana hilim ha heesiŋanee ha* nkaconcool. Yéesu náacoo piyee hátikinii. ⁶⁷ Nkacakanoo: "Sok unii fo awe yem *Eenucee ya* ati Pútuun pa?" Yéesu naañahanii: "Niŋ inci ñahanaa aluu, étiniyanam. ⁶⁸ Niŋ inci cakanaa aluu, etiniñahanam. ⁶⁹ Pale písik fíyooy, inci, *Añii An*, fayeno ti epees yáali eti Pútuun pa piti sempe." ⁷⁰ Poko púloorj nkacakanoo: "Awe aŋuu yem *Añii Pútuun?*" Yéesu naañahanii: "Aluu himuum aluu nisoke nii inci yem akina."

⁷¹ Fiye, nkasok: "Usoolahutaa hísiyu hiti an eetanta-ke! Usíyaasi ho ti putumoo!"

Yéesu hátikin Pilaat

23 Ta nkapaye ta hísiyu Yéesu pákupaloo, ñíhampaatiin ña nkalito ti coonool, nkacoop Yéesu hátikin *Pilaat*, ati hikaw ha hiti *Yutaay*. ² Kapucol nkáyaaño hinooku nkasok: "Áyiin aŋe nuutooke ti kanorjan pakan unaa, naakitii cooy kúncoo ya eti *Sesaal*, amansa ya enfakat a ati *Room*, apan naasokoolo nii akina ayem *Eenucee ya* ati Pútuun pa, amansa ya."

³ Pilaat naacakan Yéesu: "Awe yem amansa ya ati *Pusuwif pa?*" Yéesu naañahanoo: "Awe soke ho." ⁴ Pilaat naasok *ñíhampaatiin puwaaseenapa pakati Pútuun pa* niŋ kayorj ka: "Inci cukut heewune áyiin aŋe kati áhinee kíiti." ⁵ Pale, nkarjiiino kapisok: "Ti pakalarjanaloo naayem ti kanorjan pakan paka. *Kalilee*

† 22:37 Esaya 53:12 †† Luk akiicaakiic kikee kilim enke ti 5:52.

náacookii, náanapii ti mah ma miti Yutaay púlooj, fiye ácoliyoo le.”

Yéesu hátikin Helot

⁶ Pilaat ápisi eehe naacakan: “Fo áyiin aje ati *Kalilee?*” ⁷ Ta náasiye ta nii Yéesu ti mah emma *Helot* naayekane ma náafulii, naasokii kacoopoo pateyoo, ti oom caanak Helot naayeno *Jerusalem*.

⁸ Helot ásiyaasi hiti Yéesu, náalafiyoo hicuku ta in-fiyye. Náayinan nii afaacukoo ti íhinu heecukantee ha nihicukee. Fiye naacukoo, ínsuumoo meemak. ⁹ Naacakanooloo meemak, pale Yéesu aňahanutoo máati poonool. ¹⁰ *Ñíhampaatiin puwaaseena pa pakati Pútuun pa* niň *pikalaňana hilim ha heesiňanee ha* nkayeno toko nkanookoo niň sempe. ¹¹ Helot niň pusoocaali pa pakateyoo, nkápalahool Yéesu nkalenkenoo nkáwi-iniyanoo. Nkásooloo hísool heewalla nkaňahanoo pati Pilaat. ¹² Púcook puu, Pilaat niň Helot an niň akamooloo, pale hinoom eehuu nkáwiyoool.

Ihínuyee kíiti ya eti Yéesu apite amukee

¹³ Fiye, Pilaat naayonkal nantoonool *ñíhampaatiin puwaaseena pa pakati Pútuun pa*, ñíhampaatiin ña niň pakan paka, ¹⁴ naasokii: “Nícoopiyaam-coop áyiin aje innisok: ‘Akina ayem ti kanoňan pakan paka.’ Nisincan, hátikin aluu inci incakanooloo ti eehe inninookoo ha, pale cukut heewune fanfan kati áhinee kíiti. ¹⁵ Háati *Helot* lombo acukut la naamuuyene, kamma náaňahaniyoo unaa. Pánipani, áyiin aje áhinut waah ewwa efuuwun kati amukee. ¹⁶ Ekina ewune, inci fáhin apisapee, nkatanoo.”

[¹⁷] ¹⁸ Ti coonool kayoň ka púlooj nkíceekii: “Mukoo! Nkatan unii Palapas!” ¹⁹ (Palapas akuleekul kamma naanoňane pakan paka fo nkátaakoolane ñíhampaatiin saatee ya, naamuk an.) ²⁰ Fiye, Pilaat náalafi kakatan Yéesu, nene ákup niň kayoň ka. ²¹ Pale kayoň ka nku-towo ti hieeku meemak: “Pempenoo ti *kuluwaa* ya! Pempenoo ti *kuluwaa!*” ²² Fiye, Pilaat naacakanii pihaaciyenu: “Áyiin aje, weyme náahine weenaput? In-ci cukut waah ewwa efuuwun kati amukee. In-ci fáhin apisapee, nkatanoo.” ²³ Pale nkutowo ti kaaceceekool kipisok: “Pempenoo ti *kuluwaa!*” Ti pikelan, kilimii nki-haň sempe. ²⁴ Fiye, Pilaat naacoon íhinu eehe nkasokoo ha. ²⁵ Naakatan Palapas, aňa nkasokoo ya akatan, eekulee ya kamma naanoňane pakan paka fo nkátaakoolane ñíhampaatiin saatee ya, naamuk an. Pale naasok pusoocaali pa káhin Yéesu samat nii fa *Pusuwif* pa nkálafiyee fa.

Kaapempenee ka kiti Yéesu

²⁶ Ta nkayeniye ta hicoopu Yéesu, nkapaakool niň áyi-in ati Silen aňa nkasok Simon, eeyeniye énakoonii ti saatee ya. Pusoocaali pa nkacokoo, nkatiyanoo *ku-*

luwaa ya apinow puson Yéesu. ²⁷ Kayoň kenfakat nkayeniyoos kanapan, pakaal pakati *Jerusalem* nkayeno pukooň niň esampooloo kiteyoo. ²⁸ Yéesu náayesonii lipa teyii naasokii: “Pakaal Jerusalem, timpi nikooň kutoom, nikooň kitaaluu niň kiti epuuk aluu! ²⁹ Nisincan, caanak unca ti ékey ta efikasok ta: ‘Kayihaa picaakonta pa, keetaapala kataak añii niň payenka taapala kácu-uwán ka.’” ³⁰ Ti oom caanak,

‘pakan paka efikasok pítintin pa: “Nínowii toonii!” niň mítintin ma: “Níwufalool unii!”” †

³¹ “Kaatuko niň káhinnaa pínapaati fiye ti enuun ya eemaaña ya, puume eficuk ti enuun ya eesuce ya?”

³² Nkacoopool lombo pikancak pákasupak kati kamu-kee ti coonool niň Yéesu. ³³ Kapucol la nkasok la “Es-ent”, pusoocaali pa nkapempen Yéesu ti kuluwaa ya. Nkapempen toko lombo pikancak pa pákasupak paka, oonool epees yáli, akee ya epees yaamay. ³⁴ Yéesu naasok: “Paapaa, ponketii kamma nkámiit eehe nkayem ti íhinu.” Pusoocaali pa nkaňak kaakaaw kápi-paacinool waň wa uteyoo.

³⁵ Kayoň ka nkayeno toko kaasincan. *Ñíhampaatiin Pusuwif* pa nkayeniyoos káapalahool nkalenkenoo, nkasok: “Pakakee pakan naafakane, afakanooloo, iyyema akina ayem *Eenucee* ya ati Pútuun pa, eemamalee ya”. ³⁶ Pusoocaali pa lombo nkayeniyoos caalenken, nkalo-hoo nkawufanoo elaan eesipe. ³⁷ Nkasok: “Niň awe yem amansa ya ati Pusuwif pa, fakanooloo!” ³⁸ Patiila ti hikawoo intaak pakiical peesoke: “*ÁYE AYEM AMANSA YA ATI PUSUWIF PA.*”

³⁹ Akee ti pikancak pa eepempen ee ya naateňaloo: “Fo aaneetaat *Eenucee* ya ati Pútuun pa? Fakanooloo in-fakan lombo unii!” ⁴⁰ Pale akee ya naafet teyoo naasok: “Aafeyut fala Pútuun, awe páyemali ti ñíseeña ña ñoonool ña ñiti eket ya neyoo?” ⁴¹ Anii, páhinal kíiti ya etaanii ecoonoolaa-coonool kamma immaayemaa ti cooy páhinal anii peenaput pa, pale áyiin aje áhinut waah weenaput.”

⁴² Naasok: “Yéesu, náwuniyam naayeniya ti elemeyu ya etii.” ⁴³ Yéesu naaňahanoo: “Inci pusoki pánipani ya: Hinoom ha hiti fiyooy aafayeno niň inci alacana.”

Eket ya eti Yéesu

⁴⁴ Máamun caanak ca ti kikaw, énimaañ neeyeno ti mah ma púlooj fo sitalaň síhaaciil, ⁴⁵ caanak ca inci-yolo. Kahuuy ka kenfakat ka keeyem ka páhantuwa *ekumpa*ñ ya *enfakat* ya eti *Pútuun pa* nkihaaco ti pututa. ⁴⁶ Yéesu naaceek niň kaawiiluyoo, naasok: “Paapaa! Ti sipeesi inci iyyenane yaanam!” Apipa hisoku hilim eehuu, naaket. ⁴⁷ Ahámpaatiin asoocaali ya, apucuk eehuu náamul Pútuun pa, naasok: “Páni-pani, áyiin aje *eecoonoole!*”

† 23:30 Hoseya 10:8

⁴⁸ Kayonj ka púloonj kéekeyii ka kaasincan kapucuk heetaakiye ha nkatiyo sipeesii, nkañoho niñ esampoolo. ⁴⁹ Yéesu pákawiyoo fiye púloonj niñ pakaal paka kéenapoolii ka neyoo kápiliñ *Kalilee* nkasiinjo pílaañ, nkayeno kaasincan heetaakiye ha.

Ehok ya eti Yéesu

⁵⁰⁻⁵¹ Intaako áyiin caacawoo *Josef*, ati saatee ya eti *Pusuwif* pa eyya nkasok ya Alimataay. Ayiin eenape, *naacoonool*, naayeno hituulu ékey ya eti *cáwii ca citi Pútuun pa*. Naayeno akee ti ñihampaatiin píhina kíiti ya pale asayanut eeha pákawiyoo nkacoke ha, nkáhin. ⁵² Naakaay pati *Pilaat* naacakanoo ehunuj ya eti Yéesu. ⁵³ Púful toko náawananii ehunuj ya ti *kuluwaa* ya, naakuup yo niñ kahuuy kiti ehok, naahokoo ti hiyaak heewakee ti énankein la ammeya nii an ataapala ahokee. ⁵⁴ Iyyeno hinoom hiti kaamemanool, le niñ *hinoom ha hiti kayeno ka* kiti *Pusuwif* pa éfihyaañ.

⁵⁵ Pakaal paka kéenapoolii ka niñ Yéesu kápiliñ *Kalilee* nkanow ti Josef nkacuk hiyaak ha niñ fa ehunuj ya neehintanee fa lupu. ⁵⁶ Púful toko nkañoho pati saatee ya, nkamemanool munucu niñ man méesuume haaw miti kaamaamool ehunuj ya. Ti hinoom ha hiti kayeno ka, nkáyekunoolo samat nii *hilim ha heesiinaanee ha* fa nihisoke fa.

Pilito pa piti Yéesu ti eket ya

24 *Hinoom ha hiti kayeno ka* kiti *Pusuwif* pa ni-himuus, eti kacom eteyyo, mpucom mic, pakaal paka nkakaay pati hiyaak ha. Nkacoopool munucu ma niñ man ma méesuume ma haaw emma nkame-manoole ma. ² Incakatook énankein ya eepantane ya putum hiyaak ha néepalinkanee. ³ Nkanako, pale kacukut ehunuj ya eti *Ateeteyo* Yéesu. ⁴ Kámiit fa éfikamiilool. Tokotoko, pákayiin pákasupak nkáfulii teyii niñ wañ weemiñale tas. ⁵ Ewatate enfakat neeyeno neyii, nkásitan. Pákayiin paka payenkuu nkasokii: “Weyme uwune inniyemi ti hiñes ti keekete ka aña eeyem ya kaloña? ⁶ Aneetaat le, alitaalito ti keekete ka! Nínawuno eeha naasoke ha aluu ta naayeniye ta *Kalilee*: ⁷ ‘Inci, *Añii An*, fo inci ufanee ti sipees pumuuyena pa. Fapempeñee ti *kuluwaa* ya, ti hinoom ha híhaacyenu ha fálitoonii ti eket ya.” ⁸ Fiye, nkánawuno kilim ka kiteyoo.

⁹ Pakaal paka páfulaliyii pati hiyaak ha, nkañoho, nkakaman eehe *pupoñapoñ* pa ñaasuwan niñ oonool a niñ pakakee pinapana pa púloonj. ¹⁰ Keekamane ka eehe *pupoñapoñ* pa kayem *Mari* ati Makatala, Yowanana, *Mari íñña* ya ati *Saak* niñ pakakee pakaal keeyeniye neyii. ¹¹ Pale *pupoñapoñ* pa kacokut ho nii hilim heetaake hikaw, káyinanutii. ¹² Toko fiyaaw, *Piyeer* naalito niñ katey fo pati hiyaak ha, náacuuhan

acukut ehunuj fo kahuuy ka kiti ehok ya lamma. Naañoho pateyoo, ínnimoo ti heetaakiye ha.

Pítin pa piti Emmawus

¹³ Ti hinoom ha hoonool huu, pinapana pákasupak pakati Yéesu nkayeno pikaayu ti cisaatee enca nkasok Emmawus, ti pututa etenco niñ *Jerusalem* sikilomeetal ñaasuwan niñ yoonool. ¹⁴ Nkayeno kákupat heetaakiye ha púloonj. ¹⁵ Ta nkayeniye ta kákupat niñ pílaacinoonool, Yéesu himuumoo náakoliyii, naanapool neyii.

¹⁶ Nkacukoo pale waah nuukitii hikiuwuyoo.

¹⁷ Yéesu naacakanii: “Weyme ínnikupat ti pítin aluu?” Nkasiinjo niñ páciiteyii. ¹⁸ Oonool teyii, caacawoo Kiley-opas naasokoo: “Fo awe lammayi yem Jerusalem akaawoola éemiit heetaakiye ha ti kunoom enke?” ¹⁹ Yéesu naacakanii: “Hikina hiyem eeheyeme?” Nkañahanoo: “Heetaakiye ha Yéesu ati Naasalet. Ayenaayeno *ayamaakoola* enfakat hátikin *Pútuun* pa niñ pakan paka púloonj, náhin páhinal penfakat, náakup niñ sempe.

²⁰ *Ñihampaatiin puwaaseena pa pakati Pútuun pa* niñ ñihampaatiin ña pakatuunaa nkawufanoo pakati *Room* kati káhinoo kíiti nkamukoo, nkapempeñoo ti *kuluwaa* ya. ²¹ Pale unii, núuyinan hínum nii akina akaakaay kafakan *Israyel*. Apan ti eehe fiye púloonj, fíyooy yem hinoom ha híhaacyenu ha ta eehe nihtaakiye ta. ²² Pakakee pakaal ti kayonj ka kutoonii nkali-imaanool unii. Káfisaafiis nuulap kapikaay pati hiyaak ha, ²³ kacukut ehunuj ya eteyoo. Nkañohoonii, nkasok unii nii *pumaleekoo* nkacuke mpusokii nii oopa kaloña. ²⁴ Pakakee ti kayonj ka kutoonii nkakaay pati hiyaak ha, nkatook samat nii pakaal paka fa nkasoke fa pale kacukut Yéesu.”

²⁵ Fiye, Yéesu naasokii: “Aluu niyem pusonj, nicasut ti káyinan eeha púloonj piyaamakoola pa nkasoke ha!

²⁶ Fo *Eenucee ya* ati *Pútuun pa añañut* hicuku kúnuul enke apite anako ti hamake ha hiteyoo?” ²⁷ Púful toko, naayeniyyi kakaman heesokee ha teyoo ti pakiical pa púloonj piti *Pútuun pa*, ápucook ti pakiical pa piti *Móyis* fo ti pakiical pa piti piyaamakoola pa púloonj.

²⁸ Ta nkalohane ta cisaatee ca enca nkayeniye ca ten-co pikaayu, Yéesu náahin fiye nii himuusu. ²⁹ Pale nkanjiinyoo ti hisoku: “Yeno le niñ unii, kamma íncini-imiye, apan caanak ca unca ti ékey hicoku.” Naanako, naayeno neyii. ³⁰ Ta nkayeniye ta kati kali, naacooop hímpuul ha naasok *Pútuun pa* apalaka, naafiit ho naawufanii. ³¹ Níkinii íññipankino nkakiiwoo pale naayemañ teyii feles. ³² Nkasokoolo: “Fo saan anii sispaput ti pítin pa, ta náahine ta kunuu anii kípipankino ti heesokee ha ti pakiical pa piti *Pútuun pa*?”

³³ Tokotoko, nkalito mpacas, nkañoho Jerusalem. Incakatook *pupoñapoñ* pa ñaasuwan niñ oonool a la nkaconcoole la niñ pakakee paka, ³⁴ ti hisoku: “Páni-pani, *Ateeteyo* ayitaayito ti eket ya! Afúliyooful ti Si-

mon!" ³⁵ Pinapana pa pákasupak paka payenkuu, nkakamanii heetaakiyii ha ti pítin pa niŋ puume nkakii-we Yéesu ta naafiite ta hímpuul ha.

Efúlii ya eti Yéesu ti pinapana pa pakateyoo

³⁶ Poko ti hisoku ha eehuu, Yéesu himuumoo náafulii ti pututayii naasokii: "Kásuumaay kiyeno niŋ aluu!"

³⁷ Nkáyolino, nkafe, incukii nii áfulaful nkacuke.

³⁸ Pale Yéesu naasokii: "Weyme uwune inniliim? Weyme uwune innitaak pámiiloolal empuu? ³⁹ Nisincan sipeesam niŋ wootam, aŋe inci himuumam! Nílikam innisincanam! Afúlaful ataakut enii niŋ picec, inci taakaataak samat nii fa innicuke fa." ⁴⁰ Ta naayeniye ta hisoku eehuu, náayisanii sipeesoo niŋ wootoo. ⁴¹ In-nímii nkameeŋ niŋ pásuuma fo nkáyinanut. Yéesu naacakanii: "Nitaakut le waah uti hili?" ⁴² Nkawufanoo pífiitiin yoon eesowee. ⁴³ Naacoop po, naali po hátikinii.

⁴⁴ Fiye, Yéesu naasokii: "Ta inci iyyeniye ta niŋ aluu, sokaasok aluu: 'Heekiice ha púloon kutoom ti *hilim ha heesiŋanee ha* hiti *Móyiis*, ti pakiical pa piti *piyaa-*

makoola pa niŋ ti pakiical pa piti kícimu ka, eehuu púloon fo hitaako.'" ⁴⁵ Fiye, Yéesu náapankin kunuuwii kati kási pakiical pa piti Pútuun pa. ⁴⁶ Naasokii: "Ehe heekiice ha: Fo *Eenucee ya* ati Pútuun pa aket, ti hi-noom ha híhaaciyenu ha náalitoonii ti eket ya. ⁴⁷ Ti caacawoo, ehe eeha nkakaakaay ha káatuunan pakan paka púloon, nkácook *Jerusalem*: 'Níwunko umuuyen wa utaaluu Pútuun pa kati puponket wo aluu ti caacawoo.' ⁴⁸ Aluu niyem keetantake ka eehe púloon. ⁴⁹ Inci fápoñii aluu eeha Paapaa atoom náayinanane ha. Pale fo niyeno ti saatee eyye fo ta sempe sa siti patiila éfisi-wanoonii ti aluu."

Pisilo pa piti Yéesu alacana

⁵⁰ Púful toko, Yéesu naacoop pinapana pa pakateyoo fo kalohan cisaatee ca citi Petani. Náaseepin sipeesoo naasampanii. ⁵¹ Ta naayenyii ta kaasampan, naakatanii, náaseepinee alacana. ⁵² Pinapana pa pakateyoo nkákilipo, nkayenyoo hímulu, nkañoho *Jerusalem* niŋ pásuuma penfakat. ⁵³ Nkayeno tan óo tan hímulu Pútuun pa ti *ekumpan ya enfakat ya*.